

ÜLDÜZLAR SÖNMÜR
ŞƏHİDLƏR ÖLMÜR

**ULDUZLAR SÖNMÜR,
ŞƏHİDLƏR ÖLMÜR**

**Bakı
«Nurlan» – 2009**

Ö N S Ö Z

Tərtibçilər: Sayalı Sadıqova
Şəbnəm Həsənlı

Redaktor: Sayalı Sadıqova
fil.e.d., professor

Ulduzlar sönmür, Şəhidlər ölmür.
Bakı, «Nurlan»- 2009. – 200 səh.

Kitab 20 Yanvarda şəhid olmuş Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Mexanika-Riyaziyyat İnstitutunun aspirantı Yusif Sadıqovun ömrü yoluna həsr olunmuşdur.

4702000000

N - 098 - 2009 *Qrifli nəşr*

© «Nurlan», 2009

Yazmaq istəyirəm... əlimdə qələm titrəyir, sözlər xoğazımda tıxanıb qalır, məni qəhər boğur. Görünməmiş haqsızlığı sözlərin məhdud mənasına sığışdırırlarmı. Sözlərin, kəlmələrin nə günahı? Günah törətilən, edilən haqsızlıqdadır... sözlər mənə gücsüz və məkənsiz görünür. Axı, heç kəsin ağılına gələ bilməzdi ki, qəlbə Vətən üçün döyünən, çırpınan əli silahsız, günahsız olan bu oğullar özünü böyük qardaş kimi qələmə verən bir ordunun əlində qətlə yetiriləcək. Onların günahı nə idi? Vətəni sevmək, onu qorumaq, vətənpərvər olmaq.....

Günlər keçir....keçdikcə bu faciənin dəhşəti qəlbimi daha da sızdıdadır. **Şəhidlər...** bu sözü eşitdikcə ürəyim başı göynəyir, daxilimdən qəfil titrətmə keçir, yanıb-yaxılıram, ölüb-dirilirəm. Şəhidlər əsrlərdən bəri əzilən, küsdürülən taleyimizin qara aynasıdır. Qaranlıqları yara-yara, zülməti boğa-boğa bizi işıqlı dünyaya aparan yoldur **Şəhidlik zirvəsi**. Şəhidlik zirvəsinə ucalanlardan biri də Yusif idi. Tanrı payı idi Yusif, bu millətə, bu torpağa. Təbiətin özü kimi saf olan Yusif bəşəri ideyalarla yaşayırdı. Aydın zəkası, səhilsiz yaradıcılıq təxəyyülü, cəsarət və dəyanəti, həlal zəhməti və fədakar əməyi ilə həyatda tutduğu yol onu irəli aparırdı: Qəlbində dəniz təlatümü ilə şələlə zümzüməsi bir-birinə qovuşurdu. Onun içində dəli bir şimşək oynar, odlu bir tufan nərə çəkər, hayqırırdı...

Yusif Sadıqov 1964-cü ildə Göyçə gölünün sahilində yerləşən Cil kəndində dünyaya göz açmışdır. Bu cah-cəlalı obalar, oymaqlar onun ilhamına, istedadına qol-qanad vermişdi. Bu yurdun ab-havası Yusifi şair qəlbli, təbiət vurğunlu böyütmüşdü. Zahirən sakit, daxilən qaynar, coşğun təbiətli idi Yusif. Güclü məntiqi, iti yaddaşı riyaziyyat elminə bağlamışdı Yusifi. Orta məktəbdə dəfələrlə olimpiadalarda iştirak edib birincilik qazanmışdı. Orta məktəbi 1981-ci ildə Qızıl Medalla bitirib Bakı Dövlət Universitetinin Mexanika-Riyaziyyat fakültəsinə daxil olmuşdu. Oxuduğu illərdə Moskvada, Vİlnüsdə fakültəni təmsil etmiş, riyaziyyat olimpiadalarında birinci dərəcəli diploma layiq görülmüşdü. 1986-cı ildə Bakı Dövlət Universitetini fərqlənmə diplomu ilə bitirmiş, təyinatla işlədikdən sonra 1988-ci ildə Elmlər Akademiyasının Mexanika-Riyaziyyat İnstitutunda aspiranturaya daxil olmuşdu. Yusif minimumlarının hamısından əla qiymətlər almışdı, işini başa çatdırmış, aspirantların konfransında, institut seminarlarında istedadı ilə tanınmışdı. Nişanlı idi. Hamı Yusifin toyuna gəlməliyikən.... Ad günü Yanvarın 20-də idi...

O gecə... yerin, göyün üzünə qara kələğayı salmışdılar elə bil. Hər yan, hər tərəf adamda vahimə oyadırdı. Evdə də, bayırda da havası çatmırdı Yusifin. Sən demə, bütün varlığa hakim kəsilən o qara gecənin gəlişində hansısa bədxahnın əli varıymış. Hardasa şimşək çaxırdı elə bil, qaranlığın bağrını sökən işıq zolaqları yanıb sönmürdü. Yuxuda olan Yusifi atəş səsi oyadı... Oyandı... dözə bilmədi, küçəyə çıxdı...

*Ey dünya, gidi dünya
Üzün igidi, dünya
Nəmərdi uca tutdun
Yıxdın igidi, dünya!*

Getdi... Qayıtmadı... itkin kimi axtardıq... axtardıq... birçə sağ qolu nişanə qoydu getdi... yalın əllə tankların qabağına çıxan şənbə gecəsinin igidlərinin cəsəət və qəhrəmanlıq simvolu oldu Yusif. Şənbə gecəsi Yusifin adilikdən, qeyri-adiliyə qovuşuq gecəsi oldu. İllər keçir... xalq bu igidlərini yaşadır... yaşadaçaq da... Şənbə gecəsi qatillərimizə nifrət gecəsi kimi yaddaşlara həkk olundu. Şəhidlər Xiyabanı - Yusif kimi neçə-neçə igidlərin uyuduğu yer xalqımız üçün müqəddəs and yeri oldu. Əsrlər keçəcək bu and yeri Şənbə gecəsinin dəhşətini, sızılısını, çəkdiyimiz bütün əzab və zilləti, qəlbimizə çəkilən dağı bizə həmişə xatırladacaq. Biz də onları yaddaşlara həkk edəcəyik... Çünki qanları ilə zülmətdən işığa yol açdılar. Necə ki, ulduzların işığı neçə min illik yoldan keçib gəlir. Qaranlığı yara-yara, zülməti boğa-boğa gəlib bizə çatır. Ona görə çata bilir ki, o işıqdır, haqqdır, şər üzərində qələbədir. Şəhidlər də şəhid olurlar... haqq yolunda, azadlıq yolunda..

REDAKTORDAN

YUSİFDƏN BİR ÖMÜRLÜK

XATİRƏ.....

Günlər keçir... İllər ötür... Ömür gedir... Həyat davam edir... Biz isə... Biz də onu izləyirik. Yalnız izləyirik... həyat bizim olsa belə... Günlər bir-birini qovur... Və hər yel qanadlı gün bizə nə isə verir, bizdən nə isə alır. Necə də qəribədir bu həyat. Bizi yaşadır... yalnız yaşadır. Özünü öyrətmədən, yalnız yaşam üçün yaşadır. Necə də sirlidir bu həyat... nələr olmur... nələr yaşanmır bu həyatda.... Nələri..., kimləri itiririk... Necə hadisələrlə qarşılaşırıq... Qönçə çiçəklərin vaxtsız solduğunu, anaların saç yolduğunu, ataların qəddi əyildiyini, dünyanın var olanın bugün yox olduğunu, ağın qara, qaranın ağ olduğunu görə-görə yaşayırıq. Necə ad qoymalıyıq bəs bu dünyaya?... Dünənə qədər deyib güldüyün, sevincini qəmini bölüşdüyün insan hələ arzularının qanadlandığı bir dövrdə bircə anın içində simurq quşu kimi görünməz olur. Onun yoxluğunu yaşasan da ölümünə inana bilmirsən... Belə anlarda nə yaxşı ki, yaddaşımızda həkk olunan, zaman-zaman təzələnen xatirələr yada düşür. Dəniz sahilinə çırpınan dalğalar kimi bu xatirələr insanı təzədən həyata qaytarır, onun səsinə-ününü, simasını mənən yenidən içində canlandırır. Ancaq ... bu xatirələr... bu xatirələr... məni tüstüstüz yandırır. O günlər yadıma düşdükcə bəzən içimdə saatlarla səssiz danışırım, bəzən də

lal-dinməz otururam... Saz çalınanda ürəyimdən keçir, çal aşıq, çal Yusifin laylasını yaxşı çal, muğama qulaq asanda 20 Yanvar müsibəti lent yazısı kimi keçir gözümün önündən. Özümə yer tapa bilmirəm bu geniş dünyada. Bir də onda ayılıram ki, qəhər boğur məni.

Həç vaxt balacalığı gözümün önündən getmir. Hələ iki-üç yaş olanda (məndən dörd yaş kiçik idi.) əlindən tutub gəzdirərdim. Birdən əlini çəkib qaçmaq istərdi. Bərk-bərk tutardım. Həyat boyu, hamıya özünü sevdirən, istedadı ilə hələ kiçik yaşlarından ətrafdakılarını təəcübəndirən Yusif ailəmizin son beşiyi idi, hamımızın istəkli, gözümüzün nuru idi.

Yusif Allahverdi oğlu Sadıqov 1964-cü ildə yanvarın 20-də Göyçə gölünün sahilində yerləşən Cil kəndində anadan olmuşdur. Bu yerlər sıldırım qayaları, yaşıl meşələri, uca dağları ilə tanınırdı. İki tərəfdən dağ, bir tərəfdən Göyçə gölü ilə əhatə olunan bu kənddə dünyaya göz açan Yusif Tanrı payı idi bu millətə..., bu torpağa.... Atası Allahverdi müəllimin ziyası bu kəndin, bu diyarın hər evini işıqlandırır. Halal zəhməti ilə övladlarını böyüdən Allahverdi müəllim üçün ən böyük qazanc balalarının yüksək səviyyəli ziyalı kimi yetişməsi idi. Bütün həyatını bu vətənin övladlarına elm, bilik öyrətməyə həsr etmiş Allahverdi müəllim evində də yeni ziyalılar yetişdirirdi. Evinin bir otağında divara lövhə asılmışdı. Gənc nəslə yorulmadan riyaziyyatı tədris edən ata dərindən sonra balalarını da riyaziyyat elminin sirləri ilə tanış

edirdi. Böyük qardaş-bacısı atasının dediklərinə diqqətlə qulaq asarkən balaca Yusif də onlarla bərabər bu ev dərslərinin şagirdi oldu. Hələ məktəbə başlamazdan o da riyaziyyat elminin sirlərinə meyl etdi. Bax beləcə, atasını dinləyə-dinləyə öyrəndi riyaziyyat elminin sirlərini. Hər gün öyrəndiyi yeni bir sirr onu riyaziyyat elminə daha da bağladı. Beləcə Yusif məktəbin, hətta rayonun ən yaxşı riyaziyyatçı-şagirdi oldu. Rayon olimpiadalarının, şəhər olimpiadalarının dönə-dönə qalibi kimi qayıtdı. Bu yerdə xatirələr yenə yada düşür. Heç yadımdan çıxmaz, Yusif 8-ci sinifdə riyaziyyat müəllimi ilə Yerevan şəhərinə olimpiadaya getmişdi. Olimpiada qış aylarına təsadüf edirdi, bizim yerlərin qışı isə qarlı, çovğunlu olardı. Olimpiada qurtarmışdı, ancaq Yusif hələ gəlməmişdi. Yola düşəcəkləri gün yağan qar bütün yolları bağlamış, olimpiadaya gedənlər iki gün də Yerevanda qalmağa məcbur olmuşdu. Oğlunu böyük ümidlərlə olimpiadaya göndərən atam başda olmaqla hamımız narahat idik. Hava qaranlıqlaşmış, kəndə süktük çökmüşdü. Birdən qapı bərk-bərk döyüldü. Hamı yerindən dik atıldı, atam sakitcə qapını açanda üst-başı qar olan Yusiflə müəllimi içəri girdi. Anam sevincindən Yusifin üstünə atıldı. Müəllimi şaxta vurmuş əllərini isidə-isidə dedi: Yusifin qızdırması var, bərk şaxtaya düşmüşdük, ancaq əziyyətimiz hədəf getmədi. Yusifimiz yenə də ən güclü olduğunu Yerevanda hamıya sübut etdi. Birinci yer Yusifin sayəsində yenə də bizim məktəbin oldu. (Onu da

deyim ki, məktəbdə bütün müəllimlər dərs öyrədəndə canlarını qoyurdular. Məktəbdə hamı çalışırdı ki, onun şagirdi birinci olsun.) Qələbənin sevinci evimizə şənlik gətirdi, iki gün keçirdiyimiz narahatçılıq, qorxu bir anda yox oldu. Ancaq hər şey bununla bitmədi. Gecə Yusifin qızdırması daha da artdı. Bir anda Yusifin rəngi dəyişdi, sifəti gömgöy oldu. Anam qorxudan qıyqa çəkdi, atam isə həkim dalınca qaçdı. Həkim qızdırmanın həddindən artıq qalxdığını görüb dalbadal iynələr vurdu, səhərəcən yanında oturduk. O gündən məndə bir qorxu hissi qalmışdı. Yusifi hər zaman qorumağa çalışırdım... Bütün çətinliklərə baxmayaraq Yusif hər il olimpiadaya getdi və Azərbaycan məktəbliləri arasında o ildən başlayaraq olimpiadanın qalibi kimi evimizə qayıtdı.

Artıq Yusif onuncu sinifdə oxuyurdu. İstedadı, ağılı, qabiliyyəti, hazırcavablığı ilə yaşadlarından fərqlənirdi. Məktəb tərəfindən qızıl medal alması üçün rayona təqdimat yazıldı. O, məktəbin ikinci qızıl medalçısı olacaqdı. Ondən əvvəlki ildə də ilk dəfə olaraq bizim məktəbin qızıl medalçısı olmuşdu. Hamı fikirləşirdi ki, yaqın Yusif qızıl medalı ala bilməyəcək, çünki, iki il dalbadal eyni məktəbə qızıl medal vermək olmaz. Erməni nəzarətçiləri imtahanları daha da ciddiləşdirdilər. Radio ilə elan olunan riyaziyyat sualları və inşa mövzusu Yusif üçün o qədər də çətin olmadı. Bütün imtahanlardan əla qiymətlər aldı. Qızıl medalla başa vurdu məktəbi. Ermənilərin “Джилский академия” adlandırdığı məktəbimizin qüru-

ru oldu Yusif. Bütün fənləri eyni dərəcədə sevən, təbiətə elmə bağlı olan, davranışı, qabiliyyəti ilə seçilən, gülər-üzü, ucaboylu Yusifə hamı həsədlə baxırdı. O, ən çətin sınaqlardan keçərək qızıl medalı ikinci il yenidən Azərbaycan məktəbinə gətirmişdi. Ermənistan SSR-də bu o qədər də asan deyildi.

Artıq kənddə çoxları yeni doğulanlara Yusif adını qoyur, uşağının da Yusif kimi olmasını istəyirdi. Yusif isə hər zamankı kimi sakitcə evdə bir kənarda oturub kitablarını oxuyardı. Yorulanda həyatə çıxar, ağacların arasında gözə-gözə zülmüzə edərdi. Onun saqrac səsi ətrafa yayılırdı: "Duman salamat qal, dağ salamat qal". Hərdən muğamla yanaşı çox gözəl xalq mahnıları oxuyardı.

*Vətən bağı al-əlvandı,
Səsin gəlsin bəri bülbül
Ömür sürməli dövrəndi
Səsin gəlsin bəri bülbül,
Bəri bülbül, sarı bülbül.....*

Anası isə bir kənarda durar, oğlu oxuduqca, səsinə qurban deyərək Yusifin boyuna tamaşa edər, tez-tez də üzərlik yandırardı... Oğlunu pis niyyətdən, bəd əməldən qorumaq üçün....

Yusif isə fikirli idi... Qızıl medala layiq görülmüşdür, ancaq hələ hansı ixtisası seçəcəyini bilmirdi. Bütün fənləri sevirdi, hamısını yüksək səviyyədə öyrənər, heç

vaxt fənlər arasında ayrı seçkilik etməzdi.. Məktəbdə təkcə riyaziyyatdan deyil, tarixdən, ədəbiyyatdan, fizikadan da zəngin biliyi ilə seçilirdi. Hələ beşinci sinifdə oxuyanda bədii ədəbiyyatı elə həvəslə oxuyardı ki... Mənim xəlvəti oxuduğum bütün kitabları Yusif də gizlində oxuyardı. İkimiz də hamı yatandan sonra kitablarımızı əlimizə alıb oxumağa başlardıq, bir də ayıldırıq ki, səhər açılır. Tez kitabları gizlədərdik ki, kimsə gecə yatmayıb kitab oxuduğumuzu bilməsin. Bəzən günlərlə fasilə vermədən kitab oxumağımızı atamı hirsəndirərdi, hətta bir dəfə kitabxanaya tapşırırmışdı ki, uşaqlara bədii kitab vermə. Ən maraqlısı isə oxuduğumuz kitabları təhlil etməyimiz olurdu. Yusifin çox maraqlı, olduqca dəqiq izahları, əsərdən çıxardığı nəticələri aydın şəkildə təhlili əsl ədəbiyyatçı təfəkkürünün məhsulu idi. Yusifin yaşdlarından fərqi bax bu idi, o hamıdan fərqli olaraq riyaziyyatçı kimi riyaziyyatçı, ədəbiyyatçı kimi ədəbiyyatçı, fizik kimi fizik idi.

Ailəmizdə bizdən böyük qardaşlarımız- Misirəddin və Xəliq Bakıda Azərbaycan Dövlət Universitetini bitirmişdilər. Böyük qardaşım riyaziyyat, digər qardaşım isə fizika fakültəsini qurtarmışdı. Atam isə Yusifin Sənaye İnstitutuna (indiki Neft Akademiyası) getməsinə istəyirdi. Ancaq Yusifin fikri başqa idi. O riyaziyyat aləmində idi. O vaxtlar bir qayda vardı, qızıl medalçılar birinci imtahanandan əla qiymət aldısı, digər imtahanları vermədən birbaşa seçdiyi ali məktəbə daxil olurdu.

Yusif orta məktəbi qurtaran il mən institutu qurtardım. Ailəməzdə atam yalnız böyük qardaşımı qəbul imtahanına gətirmişdi. Sonrakı illərdə isə biz imtahan vermək üçün Bakıya böyük qardaşım ilə gəlmişdik. Yusif qəbula gətirmək isə mənə tapşırılmışdı. Yusifin yaşdaqları, qonşu rayondan olan uşaqlar da bizimlə bərabər Bakıya gəlirdi. Hamı qızıl medalist Yusifdən danışır (adını eşitmişdilər, ancaq özünü görməmişdilər) və həmin məktəbdə oxumadıqlarına görə təəssüflənirdilər. (o dövrdə bir çox kəndlərdən gəlib bizim məktəbdə oxuyurdular.) Yusif yol boyunca bu söhbətlərə sakitcə qulaq asır, ancaq qürürlənmədən daxili bir narahatçılıq içində idi. Görəsən mən bu tərifi layiqəmmi - deyə, dilləndi. O vaxt layiq olacam ki, universitetə daxil olub qayıdacam. Qaşları çatılarda narahatçılığını hiss edirdim. Bu narahatçılıq kükrəmiş bir dəniz dalğasına dönüb qayalara çırpılır, sahilə dəyib geri dönür, yenidən ümməməyə qovuşurdu. Yusif fikirli-fikirli dedi ki, mən mühəndis olmaq istəmirəm. Sənədlərimi Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki Bakı Dövlət Universiteti) ya hüquq, ya da riyaziyyat fakültəsinə verəcəyəm. Səhəri gün tezdən durub otaqda var-gəl edə-edə “ əvvəl Universitetə, sonra Azərbaycan Sənaye İnstitutuna gedərik ” -dedi. Sənədlərini götürüb Bakı Dövlət Universitetinə getdik. O dövrdə sənədləri götürərkən sorğu-sual edirdilər. Orta məktəb attestatına sevinclə baxıb(qızıl medalistlərin attestatı o bilirlərdən fərqlənirdi.) bir neçə sual verəndən sonra görkəmli riyaziyyatçı prof. A.Babayev dedi ki, inanıram ki, ən yaxşı tələbələrindən olacaqsınız. Yusif isə Sənaye İnstitutuna getmək istədiyini, ancaq hələ fikrinin qəbulşmədiyini söyləyəndə, Arif müəllim “sənin yerin ancaq buradır, oğlum ” -deyərək sənədlərinin qəbul edildiyini bildirdi. O an Yusifin üzündəki sevinc, təbəssüm mənə də təsir etdi. Sanki ağır bir yükəndən azad olmuşdu. Tərəddüdlərinə son qoyulmuşdu. Bununla da sənədlərini ürəyi istədiyi yerə verdi. Necə də həvəslə, ürəklə hazırlaşır imtahanlara. Artıq riyaziyyat arzusu həqiqətə çevrilirdi. İllərdə olimpiadalarda qazandığı qələbələrin sırasına biri də əlavə olunacaqdı. Ancaq qələbəyə bir neçə gün vardı. Nəhayət o gün gəldi... 1981-ci il avqustun 2-də riyaziyyatdan yazılı imtahan verdi. Yol boyunca məsələləri fikirləşir, onun həll üsullarının düzgün olub-olmadığını dəqiqləşdirirdi. O dövrdə yazılı imtahanın cavabı ikinci imtahana girəndə biliniirdi. Ona görə ikinci (riyaziyyatdan şifahi) imtahana da ciddi hazırlaşır. İkinci imtahana gedəndə mən qardaşım ilə universitetin qabağında gözləyirdik. Heç on dəqiqə keçməmişdi ki, Yusif həyəətə çıxdı və qapıçıdan nə isə soruşurdu. Biz həyəətlə qabağında gedəndə, sevinclə, gülə-gülə birinci imtahandan beş almışam, ona görə ikinci imtahanı götürməmişəm, əlimdəki sənədin hara veriləcəyini soruşuram. Artıq o Universitet tələbəsi kimi evə qayıdırdı. Evə qələbə ilə qayıdan Yusifin qarşılıyan atam onun alnından öpüb “yaxşı eləmişən

ziyyatçı prof. A.Babayev dedi ki, inanıram ki, ən yaxşı tələbələrindən olacaqsınız. Yusif isə Sənaye İnstitutuna getmək istədiyini, ancaq hələ fikrinin qəbulşmədiyini söyləyəndə, Arif müəllim “sənin yerin ancaq buradır, oğlum ” -deyərək sənədlərinin qəbul edildiyini bildirdi. O an Yusifin üzündəki sevinc, təbəssüm mənə də təsir etdi. Sanki ağır bir yükəndən azad olmuşdu. Tərəddüdlərinə son qoyulmuşdu. Bununla da sənədlərini ürəyi istədiyi yerə verdi. Necə də həvəslə, ürəklə hazırlaşır imtahanlara. Artıq riyaziyyat arzusu həqiqətə çevrilirdi. İllərdə olimpiadalarda qazandığı qələbələrin sırasına biri də əlavə olunacaqdı. Ancaq qələbəyə bir neçə gün vardı. Nəhayət o gün gəldi... 1981-ci il avqustun 2-də riyaziyyatdan yazılı imtahan verdi. Yol boyunca məsələləri fikirləşir, onun həll üsullarının düzgün olub-olmadığını dəqiqləşdirirdi. O dövrdə yazılı imtahanın cavabı ikinci imtahana girəndə biliniirdi. Ona görə ikinci (riyaziyyatdan şifahi) imtahana da ciddi hazırlaşır. İkinci imtahana gedəndə mən qardaşım ilə universitetin qabağında gözləyirdik. Heç on dəqiqə keçməmişdi ki, Yusif həyəətə çıxdı və qapıçıdan nə isə soruşurdu. Biz həyəətlə qabağında gedəndə, sevinclə, gülə-gülə birinci imtahandan beş almışam, ona görə ikinci imtahanı götürməmişəm, əlimdəki sənədin hara veriləcəyini soruşuram. Artıq o Universitet tələbəsi kimi evə qayıdırdı. Evə qələbə ilə qayıdan Yusifin qarşılıyan atam onun alnından öpüb “yaxşı eləmişən

bala, təkİ sənin ürəyincə olsun"- dedi. O günlər... Sevincli günlərimiz... Yusifin sevinci...

Ali məktəbin ilk günlərindən Yusif sakit təbiəti, xoş təbəssümü, zəngin mənəviyyəti ilə tələbələrin sevimlisi oldu. Atamın kirayə tutduğu evdə bərabər dərslərə hazırlaşar, şəhərdə bir-birimizə dayaq olardıq. O il mən də Elmlər Akademiyasının Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun aspiranturasına daxil olmuşdum. Beləcə 4 ay keçdi və qış sessiyası başladı. İlk gündən dərslərini böyük həvəslə öyrənən, müəllimlərin sevimlisinə çevrilən Yusifin ilk imtahanı heç yadımdan çıxmaz. Birinci imtahan "riyazi analiz" fənnindən idi. Yusifin imtahanlara ciddi hazırlaşdığını bilib-bilə narahat idim. Həyəcanla Yusifin imtahandan çıxıb yanına gəlməsini gözləyirdim. Böyük inamla beş alacağını fikirləşirdim, lakin gec olmasına baxmayaraq, gəlməməsi narahatlığımı artırdı. Fakültəyə gedəndə tələbələr dedilər ki, Yusifə müəllim 2 билет çəkdi. Yusif həm biletin, həm də müəllimin əlavə olaraq verdiyi sualların hamısına cavab versə də müəllim elə hey "sənin qiymətin dördü, bala"- deyib onu saxlayır, seminar müəllimi nə qədər beş vermək üçün təkid edirsə, mühazirə müəllimi razı olmurdu. Yusif isə onlarla razılaşmadığına görə üçüncü bileti çəkdimişdilər. İnana bilmirdim. Çünki universitetdə elmə böyük həvəs, məsuliyyət hissi olduğunu hamı bilirdi. İmtahan otağının yanına gəldim. Qapı açıq idi. Yusif lövhədə (saat artıq 4 idi) sürətlə nə isə yazırdı. Rəngi isə avazı-

mışdı. Bərk əsəbiləşmişdim. Dekanlığa getdim və Arif Babayev (o dövrdə fakültənin dekanı idi.) imtahan otağına gəldi. İmtahanı Arif müəllim özü götürdü və Yusifə layiq olduğu "beş"i verdi. İmtahan götürən müəllimə isə bərk əsəbiləşmişdi. Yusif isə qürurunu pozmadan iri qara gözləri ilə müəllimi süzür, sanki ədalət carçısı olmağa çağırırdı. Yol boyu sakitcə düşünən, heç nə söyləməyən Yusif birdən dilləndi: "Bilirsən, sualları yaza-yaza fikirləşirdim ki, dörd alsam rayona getməyəcəyəm. Çünki, bununla mənə olan inam itə bilirdi. Sonrakı semestrə həmin müəllim imtahanda Yusifin cavablarından sonra "Yaxşı ki, keçən dəfə sənə dörd yazmadım, oğlum, sənə dörd yazsaydım ömrüm boyu özümü bağışlamazdım. Mən hər imtahanda birçə tələbəyə beş verirəm, sən cavab verəndə isə artıq o beş verilmişdi." Bax beləcə Yusifin tələbəklik illəri bir-birini əvəz edirdi... Ömürdən axan illər hər dəfə Yusifə böyük zəhmət hesabına yeni qələbələr və uğurlar gətirirdi. Bu illərin sevinci də, kədəri də şirin idi. Əsl müəllimlər məhəbbət və hörmət obyektii, ümid istinadgahı idi tələbələrin. Yusifin uğurlarını daha çox qiymətləndirirdi müəllimləri. Artıq təkçə fakültəsinə deyil, universitetdə də onun uğurlarından danışılırdı. Oxuduğu illərdə universitetə gətirdiyi diplomlar onu hamının fəxri etmişdi. Üçüncü kursda Vilnüsədə, dördüncü kursda Moskvada Universitetin Mexanika-Riyaziyyat fakültəsini təmsil etmiş, riyaziyyat olimpiadalarında I dərəcəli diploma layiq görülmüşdü. Bu uğurlar onun üzünə

Moskva Dövlət Universitetinin qapılarını da açmışdı. Ancaq Yusif orada bir kurs aşağıda təhsil alacağını öyrəndikdən sonra getmək fikrindən daşındı. Yusif yalnız olimpiadalarda deyil, universitet daxilində də çox fəal idi. Tələbə Elmi Cəmiyyətinin konfranslarında böyük həvəslə çıxış edirdi, məhz buna görə də bir çox tanınmış riyaziyyatçı-alimlərin diqqətini cəlb etmişdi. Yusif tələbə olarkən tez-tez Akademianın Mexanika-Riyaziyyat İnstitutuna gedər, seminarlarda iştirak edərdi. Ancaq bu uğurlar Yusifi qane etmir, razı salmırdı. Riyaziyyatla bərabər tarix və ədəbiyyat sevgisini də qəlbində daşıyır, fürsət düşən kimi bədii, tarixi əsərləri (yeni nəşr olunmuş bütün kitabları) tapıb böyük həvəslə oxuyar, bəzən də şeirlər yazardı. Yusif şeirləri şair olmaq üçün yazmırdı. Onu narahat edən duyğulardan xilas olmaq naminə yazırdı. Şeirlərini bəzən fəlsəfi sujetlər üzərində qurar, oxucunu düşündürərdi. "Bulaq və çay" şeirini də oxuduqca düşünür, "həyat nədən belədir?" -sualına cavab axtarırsan.

*Dağ düşündən bir çay axar düzənliyə,
Gecə axar, gündüz axar, qayaları döyə-döyə.
Qışda susar,*

Yazda coşar.

Fikirlərim zəncirlənər,

Nə incələr, nə gödələr

Coşub-daşan bax bu çayı

Kim yaşadar,

nə yaşadar.

Bulaq deyil,

Çaylar axı öz suyunu bulaqlardan oğurlayar,

Elə isə bəs niyə?

Bulaq sakit

Çaylar hay-haraylıdır,

Çaylar dəli qanlıdır.

Xalqın itirilməyə üz qoymuş mənəvi dəyərləri onu çox narahat edərdi. Yadımdadı, bir dəfə Pişəvərinin həyatı ilə bağlı bir kitab gətirmişdi evə. Kitabı oxuduqca əsəblərini cilovlaya bilmirdi. Böyük ürək ağrısı ilə - "Görəsən, vahid, müstəqil Azərbaycan yaratmaq olarmı? O gün gələcəkmimi?!"

Riyaziyyatçı olmasına baxmayaraq dilçilik sahəsində də yeni çap olunmuş kitabları tapar, mənə hədiyyə edərdi. Hal-hazırda şəxsi kitabxanamda üçünə Yusifin gözəl xətti ilə ürək sözləri yazdığı kitablar onlardır. Ətrafdakılara daim sevinc, xoşbəxtlik bəxş etməyi çox sevərdi.... Xüsusən, Qulu Xəlilovun "Yaşamaq istəyirəm" kitabı bu gün məni dah çox təsirləndirir. Sanki, gələcək tələyindən bir xəbər verirdi. Yusifin mənəviyyatı saf təbiətli dağ havası qədər təmiz idi. Hər şeyin reallığını istərdi. Hərdən uğurlarını çox əziyyətlə əldə etdiyini söylər, bəxtindən şikayətlənərdi. Bəzən də Bibliyadan oxuduğu Yusif Peyğəmbərin həyatını danışar, çətinlikləri

Yusif adı ilə bağlayar, axırda hər şeyin gözəl olacağı ilə təsəlli tapardı. Heç yadımdan çıxmaz, beşinci kursun axırı idi. Yusif Bakı Dövlət Universitetinin Mexanika-Riyaziyyat fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirirdi. Təyinat bölgüsü idi. Dekanlıq Yusifin təyinatını Biologiya İnstitutuna vermişdi. Çox fikirləşirdi ki, riyaziyyatçı Biologiya İnstitutunda nə işləyə bilər? Bir neçə həftədən sonra rektor bölgüsü zamanı Biologiya İnstitutuna getmək üçün sənədə qol çəkib yanına Dilçilik İnstitutuna gəlmişdi. Bir qədər söhbət etdikdən sonra evə getdi. Evə dekanlıqdan adam göndərmişdilər ki, Yusifi rektorluğa çağırırlar. İndiki kimi yadımdadır, Yusif tələsik rektorun yanına getmişdi. Rektor, səni təyinatla İsmayılı rayonuна göndəririk, gəl qol çək, dedikdə, Yusif- mən qol çəkmişəm, bəlkə səhv olub? - deyər soruşmuşdu. Rektor qəzəblənərək "Sən mənə cavab qaytarırsan?! Çıx, səni qovuram, sənin kimi tələbə bizə lazım deyil." Yusif isə quturla -"Mən fərqlənmə diplomu ilə qurtarıram, mən beş ildə əlaçıyam, olimpiadaların qalibiyəm"- dedikdə, rektorun adamları "sənin artıq qovulmaq əmrin hazırlanır, get, hara gedirsən, get"-demişdilər. Yusif haqsızlığa dözə bilmirdi, rəngi avazımuşdı, əsəbdən əlləri əsirdi. Akad.F.Maqsudovun yanına getmişdi. Fərəməz müəllim Yusifin həyəcanlı danışığına diqqətlə qulaq asıb, "oğlum, gəl gedək Universitətə"- deyərək rektorun yanına gəlmişdi. (Rektorun yanına gedəndə artıq əmr hazırlanmış, rektorun imzalamasını gözləyirdilər.) Fərəməz

müəllim rektora Yusifin uğurlarından danışmış, istedadlı riyaziyyatçı olduğunu dedikdən sonra Fərəməz müəllimə, "sən gəlmisən, qovmuram, ancaq İsmayılı rayonuna qol çəkməlidir"-deyə təkid etmişdi. Beləcə, Yusifi qovmadılar, ancaq onun təyinat yerinə tapşırılmış birini göndərdilər. Onun inamı qırılmışdı, nə edəcəyini bilmirdi. Daha yüksək arzularla yaşayan Yusif sanki dərin bir quyuya düşmüşdü, çıxıb bilmirdi. Bəlkə də həyatındakı uçurumlar o gündən başladı. Beləcə bütün yayı kədərlə keçirdi və Moskvaya getmədiyinə təəssüflənirdi. Bu zaman yazdığı bir şeir diqqətimi cəlb etdi:

*Sevəsən, sevməyə sevdiyin səni
Baxmaya ilqara, dəhşətdir dəhşət,
Beynində dolana şübhə alovu
Yanasan odlarda, dəhşətdir, dəhşət.*

*İşin gətirməyə, bəxtin olmaya
Nə nisyən, nə də ki nəğdin olmaya
Kimsənin yanında da qədrin olmaya
Qalasan avara, dəhşətdir, dəhşət.*

*Zəmanə nanəcib, dövrən baş-ayaq
Haqq-ədalət olub oyun-oyuncaq
Nə köməyin ola, nə də bir dayaq
Olmaya bir çarə, dəhşətdir, dəhşət .*

*İnsanlıq hər zaman qalacaq, fəqəi
İndi başqa cürə olubdur həyat.
Başqa cür ölçülür əxlaq da, heyhat,
Nə olacaq sonra, dəhşətdir, dəhşət.*

Çünki, Yusif böyük arzularla yaşayırdı, aspiranturaya girmək, müdafiə etmək istəyirdi. Lakin təyinat bölgüsü... Beləcə, 1986-cı ildə Bakı Dövlət Universitetini fərqlənmə diplomu ilə bitirdi, sentyabrın əvvəllərində İsmayilli rayonuna getdi və təyinatını ən ucqar dağ kəndinə aldı.

Təyinatla işlədikdən sonra Bakıya qayıdıb, 1988-ci ildə Akademiyanın Mexanika-Riyaziyyat İnstitutunun aspiranturasına sənədlərini verdi və əla qiymətlərlə qəbul olundu. Yusifin həyatında yeni bir mərhələ başladı. Elmi rəhbəri, fiz.-riy.e.d. Akif Hacıyev idi. Birinci il Yusif minimumlarını verib "əla" qiymətlər aldı. Bütün bacarığı ilə mövzusu üzərində işləyirdi, seminarlarda çıxış edirdi. Nişanlanmışdı, saf sevgi onun amalı idi. Nişanlısı Sənaye İnstitutunun tələbəsi idi. 1990-cı ilin yayında toyu olmalı idi. İkisi də bir-birinə yaraşırdı. Şeirlərini oxuduqca düşünürsən, onun sevgi aləmini daha yaxından tanıyırsan. "Olanda" şeirində hisslərini belə ifadə etmişdi:

*Mən mehriban olaram
Sən mehriban olanda,
Sənə qurban olaram
Yaxşı canan olanda.*

*Gülsən, mən də gülərəm
Qədrini çox bilərəm,
"Öl" də, desən ölərəm
Şirindil can olanda.*

*Sən yansan, mən yanaram
Səni tanrım sanaram
Səni nə vaxt danaram?
Məni danan olanda.*

*Təmizəm, düzəm mən
Sənə baxan gözəm mən
İstəyirəm küsəm mən
Sən küsəyəm olanda.*

*Mən göy olum, sən ulduz
Səhil olum, sən dəniz,
Sənsiz olum, sənsiz...
Andım yalan olanda.*

Bizə (mən ailə qurmuşdum.) tez-tez gələrdi. Balaca Şəbnəmi atıb- tutardı, bəzən də uca boyundan yuxarı atanda üzümə baxıb, zarafatla qızını yerə düşməyə qoy-maram deyərdi. Durub gedəndə Şəbnəmin onun əlindən tutub bizə baxmadan onunla getməsindən həzz alardı... Bax beləcə mehriban, gülürüz idi Yusif. Lakin...

1988-ci ilin yanvarı idi. Göyçə mahalında ermənilər Azərbaycanlıları qovur, əllərinə məqam düşən kimi hər cür qansızlıq törədirdilər. Bu torpaqların sahibləri olduğunu iddia edir, dinc Azərbaycanlılara işgəncə verir, öldürür, torpaqların boşaldılmasını tələb edirdilər. Tarixən Azərbaycanlıların ata-baba yurdları olan İrəvandan, özləri dedikləri kimi, türkləri çıxarmağa uzun illərdən bəri vurnuxur, bir fürsət gözləyirdilər. Mixail Qorbaçovun baş katib gəlməsilə ermənilər təcavüzkar niyyətlərini həyata keçirməyə nail oldular. 1987-ci ildə Sumqayıtda, indi isə Göyçədə baş verən bu hadisələr Yusifi bəzən elmi işdən uzaqlaşdırır, vətən, torpaq harayına qalxmağa çağırırdı. 1988-ci ilin noyabr ayında Azərbaycan türklərinin İrəvandan deportasiya edilməsinə təkan vermək üçün Yazovun rəhbərliyi ilə Komissiya düzəldilmişdi. Həmin komissiya əhalinin köçürülməsi üçün Ermənistanə məşinlər göndərirdi. Vəhşi ermənilərin əlindən azərbaycanlıları sağ-salamat xilas etmək üçün Azərbaycanda tədbirlər görülür, gələcək əhali ölkənin müxtəlif rayonlarında, xüsusilə dağlıq bölgələrdə yerləşdirilirdi. Ailəmiz həyəcan içində idi. Atam, anam da həmin hadisələr baş verərkən orada təhlükə altında idi. Qardaşlarım ata-anamı götürmək üçün müxtəlif yollar fikirləşir, hər tədbirə əl atırdılar. Yusif təkidlə ora getməyə can atırdı. Biz isə Yusifi itirməkdən qorxurduq, sanki, hiss edirdik ki, nə isə baş verəcək. Böyük qardaşım ondan xəbərsiz məşin tutub, tək getdi. Bundan Yusif bərk hirsələnmişdi və

"mən onun uşaqları- Kəmalə, Anar atalarını soruşanda nə cavab verəcəm? Məni evdə gözləyən yoxdu, amma onun ailəsi var. Nahaq yerə belə etdi"-deyirdi. Hər şeyi bax beləcə dərinə düşünərdi Yusif. Son günlər hamının əsəbləri gərgin idi. İki gün sonra qardaşım atam-anamla bərabər qayıtdı.. Atam ordakı vəziyyəti danışdıqca, Yusifin rəngi dəyişir, necə əsəb keçirdiyi üzündən oxunurdu. Dəhşətə gəlmişdi, inana bilmirdi ki, boya-başa çatdığı, uşaqlığını keçirdiyi, bağçalı-bağlı o diyarı bir daha görməyəcək. O vaxt fikir vermədiyim, indi isə onun ətrini aldığım cib dəftərində yazdığı bu şeirində vətən həsrətini belə ifadə edir:

*El dərdini daşımaqdan
Əzablı nə var imiş?
Ürəyimdə bir dağ tək
Asılıbdır Vətən həsrəti*

*Mənim üçün bu dünyada
Bu dəhşətli bir yuxudu...
Elə bil ki, bu dünyada
Qanadsız qalan vaxtımdır...*

1987-ci il noyabrın ortalarında Qorbaçovun ən yaxın məsləhətçilərindən olan akademik Abel Aqanbeyan Fransanın erməni institutu assosiasiyasının üzvləri ilə görüşərkən Qarabağın ermənilərin olduğunu iddia etməsi

qanlı faciələrin başlanması üçün ilk siqnal oldu. Tezliklə bu məsələ SSRİ-ni parçalamaq, onu milli münaqişələr mərkəzinə çevirmək istəyən xarici dövlətlərin və kəşfiyyat orqanlarının ən sevimli mövzusunə çevrildi. Məhz Qorbaçovun xeyir-duasından sonra erməni emissarları Dağlıq Qarabağa ayaq açmağa başladılar. 1987-ci ilin oktyabrında isə Qorbaçovun dəstəyindən cəsərlənən ermənilərin "Qarabağ" komitəsinin ilk mitinqi keçirildi. SSRİ xüsusi orqanlarının baş verən hadisələrlə əlaqədar susması ermənilərin separatçılıq hərəkatlarına göz yumması nəticəsində Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin rəhbərləri 1988-ci ilin 20 fevralında xüsusi sessiya çağırıldı. Sessiya vilayətin Azərbaycan SSR-nin tərkibindən çıxarılaraq Ermənistanın tərkibinə verilməsi barədə qərar verdi. Moskvanın bu hadisələrlə əlaqədar reaksiya verməməsi və vilayətin tezliklə ermənilərə veriləcəyi barədə yayılan şayiələr Azərbaycanda ciddi narahatçılıq doğurmağa başladı. 1988-ci ilin 25 fevralında Əsgəran yaxınlığında iki Azərbaycanlı gənc ermənilər tərəfindən qətlə yetirildi. Bütün xalq baş verən bu hadisələrdən bərk hid-dətlənirdi. 1989-cu il yanvarın 13-də isə SSRİ Ali Sovetinin qərarı ilə Dağlıq Qarabağda Volskinin başçılıq etdiyi xüsusi idarəetmə qurumu yaradıldı. Volskinin rejimi Dağlıq Qarabağdakı bir çox Azərbaycan kəndlərinin boşaldılması ilə nəticələnsə də, vilayətin Azərbaycanın təbəçiliyindən çıxarılması niyyəti baş tutmadı. Volskinin xüsusi idarəçiliyi Dağlıq Qarabağ ermənilərinin kütləvi

silahlanmasına imkan verdi və ermənilərin Azərbaycan kəndlərinə hücumları gücləndi. 1989-cu ilin 1 dekabr tarixində Ermənistan Ali Soveti "Dağlıq Qarabağın Ermənistanla birləşdirilməsi" haqqında qərar qəbul etdi. Nəticədə, Azərbaycanda siyasi vəziyyət gərginləşdi və bu, 1989-cu ilin sonunda İran və Türkiyə ilə sərhədlərdəki tikanlı məftillərin sökülməsi ilə nəticələndi. 1989-cu ilin 31 dekabrında minlərlə insan –qadın və kişi, uşaq, qoca və cavan Ordubaddan Sədərəkə SSRİ Dövlət sərhədininin 167 kilometrlik ərazisi boyunca sərhəd dirəklərinin tikanlı məftillərini sökmüşdülər. 1989-cu ilin sonunadək ermənilər tərəfindən yüzlərlə azərbaycanlı qətlə yetirilmişdi. Hamının səbr kasası dolmuş, dözümlü tükənmişdi. Yurd-yuva qeyrəti, el-oba isməti milləti ya ölüm, ya qalım məqamına gətirmişdi. Bakı təlatümə gəlmiş, insan seli küçələrə Vətən harayına çıxmışdı. 1990-cı il yanvar ayının əvvəlində Vəzirovun xeyir-duası ilə Müdafiə Şurası quruldu. Yanvarın əvvəllərindən davam edən mitinq və nümayişlər, Vəzirovun ölkəni idarə edə bilməməsi, KQB-nin isə təxribatçı əməlləri 20 Yanvar faciəsi üçün zəmin hazırladı. Bakıya qoşun yeridilməsi ərəfəsində Girenko paytaxtda fəvqəladə vəziyyət elan edilməyəcəyi, paytaxta hərbi hissələrin gətirilməyəcəyini bəyan etdi və bununla da respublika əhalisi aldadıldı. Ordu şəhərə daxil olmayacaq... Yalnız sakitlik, yalnız qarşılıqlı anlaşılma... Bu rəsmi sözlər eşidildə inam artdı, ümidlər şölələndi. Heç kim Alma-Ata və Tbilisi hadisələrində

güc işlədiklərinə görə beynəlxalq aləm tərəfindən ittiham olunan "Qırmızı" ordunun silaha əl atacağını gözləməirdi.

Yusif də bir vətəndaş, ziyalı kimi düşündür...yollar axtarırdı. Vətən təhlükədə idi. Mitinglərdə iştirak edirdi. Tarixi əsərlərə meyli daha da artmışdı. Vətən uğrunda mübarizə başlıca amalına çevrilmişdi. Bunula belə namizədlik mövzusu üzərində gecə-gündüz işləyirdi. İşini tez başa çatdırmağa çalışırdı. Elə bil tələsirdi. "Mən də sən kimi tez müdafiə etmək istəyirəm"- deyirdi. Ancaq hadisələr buna imkan vermirdi. Xalqımızın 1988-ci ildən bəri başına gələn faciələr Yusifi rahat buraxmırdı. Onun gözlərində olan qıçılcam, üzündəki təbəssüm gözlərimizin önündə yavaş-yavaş sönməyə, yox olmağa başlamışdı. Minimumlarının hamısından əla qiymətlər almışdı. Aspiranturanın ikinci kursunda oxuyurdu. İnstitutun əməkdaşları Yusifin şəxsinə gələcəyin görkəmli riyaziyyatçı alimini, şəxsiyyətini görürdülər. O əsl Azərbaycan ziyalisinə xas olan daxili insani keyfiyyətləri, dünyagörüşü, səmimiyyəti ilə hər zaman fərqlənmişdi.

Yusifin ürəyində çox arzuları var idi. Müdafiə etmək, sevib-sevilmək, ürəyincə ailə qurmaq, yaşayır-yaratmaq istəyirdi...Lakin ... o... Onun ana yurdu haqsızlığın girdabında inləyirdi. Bu inilti Yusifi rahat buraxmırdı. Göyçə dərdi... Vətən dərdi.... Dədəm Qorqudun eli, yurdu ermənilərin əlində idi. İndi isə ermənilərin Qarabağa göz dikməsi.... Akademiyada tez-tez iclaslar

olurdu. Həmin icaslarda Qarabağın ermənilərə satılmasını eşidəndə Yusif daha da kədərlənir, haqsızlığa dözə bilmirdi, hissələrini cilovlaya bilmir, şeirlərində ifadə edirdi:

*Sədd çəkmək istəyirlər
Yağular vətənimdə,
Əsgəranda mənimlə
Şuşanın arasında?*

Yanvarın ilk günləri elə bil ürəyinə nəsə dammışdı. Gözləri gülmür, çöhrəsindən qəm-kədər əksik olmurdu. Bəzən saatlarca arxası üstə uzanıb düşündür, hadisələri təhlil edirdi. Xilaskar ordu adlandırılan sovet ordusunun onun doğma Bakısına daxil olmasına inana bilmirdi. Yanvarın 20-i ad günü idi. Yanvarın 18-də yazdığı "Gördüm" şeirində öz taleyini belə qələmə almışdı:

*Ürəyim tələsdi bir od almağa
Yenə iqbal məni atdı uzağa
Səhər saçlarıma qar yağa-yağa
Gözümdə oynayan boranı gördüm.*

*Girdi qılığımıza əsən küləklər
Bilirsən söylədi hər səhər nələr?
Dedi qayıtmazdı o illər
Əlləri qoynunda duranı gördüm.*

*Dəyişdi bilmədim gecə-gündüz də
Tənha mürgülədim həsrət düzündə
Quruyan çayların şəhli gözündə
Alışib odlara yanarı gördüm.*

*Axdı gözlərimin yaşını aramsız
Ürəyim yandırdı daşını aramsız
Dolandı uzaqdan naşını aramsız
Onun vişalında cananı gördüm.*

Təəssüf... Min təəssüf, deyilənlər yalan oldu, xalq aldadıldı. 1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə... Qanın su yerinə axdığı gecə ... Gecənin qaranlığında ağlaşmaz qanlar töküldüyü gecə... Ən müasir silahlarla silahlanmış sovet ordusunun dəstələrinin Bakıya soxulduğu gecə... Tanklar, BTR-lər küçə boyu uğuldayıb keçir, qabağına keçən insanı, maşını tapdayıb əzir, polad turtulları altında çıxınayır. Səkilər, yolların kənarındakı insanlar, ağaclar, köşklər şütüyən tanklarla vurulub dağıdılır, məhv edilirdi. Erməni quldurlarından və xüsusi cəza dəstələrindən təşkil olunmuş ordunun vəhşi əsgərləri uşağa, qadına, qocaya belə aman vermədən əllərindəki avtomatlarla dinc əhalini biçib tökürdülər. Atəş səsi Yusifi yuxudan oyatdı, (səhər tezdən nişanlısını imtahana aparmalı idi.) paltarını (özü də ən qalın paltarlarını geyinmişdi ki, ona soyuq olmasın, bilmirdi ki,...) geyib kü-

çəyə çıxdı. Evimiz Salyan kazarmasının yanında idi. Qan su yerinə axırdı. Yaraqlı vəhşilər atəş açır, qabaqlarına gələnləri tanklar altında əzirdilər. Gördükləri onu dəhşətə gətirmişdi. Qəzəb, nifrət, intiqam hissi onu aparır və addım-addım yaxınlaşdırırdı. Sanki Neron yenidən dirilmiş, Bakının ortasında insanlığa meydan oxuyurdu. Alovlar içində inləyən insanlar, ağlayan körpələr Neronun əsgərlərinin vəhşətinin əsəri idi. Bütün dünyaya meydan oxuyan bu əsgərlər artıq Bakıya gəlmiş, burda tarixin gedişini dəyişməyə çalışırdılar. İnsanlığın hissini çoxdan itirmiş bu vəhşilərə dur deyən lazım idi. Yusif irəli atıldı. Ana ocağını, gözəl yurdunu əlindən alanlarla üz-üzə gəlmişdi. Ürəyi qabardı, intiqam hissi Yusifi irəli atırdı. Sağ əlini havaya qaldırıb bu vəhşiliyə meydan oxudu:

*Dur!- deyərək qəlbində
Qopan fırtına ilə
O irəli atıldı.
Böyük həyəcan ilə
Dur!- ey, insanlığa
Vəhşət yağdıran silah!
Dur!-ey, könüllərdə
Nisgil oyadan silah!
Sən nə qədər atsan da
İnsan qəlbinə güllə.
Durmayacaq, vuracaq*

*Qəlbimiz hey hünərlə
Vuracaq bu qəlbimiz
Sizlər susana qədər.
Sizləri bu Xəzərdə
Bizlər boğana qədər.
Durmayacaq bu zaman!*

*Xalqım olmayacaqdır
Sənin kölən heç zaman
Qoymaram alınız
Bakımı da əlimdən,
Gəlib geri alacam
Göyçəmi də sizlərdən.
Sizin də qəlbinizdə
Böyük dağlar açacam.
Sizi də yurdunuza
Mən həsrət qoyacam.*

Bu vəhşiliklərə Yusifin üsyanı idi... Xalqına, millətinə, Vətəninə edilən zülmələrə üsyanı idi... Sanki bununla bəşər tarixində bütün haqsızlıqlara son qoymaq istədi. İstədi və özünü sağa-sola sütlüyən, xalqını əzib keçən, xalqına meydan oxuyan tankın üstünə atdı... Bütün bu vəhşilikləri görməmək üçün, eşitməmək üçün... İnsan fəryadı güllə səsində, zirehli maşınların polad tırtıllarından qopan cingiltiyə qarışmış ərsə bülənd oldu. Yüzlərlə cəsur, qeyrətli oğullarımız yağdı gülləsinə sinəsini sipər

etdi. Həmin gecə Azərbaycan neçə-neçə igidlərini itirdi. Vəhşicəsinə, amansızcasına 20 Yanvarda Bakı ürəyindən yaralandı. Günahsız insanlar şəhid olmuşdu. Küçələr və meydanlar al-qana boyanmış, hər tərəfdə meyitlər sərələnmiş, evlərin divarlarını güllələr dəlik-dəşik etmiş, avtomobillər tanklar altında əzik-əzik olmuşdu. Qansızlar 3-4 saat ərzində görünməmiş vəhşiliklər törətmişdi.

Bütün gecəni Yusifi düşündürdüm. Ancaq düşüdüklərimi tez özümdən uzaqlaşdırmağa çalışırdım. Səhər tezdən Yusifin evdə olmadığını eşidəndə dəhşətə gəldim. Salyan kazarmasına doğru qaçdım. Küçələrdə insan cəsədlərindən və yaralılarından tərənəmək mümkün deyildi. O, günkü dəhşətli hadisələr məni sarsıtırmışdı. Birdən yolun kənarında kəsik bir qol gördüm. Yaxınlaşıb baxanda ürəyim sanki yerindən qopdu və çevrilib yan-yana uzadılmış meyitlərə baxdım, şükr etdim ki, Yusif onların arasında yoxdur. O gün axşamacan Yusifdən soraq verən yox idi. Əllərimiz göydə, gözlərimiz qarşıya dikilmişdi. Gözlərimin öntündən kəsik qol getmirdi. Sanki məni səsləyirdi. Qorxumdan dilimə gətirə bilmirdim ki...

O ağır günlər... Qanlı yanvar gecəsinin dəhşətli faciəsi bizi sarsıtırmışdı. Yusif getmişdi, ancaq qayıtmamışdı evə... Hələ də xəbər yox idi Yusifdən. Axtarırdıq... Elə axtarırdıq... Xəstəxanaları, meyidxanaları axtarmaq heç bir fayda vermədi. Nə ölənlər, nə də yaralılar arasında idi. Hamımız fikirləşirdik ki, indicə qapı açılacaq, ucaboylu, dağgövdəli Yusifimiz içəri girəcək, sevincdən

ağlaya-ağlaya onun üz-gözündən öpəcəyik. Anam gecə-gündüz Allaha yalvarır, nəzirlər qoyurdu. Amma bir gün ... atam beli bükülmüş qapıdan içəri girdi və özü ilə kəsik qolun paltarlarını gətirdi. Anam tanıdı. Öz əlləri ilə toxuduğu jaketi tanıdı. Yusifin idi bu paltarlar. O an dünya sanki, durdu. Artıq o da fırlanmırdı. Həyat bu nöqtədə durdu. Damarlarımızdakı qanımız dondu bu müsibətdən. Bu nə demək idi. Qardaşımdan qalan bumu təkcə? Bir qolun paltarları. Ola bilməzdi. Yusifimə bunu etməzdilər. Yusif... Belə gedə bilməzdi. Ən azından heç kim qıymazdı ona... Hərə bir tərəfə gedir, evdəkilər ağlayır, sızlayır, mən isə olanlara inana bilmirdim. Necə qıya bilmişdilər qardaşıma. Kimə nə etmişdi o? Kimi incitmişdi o? DUR, EY ZAMAN! DAYAN, EY DÜNYA! EŞİDİN, EY GÖYLƏR! HARAY, AY HARAY!

Gör igidə necə qıymışlar. Eşit bu fəryadı, gör bu zülmü! O səslər...o acılar...o haraylar... Ana fəryadı, Ata nisgili, Bacı harayı hər yana yayılırdı o gün. O gün həyatımızda qara səhifə açdı... nisgillə dolu, kədərlə dolu bir səhifə. O gün bütün bir ailənin həyat boyu sürəcək bir acısı baş qaldırdı. (İndi hara gedirəmsə o səslər məni izləyir, o sözlər qulağımda səslənir.)

Axı, Yusif saf təbiətli idi. Hər nə əldə etmişdisə ağır əziyyətlər hesabına əldə etmişdi. Vətəninə, xalqını xüsusi çılğınlıqla sevirdi. Mənalı, dəyərləli ömür yaşayırdı Yusif, hələ neçə-neçə arzuları var idi. Hərdən 26 yaşından sonra bütün əziyyətlərimə son qoyulacaq deyir-

Yusif Sadiqov
5-ci sınıfdə oxuyarkən

Yusif Sadiqov komsomol
sıralarına daxil olarkən

Yusif Sadiqov
8- ci sınıfdə oxuyarkən

Yusif atası, anası və bacısı ilə birlikdə

Yusif tələbə yoldaşları ilə birlikdə

Yusif qardaşları və bacısı ilə birlikdə

Yusif tələbə yoldaşları ilə birlikdə Qubada

Yusif bacısı Sayalı ilə birlikdə

Yusif bacısı Sayalı ilə birlikdə

Yusif zabitlik kursunda

Yusif zabitlik kursunda

Yusif aspirantura illərində

Yusifin əlyazmaları

Yünoşim.

*Yüzdür, yüzdür, yüzdür, küllər sağılacaq
Yüzdür, küllür, yüzdür, kəlməni ağaldır
Yüzdür, küllür, yüzdür, budağı gəzildir
Bövdür, jax, yünöşim, baxdır, yünöşim
Mən, jə, alara, apar, yünöşim*

*Qərar, qərar, qərar, sevirəm, kəlməni
Qərar, qərar, qərar, sevirəm
Mən, sevirəm, bəxi, gət, nəzər, nəzər
Qərar, qərar, qərar, sevirəm
Qərar, qərar, qərar, sevirəm?*

*Yüzdür, yüzdür, yüzdür, sevirəm
Yüzdür, yüzdür, yüzdür, sevirəm
Yüzdür, yüzdür, yüzdür, sevirəm
Yüzdür, yüzdür, yüzdür, sevirəm.*

*Yüzdür, yüzdür, yüzdür, sevirəm
Yüzdür, yüzdür, yüzdür, sevirəm
Yüzdür, yüzdür, yüzdür, sevirəm
Yüzdür, yüzdür, yüzdür, sevirəm
Yüzdür, yüzdür, yüzdür, sevirəm.*

Mən şəhribən olaram
Sən şəhribən olanda
Sənə qurban olaram
Təxribə bənan olanda

Kürək, mən də kürək
Tədris, sən də tədris
Əl də, dərək olaram
Məhriməm bənan olanda

Sən jansən, mən jansarəm
Sənə tanrıya sənaram
Sənə nə bəxət dənaram?
Məni dənən olanda

Mən təxribəm, sən də təxrib
Sənə bəxət kəzəm mən
Məhriməm təxrib mən
Sən kürəkən olanda

Mən kəzəm, sən də kəz
Sənə ağı, sən də ağı
Sənə ağı, mən sənə
Məhriməm jansən olanda

di.... Halal zəhmətlə böyümüşdü. Bəs... Niyə? Tale heç kəsə yarımçıq ömür verməsin!

Əlimdə imkan olsaydı, həmin zamanı, saati, saniyəni belə dayandırardım... Neyləmək olar, çox zaman bizim istəyimizcə olmur zamanın axarı. Sahili görünməz, amansız dalğalar öz istədiyi yerə qovur tale qismətimizi. Və.. istədiyi yerdə ömrünü dəli burulğanlara salıb boğur. Heç ağlına gələ bilməzdi ki,... taleyinə bu da yazılacaq. Xəyallar məni qovur... Sakitcə, heç kimə bir söz demədən getdi Yusif... (Bəlkə də dedi... Amma biz bilmədik.. Bəlkə gedişi ilə çox şeylər dedi?) Nədən bu qədər tez ... Axı onun qəlbi çox zərif idi. 1988-ci ildə Hökumət evinin yanında mitinqlərin iştirakçılarını döyüb dağıtmışdılar. Səhər tezdən qapı döyüldü. Mən qaçaraq qapını açdım. Yusif idi. Dedi ki, səhər tezdən gəldim ki, bir azdan televizorda hadisələri eşidəndə narahat olacan, məni düşünəcəm. Çünki, bildirdi ki, mənim qəlbim onunla bağlıdır. Ağlına gələ bilməzdi ki, bu qədər dərd qoyub gedəcək... Bu acı gün onun ailəsi, doğmaları və onu tanıyanlar üçün acı xatirələrlə dolu bir tarixə çevriləcək. O tarixə ki, bizi yandıra-yandıra yaşadacaq. Evimizdə dünyanı lərzəyə gətirən bir qıyya çəkiləcək, nalə qopacaq... Quşqonmaz vüqarlı dağları titrədən, daş ürəkləri kövrəldən bir nalə!... həmin gün səma qara bulud örpəyini başına çəkdi, təbiət qara libasını geyindi. Yerini də, göyünü də sinəsi dağılandı. Ömrünün çiçəkli bahar çağında dünyadan köçmüş bir qəhrəmanın doğmalarının ah-naləsindən.

Zaman-zaman qara bulud kimi dolub boşalıq ... **SƏNİ**
AXTARA-AXTARA... bəzən fikirlərimi şeirə çevirirəm:

*Nələsindən şəhidlərin
Alovlandı asimanlar
Haray çəkib imdad...
İmdad deyə inlədi.
Neçə-neçə nər oğullar
Ufuldaya –ufuldaya
Qürub etdi bir gecədə
Neçə-neçə qolsuz-qıcsız
İgid düzüldü yan-yana
Nələr-nələr çəkirik biz...
Yanan Vətən torpağında
Niyə belə hala saldı?
Şax qamətli fidanları
Kimlər tökdü bu qanları
Neçə ömür qırıldı ah...
Gör yarıda...
“Vağzalı” çalınmayıkən
Kəsik qol gəldi qapımıza...
Düşünürdüm kaş
Güllə,qələ dəyəydi.
Qıçlarından, qollarından.
Saxlayaydı Tanrı səni
Səməndər quşu təki....*

Yusifini axtarıram... İşə gedəndə özümdən asılı olmadan Akademiyanın həyatında axtarıram. Birinci mərtəbədə aspirantların dərslər keçdiyi otaqlarda axtarıram. Birdən elə bilirəm ki, pəncərənin qabağında dayanıb mənə baxır. İşdə qapı açılındaq elə bilirəm Yusifini. Yusifini indi də axtarıram. Axtarıram... Nişanlısının yanına gedirdik Yusifsiz. Ümidimizi kəsmirdik. Beləcə günlər keçirdi. Qayıtmırdı. Bəzən küçədə ucaboylu bir oğlan görəndə qaçıram, üzünü görəndə... Beləcə yaşayıram! Yusifsiz...Yusiflə yaşayıram. Gündüz tapmasam da gecələrdə yuxularda görürəm. Yenə də mənə çətin günlərimdə müsləhət verir, yenə də yuxularında mənə güldürür. İndi də nə sözlüm-söhbətim, narahatçılığım, sevincim-kədərim varsa, ürüyümdəcə söhbətləşirəm, dərsləşirəm Yusifimlə. Xüsusən, doktorluq müdafiə edəndə gözlüm qapıda idi. Elə zənn edirdim ki, harda olsa özünü çatdıracaq ... Axı o elə idi. Ancaq gələ bilmədi... Mənə o gül gətirməliyəkən, mən Şəhidlər Xiyabanına getdim. Nöqtə qoymaq istəyirəm, qoya bilmirəm... Elə bil hər şey yarıncıydı... Şəhidlərin ömürləri tək....

Bu tək bizim deyil, xalqımızın kədəri idi, dərdi idi. Bütün respublika yas içində idi... Həyat dayanmışdı, hamu için-çin ağlayırdı. Uşaqılı-böyükü, cavanlı-qocalı hamu matəm libası geyinmiş, matəm bayrağı qaldırılmışdı. Hər yanda dalğalanan qara bayraqlar heyrət doğurdu. Şəhidlərdən bir qədər aralı gəmilər dövrə vurub dalğaları yarırdı, fəğan qoparırdı... Bu tükürpədicə səslər insanı in-

sanlıqdan çıxarır, didib parçalayırdı. Anaların, eləcə də anamın fəryadı dəli olmaq dərəcəsinə gətirirdi bizi. Ancaq... Analar isə oğullarının nədən öldürüldüyünü dərk edə bilmirdi!

*Bilmirdilər nəyə görə
Oğul itirib analar!
Niyə... günahsız qanlar
Tökülübdür bu torpaqda*

*Oğullar niyə Vətəmində
Dinc dayandığı yerdə
Qurban gedib qəfildən
Açılan güllələrdən.*

Xalq bu qara bayraqlarla qanımızı tökənlərə nifrətini, qəzabını bildirirdi. El matəmi xalqın iradəsilə yarandı. Dəhşətli mənzərə ağılatdı eli. Düşünürəm, bu faciəni törədənlər insan deyilmi? Onlar hər gün Şəhidlər Xiyabanına axışan insan selinə, ana-bacılının fəryadına, beli bükülmüş ataların, saqqal buraxmış cavanların gözlərindəki nifrət şimşəyinə necə dözürlər?...

Yusif faciəsini, şəhidlərin faciəsini bütün xalqım yaşadı. Şəhid qanından rəng alan qərənfillərdən məzarlara gedən yolların üstündə al-qırmızı cığırılar yarandı. Xalq isə öz varlığını sübut etdi. O qanlı şənbə gecəsi ağsaçlı Azərbaycan xalqı minillik qəhrəmanlıq

tarixini dünyaya yenidən göstərdi. Sübut etdi ki, bu xalq azadlıq yolunda ölümə də hazırdır. Ölümə hazır olmayan millət isə azdığını qazana bilməz. Yalın əllə özünü tankın üstünə atan cavanlarımız ölümləri ilə ölməzliyə yüksəldilər.

Təkcə biz yox, Azərbaycan ağıladı Yusif kimi günahsız şəhidləri. Səhərin gözü açılmamış insan seli meydanı ümməna döndərdi. Göy də ağladı, yer də... Səhər tezdən göyün üzü xəcalətdən qıpqırmızı idi. Çünki, görünməmiş dəhşətli bir mənzərə ilə qarşılaşmışdı... Aman Tanrı, nələr görmədi gözlərimiz... Anaların fəğanından göylər də imdad istədi...

*Qan ağlar,
Qan tökülər, qan ağlar.
Qəlblər dərdli-ələmi
Qanlı gözlər qan ağlar.*

İllər keçsə də zaman-zaman insan seli axır Şəhidlər Xiyabanına. Hər zaman dəstə-dəstə xiyabana gələn adamların qəlbində qəzəb və nifrət hissi alovlanaraq, üzlərində qəm möhürü, dərd karvanı daşıyan insanların sıralanmış məzarları, məzarların üstündə dikəlmiş şəhid şəkillərini... Yusif yenə də vüqarla baxır, iri qara gözləri ilə insan axınına... ağrı ilə süzə-süzə, addım-addım yeriyərək ürəklərindən sual qopacaq... Nə üçün, nə üçün?...! Bəyaz mərmərli, qara qranitli məzarlar al-qırmızı qərən-

fillərə bürünür. 20 Yanvar yaraları qəlbimizdə köz-köz olur, qövr eyləyir, sızım-sızım sızıldayır. Düşünürəm... Bu müqəddəslik qan yaddaşımızdı. Bu ölməzlik andımız, and yerimizdi. İnama, əqidəyə səsləyən hünərimiz, zəfərimizdi. Əbədilik sönməz məşəlimiz, baş ucalığımız, ziyarətgahımız, səcdəgahımızdı. Qəhrəmanlıq dastanımız, əyilməzlik rəmzidi **ŞƏHİDLƏR XİYABANI**.

Bacı – Sayah Sadıqova

**YUSİF
YARADICILIĞINDAN
SƏHİFƏLƏR**

GÖZLƏRİN

Gözəlīm, sevdiiyim, axı qəlbimi
Oxlayıb eyləyib yara gözlərin,
Məhəbbət, etibar ara dünyada
Baxmasın dövlətə, varə gözlərin.

Kimi mala, pula itaət eylər
Kimi hey göylərdə ibadət eylər
Kimi də Məkkəni ziyarət eylər
Mənim səcdəgahım qara gözlərin.

Günəşim, baharım, gülüm-günəşim,
Mənə məhəbbəti, ey bəxş edənīm,
Qəlbini bilmirəm, dilin düşmənim
Könlümü isidən, qara gözlərin.

Gülüm, gül əndamın məni yandırdı
Zülfün şahmarına məni çaldırdı
Eşqin məni qəm dağını qaldırdı
Görən göndərəcək, harə gözlərin.

DÖRDLÜKLƏR

Ürəyimdə nifrət, məhəbbət yenə
Qarışıb deyəsən biri-birinə
Nifrəti atmalı. Məhəbbət qalsın?
Bəlkə yaxşı olar etsəm tərsinə.

Mən onu seveli fəryada düşdüm.
Gah yumşaldım, gah da inada düşdüm.
Çırpına-çırpına qalmışam indi,
Həm dərd-qəm tapdım, həm oda düşdüm.

Həyatda qoyulub bir çox ölçülər
Qaydalar, meyarlar-bunlar ölçülər
Ölçülər əxlaq da, həтта vicdan da,
Bəs məhəbbət görən nəylə ölçülər?

Gedirəm, yolumu çən, duman tutub
Gedirəm., yolumu bir canan tutub
İnsafsız, mürvətsiz vəfasızları
Aşiqlərin ahı, hər zaman tutub.

OLANDA

Mən mehriban olaram
Sən mehriban olanda,
Sənə qurban olaram
Yaxşı canan olanda.

Gülsən, mən də gülərəm
Qədrini çox bilərəm,
“Öl” də, desən ölərəm
Şirindil can olanda.

Sən yansan, mən yanaram
Səni tanırım sanaram
Səni nə vaxt danaram?
Məni danan olanda.

Təmizəm, düzəm mən
Sənə baxan gözəm mən
İstəyirəm küsəm mən
Sən küsəyən olanda.

Mən göy olum, sən ulduz
Sahil olum, sən dəniz,
Sənsiz olum, sənsiz...
Andım yalan olanda.

GÜNƏŞİM

Güldün gülüşündən nurlar saçıldı
Güldün, gülüşündən könlüm açıldı
Güldün, göy üzündən bulud çəkildi
Doğdu yaz günəşim, bahar günəşim
Məni rüyalara apar, günəşim.

O qara gözlərin sevinc mənbəyim
Gülüm, axı səni necə sevməyim?
Mənə sevinc bəxş et, nazlı mələyim
Görən mənə şəfəq saçar, günəşim?

Utandım, demədim gülə, sevirəm
Əsirəm o qara telə, sevirəm
Bir azca şəkər qat dilə, sevirəm
Acı söz qəlbimi yaxar, günəşim.

Gəl ülvi hissləri xırdalamayaq
Siri ona buna, yar, paylamayaq
Gözəlīm, mümkünmü səni unutmaq?
Unutsam bir yolluq batar, günəşim
Məni rüyalara apar, günəşim.

G Ö R D Ü M

Ürəyim tələsdi bir od almağa
Yenə iqbal məni atdı uzağa
Səhər saçlarıma qar yağa-yağa
Gözümdə oynayan boranı gördüm.

Girdi qılığımıza əsən küləklər
Bilirsən söylədi hər səhər nələr?
Dedi qaytmazdı o illər
Əlləri qoynunda duranı gördüm.

Dəyişdi bilmədim gecə-gündüz də
Tənha mürgülədim həsrət düzündə
Quruyan çayların şəhli gözündə
Alışib odlara yananı gördüm.

Axdı gözlərimin yaşı aramsız
Ürəyim yandırdı daşı aramsız
Dolandı uzaqdan naşı aramsız
Onun vüsəlində cananı gördüm.

BULAQ VƏ ÇAY

Dağ döşündən bir çay axar düzənliyə,
Gecə axar, gündüz axar, qayaları döyə-döyə.
Qışda susar,

Yazda coşar.
Fikirlərim zəngirlənər,
nə incələr, nə gödələr
Coşub-daşan bax bu çayı
kim yaşadar,
nə yaşadar.

Bulaq deyil,
Çaylar axı öz suyunu bulaqlırdan oğurlayar,
Elə isə bəs niyə?
Bulaq sakit
Çaylar hay-haraylıdır,
Çaylar dəli qanlıdır.

DƏHŞƏTDİR, DƏHŞƏT

Sevəsən, sevməyə sevdiiyin səni
Baxmaya ilqara, dəhşətdir dəhşət,
Beynində dolana şübhə alovu
Yanasan odlarda, dəhşətdir, dəhşət.

İşin gətirməyə, bəxtin olmaya
Nə nisyən, nə də ki nəğdin olmaya
Yarın yanında da qədrin olmaya
Qalasan avara, dəhşətdir, dəhşət.

Zəmanə nanəcib, dövrən baş-ayaq
Eşq-məhəbbət olub oyun-oyuncaq
Nə köməyin ola, nə də bir dayaq
Olmaya bir çarə, dəhşətdir, dəhşət .

İnsanlığ hər zaman qalacaq, fəqət
İndi başqa cürə olubdur həyat.
Başqa cür ölçülür əxlaq da, heyhat,
Nə olacaq sonra, dəhşətdir, dəhşət.

**MƏNİ DAĞ SÖYLƏDİR,
ZİRVƏ SÖYLƏDİR.**

Özüm də bilmirəm axı niyə mən
Uca zirvələrdə çox dayanıram?
Yoxsamı gizləyir ürək sirrini
Onunçün zirvədən durub baxıram.

Yoxsaki, mənim də qismətim elə
Zirvədən zirvəyə boylanmaq imiş.
Düzü anlamıram bu sirri hələ
Bəlkə də nəsibim belə deyilmiş.

Zirvə dolaşırım, dağ aşırım mən
Hələ zirvələrə ögey deyiləm.
Yüz yol iz salsam da qarlı zirvədən
Hec zaman zirvədən doyan deyiləm.

Bu işdə məni də qınama yolcu
Zirvənin sirrini zirvə öyrədir.
Məni öz yolumda sınağa yolcu
Məni dağ söylədir, zirvə söylədir.

Ю.А.САДЫГОВ ОБ АСИМПТОТИЧЕСКИХ СВОЙСТВАХ РЕЗОЛВЕНТЫ ИНТЕГРАЛЬНОГО УРАВНЕНИЯ С ЯДРОМ, ЗАВИСЯЩИМ ОТ ОБОБЩЕННОГО СДВИГА

В работе [I] и [II] М.А.Евграфовым было предложено обобщение преобразования Фурье, названное им (P, D) - преобразованием, позволившее с его помощью решать интегральные уравнения с ядром по ограниченной области D так же, как с помощью преобразования Фурье решаются уравнения типа свертки в R^n . Дискретный аналог (P, D) - преобразования был использован А.Д.Гаджиевым [3] при исследовании задачи ортогонализации многомерных экспонент.

В данной работе мы строим аналог (P, D) преобразования, являющийся обобщением преобразования Фурье-Бесселя, и применяем его к установлению асимптотики резолвенты интегрального уравнения с ядром, зависящим от обобщенного сдвига. Соответствующее преобразование мы будем обозначать $(P, D)_B$.

§1.ОБОЗНАЧЕНИЯ И ВСПОМОГАТЕЛЬНЫЕ ФАКТЫ

Пусть $x' = (x_1, \dots, x_{n-1}, x')$ и $R_n^+ = \{x = (x', x_n), x_n \geq 0\}$. Всюду в дальнейшем $\nu > -\frac{1}{2}$ фиксированный параметр и

$$d_\mu(x) = x_n^{2\nu+1} dx_1 \dots dx_n.$$

Через $\Phi^+ \equiv \Phi^+(R_n^+)$ обозначим пространство бесконечно дифференцируемых, финитных и четных по x_n функций. В пространстве Φ^+ прямое и обратное преобразования Фурье-Бесселя определяются следующим образом [4]

$$\varphi_B^{(y)} = (F_B \varphi)(y) = C_\nu \int_{R_n^+} \varphi(x) \ell^{i(x \cdot y')} j_\nu(x_n y_n) d_\mu(x),$$

$$(F_B^{-1} \varphi)(y) = (F_B \varphi)(-y),$$

где $(x^i y^j)$ — скалярное произведение в R^{n-1} , $C_\nu = (2\pi)^{-\frac{n-1}{2}} [2^{\nu n} \Gamma(\nu H)^{-1}]$, $j_\nu(r) = 2^\nu \Gamma(\nu H) r^{-\nu} J_\nu(r)$

а $J_\nu(H)$ - функция Бесселя.

Символом T_x^y будем обозначать оператор обобщенного сдвига действующий по закону [5]

$$T_x^y \varphi^{(x)} = \frac{\Gamma(\nu H)}{\Gamma(\nu \frac{H}{2}) \Gamma(\nu \frac{H}{2})} \int \varphi(x' - y', \sqrt{x_n^2 + y_n^2} - 2x_n y_n \cos \alpha) \sin 2\nu \alpha d_\alpha$$

Через $L_{2,\mu}(G)$ мы будем обозначать пространство функций, принадлежащих $L_2(G)$ по мере d_μ , где G - конечная область в R^{+n} , или все R^{+n} . Введем еще класс $\tilde{L}_{2,\mu}(G)$, состоящий из функций $f(x)$, представимых в виде

$$f(x) = \int_G \varphi^{(l)} \ell^{i(t'x)} j(t_n x_n) d_\mu(t),$$

с некоторой функцией $\varphi \in L_{2,\mu}(G)$.

Обозначим через A оператор, действующий по закону

$$Af(x) = \int_{R_n^+} K(x,s) f(s) d_\mu(s), \quad [1.1]$$

причем если интегрирование здесь ведется по ограниченной области G , то будем писать $A(G)f(x)$.

Условия, которым удовлетворяет ядро $K(x,s)$ мы приведем ниже.

Через $I(f, g)$ обозначим билинейную форму определенную, на функциях из $L_{2\mu}(R_n^+)$,

$$I(f, g) = \int_{R_n^+} f(x) \bar{g}(x) d_{\mu(x)}$$

и положим так же $W(f, g) = I(Af, g)$,

где оператор A определен в (1.1). Билинейную форму \bar{W}_B назовем преобразованием Фурье–Бесселя билинейной формы W , если для любых $f, \bar{g} \in \Phi^+$

$$\bar{W}_B(\bar{f}, \bar{g}) = W(f, g)$$

Сформулируем теперь основные условия на ядро $K(x,s)$:

- 1) Функция $K(x,s)$ определена почти для всех $x \in R_n^+$, $y \in R_n^+$ и для любой ограниченной области $G \subset R_n^+$ справедливо неравенство

$$\text{Vrai sup}_{x \in G} \int |K(x,s)|^2 d_\mu(s) = M(G) < \infty.$$

- 2) Для любой ограниченной области $G \subset R_n^+$ и для любой функции $f \in L_{2,\mu}(G)$

$$\iint_{G \times G} K(x,s) \bar{f}(x) f(s) x_n^{2\nu+1} s_n^{2\nu+1} d_\mu(x) d_\mu(s) \geq 0$$

3) для п.в. x и s $K(x,s) = \overline{K(s,x)}$

4) Оператор $A^2(E + \lambda A)^{-1}$ является интегральным оператором и его ядро $\Gamma_2(x,s; \lambda, R_n^+)$ – ограниченная функция в любой ограниченной области переменных x и s .

5) Для любых $f, g \in \Phi^+$ справедливы неравенства

$$|\bar{A}(f, g)| \leq \int_{R_n^+} X(x) |f(x) \cdot g(x)| d_\mu(x),$$

$$\bar{A}(f, f) > \delta \int_{R_n^+} X(x) |f(x)|^2 d_\mu(x),$$

где $\delta > 0$ – постоянная, не зависящая от выбора f , а $X(x) \geq 0$ удовлетворяет условию

$$\int_{R_n^+} X^2(x) (1 + X(x))^{-1} d_\mu(x) < \infty.$$

Наряду с «предельным» интегральным уравнением

$$(E + \lambda A) g(x) = f(x), \quad [1.2]$$

Мы будем рассматривать «усеченных» по некоторой областям уравнения. Эти области характеризуются следующим образом.

Пусть $D \subset R_n^+$ ограниченная область, строго звездобразная относительно начала, имеющая достаточно гладкую границу. Обозначим через D_ρ область, подобную D с коэффициентом подобия ρ , а через $\rho(x)$ – то значение параметра ρ , при котором ∂D_ρ проходит через x .

Функция Γ_2 , определенную в условии 1.1 и явленную с уравнением

$$(E + \lambda A(D_\rho)) g(x) = f(x)$$

Будем обозначит через $\Gamma_2(x, s, \lambda, D_\rho)$.

Нашей главной целью является изучение асимптотике этой функции при $\rho \rightarrow \infty$.

§ 2. (P, D)_B - ПРЕОБРАЗОВАНИЕ.

Зададимся билинейной формой $P_B(f, g)$ и построим функции $q_i(x)$ так, чтобы были справедливы равенства

$$\hat{f}(x) = P_B(\hat{f}(s), q_i(s)), f(x) = I(\hat{f}(s), \bar{q}_i(x))$$

Функцию $\hat{f}(x)$ назовем $(P, D)_B$ - преобразованием функции f .

Положим

$$P_B(f, g) = I(f, g) + \lambda \bar{W}(f, g), \lambda > 0;$$

$$q_i(x) = \ell^{i(x'x')} j_{\nu}(s_n x_n) + \int_{D_{\rho(s)}} a_i(t) \ell^{i(x't')} j_{\nu}(x_n t_n) d_{\mu}(t)$$

считая, что функция $a_i(t)$ является решением интегрального уравнения.

$$a_i(t) + \lambda \int_{D_{\rho(s)}} K(t, x) a_i(x) d_{\mu}(x) = -\lambda K(t, x), t \in D_{\rho(s)}$$

(при $t \in D_{\rho(s)}$ $a_i(t) = 0$)

Обозначим через P_2 пространство функций $f(x)$, для которых

$$P_B(f, f) < \infty \text{ и положим}$$

$$\|f\|_{P_2} = \sqrt{P_B(f, f)}$$

Очевидно, что при $\lambda=0$, или, при $K(x, s) \equiv 0$ функция $q_i(x)$ обращается в $\ell^{i(s'x')} j_{\nu}(x_n s_n)$ и, значит, $(P, D)_B$ - преобразование Фурье-Бесселя превращается в классическое преобразование Фурье-Бесселя.

Справедлива

Теорема 2.1. Для любой функции $f(x) \in P_2$

существует ее $(P, D)_B$ - преобразование.

Теорема 2.2. Пусть $f(x) \in P_2$ и

$$I_{\rho}(f) = \inf_{F_{\rho}(x) \in \tilde{L}_{2, \mu}(D_{\rho})} \|f(x) - F_{\rho}(x)\|_{P_2}^2$$

Тогда инфимум достигается для функции

$$F_{\rho}^*(x) = \int \hat{f}(t) q_i(x) d_{\mu}(t) \quad (x) = \int \hat{f}(t) q_i(x) d_{\mu}(t)$$

и справедливо равенство

$$I_{\rho}(f) = P(f, f) - \int_{D_{\rho}} |\hat{f}(t)|^2 d_{\mu}(t)$$

Теорема 2.3 Если $f(x) \in P_2$, то

$$\int_{R_{n+}} |\hat{f}(x)|^2 d_{\mu}(x) = P_B(f, f)$$

Теорема 2.4 Если $f(x) \in P_2$, то ее $(P, D)_B$ - преобразование $\hat{f} \in L_{2, \mu}$ причем при $\rho \rightarrow \infty$

$$\int_{D_{\rho}} \hat{f}(t) q_i(x) d_{\mu}(t) \rightarrow f(x)$$

(Сходимость понимается в смысле P_2).

Теорема 2.5 Если $f(x) \in \tilde{L}_{2, \mu}(D_{\rho})$, то $\hat{f}(x)$ существует и $\hat{f}(x) = 0$ при $x \notin D_{\rho}$

§ 3. ФОРМУЛЫ ДЛЯ $\Gamma_2(x, x, \lambda, D_{\rho})$ И ИХ ПРИЛОЖЕНИЯ

Оператор \tilde{A}_B назовем преобразованием Фурье-Бесселя, оператора A , если для любой $\tilde{f}_B \in \Phi^+$ справедливо равенство

$$\tilde{A}_B \tilde{f}_B = (\tilde{A} \tilde{f})_B.$$

Легко видит, что

$$(\overline{A+C})_B = \tilde{A}_B + \tilde{C}_B; (\overline{AC})_B = \tilde{A}_B \tilde{C}_B; (\tilde{A}^{-1})_B + (\tilde{A}B)^{-1}.$$

Положим

$$Q_s(x) = \tilde{A}_B(E + \lambda \tilde{A}_B)^{-1} \ell^{i(s(x))} j_\nu(s_n x_n) \quad [3.1]$$

где оператор применяется как к функции от x .

Теорема 3.1 При любом $s \in P_2$ и

$$P_B(Q_s(x), Q_s(x)) = c_\nu \Gamma_2(s, s, \lambda, R_n^+).$$

Теорема 3.2 Пусть $\xi_s(x)$ означает $(P, D)_B$ преобразование функции $Q_s(x)$, определенной в [3.1] Тогда при любых $x, s \in D_\rho$

$$\Gamma_2(x, s, \lambda, D_\rho) = \int \tilde{\xi}_x(t) \xi_s(t) d_\mu(t)$$

Асимптотика для ρ ой резольвенты устанавливается следующей теоремой:

Теорема 3.3 Пусть J_ρ – нижняя грань функционала $P(f \cdot F_\rho, f \cdot F_\rho)$ по всем функциям $F_\rho(x) \in L_{2, \mu}(D_\rho)$. Тогда

$$\Gamma_2(s, s, \lambda, D_\rho) = \Gamma_2(s, s, \lambda, R_n^+) \cdot J_\rho(Q_s(x)) \cdot c_\nu^{-1}.$$

Рассмотрим теперь интегральный оператор с ядром, зависящим от обобщенного сдвига, полагая

$$K(x, s) = T^s K(x).$$

Нетрудно видеть, что в этом случае условия 1)- 5) из §1, наложенной на ядро, заменяются следующими:

а) $K(x)$ определена для всех $x \in R_n^+$ и в каждой конечной области G принадлежит $L_{2, \mu}(G)$.

б) $K(-x) = K(x)$

в) преобразованием Фурье-Бесселя функции $K(x)$ является неотрицательная функция $X(x)$, удовлетворяющая условию

$$\int_{R_n^+} \frac{x^2(x)}{1+x(x)} d\mu(x) < \infty$$

Так как в рассматриваемом случае $\tilde{A}_B f(x) = X(x) f(x)$, то вводя обозначение

$$q(x, \lambda) = \frac{X(x)}{1+\lambda X(x)} \text{ получим}$$

$$Q_s(x) = q(x, \lambda) \ell^{i(s(x))} j_\nu(x_n s_n).$$

Можно показать, что при любом фиксированном $\lambda > 0$ и при $\rho \rightarrow \infty$ равномерно по всем $s \in D_{\theta\rho} (0 < \theta < 1)$ $J_\rho(Q_s(x)) \rightarrow 0$.

Основным результатом об асимптотике резольвенты в случае ядра, зависящего от обобщенного сдвига является

Теорема 3.4 При любом фиксированном $\lambda > 0$ и при $\rho \rightarrow \infty$ справедлива асимптотическая формула

$$\Gamma_2(x, x, \lambda, D_\rho) \sim \frac{1}{c_\nu} \int_{R_n^+} \frac{x^2(t)}{1+\lambda X(t)} \cdot j_\nu^2(t_n x_n) d\mu(t)$$

ЛИТЕРАТУРА

1. М.А.Евграфов. ДАН СССР, 1966, т.168, №2, 262-265
2. М.А.Евграфов. Труды ММО, 1967, Т 17, с. 273-292
3. А.Д.Гаджиев.-Линейные операторы в задачах, связанных с ортогонализацией многомерных экспонент «Спец. Вопр. теор. ф.-ий.», вып. II, ЭЛМ, БАКУ, 1980.
4. И.А.Киприяков- Тр. МИАН СССР, 89, 1967, с.459-501
5. Б.М.Левитан.- Успехи матем, наук, 6, №2, 1951, с.102-143.

YUSİF HAQQINDA YAZILANLARDAN SEÇMƏLƏR

*Mənə deyirlər ki, ağlama bəsd
Necə ağlamayım, millət ağlayır...*

QEYRƏTİNİZƏ QURBAN!

Ömrümdə belə müdhiş səhnə görməmişdim, belə şivən, belə fəryad eşitməmişdim. Damarlarımda qanım dondu, şahidi olduğum müsibətlərdən. Haray, ay haray! Bu evə pencəyin qana boyanmış bir qolu, yun jaketin bir qolu, para-para olmuş paltonun bir parçası gətirilmişdi. İlahi bəs bunların yiyəsi hardadır? Yusifin anası oğlunu jaketin qolundakı ilmələrindən tanımışdı.

Qanlı yanvar günündən bəri düz 15 gün idi ki, axtarırdılar onu. Xəbər-ətər yox idi Yusifdən. Atası, yaxın qohumları xəstəxanaları, meyitxanaları axtarmaqdan əldən-ayaqdan düşmüşdülər. Nə önlər, nə də yaralananlar arasında idi o. İntizar gözlər ümüdlə yollara dikilmişdi. Bəlkə, bəlkə... Yusif ayrı təbiətli oğul idi. Vətəni, xalqını xüsusi çılğınlıqla sevirdi.

Yusif Allahverdi oğlu Sadiqov Ermənistanın Krasnoselski rayonundakı Cil kəndində doğulmuşdu. Orta məktəbi qızıl medalla, Bakı Dövlət Universitetini isə fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdi. Cəmi bir il sonra aspiranturaya daxil olmuşdu. Dissertasiya müdafiəsinə hazırlaşdı. Özü də bu yaxınlarda nişanlanmışdı. Bəzəkli toy xonçaların ipək örtükləri açılmamışdı...

Qanlı hadisədən bir gün əvvəl Yusif bacısı Sayah

xanımla (o, filologiya elmləri namizədidir) söhbətində deyib ki, azadlıq uğrunda həlak olanlar ölmür, şəhid olurlar, azadlıq isə qurbansız olmur...

*Eləmi tikə-tikə,
Doğrandım tikə-tikə.
Qəbrimi özüm qazdım,
Kəfənim tikə-tikə.*

Kim deyərdi, kim dilinə gətirə bilərdi ki, Yusif kimi oğula qıyarlar? Danışan-gülən, boylu-buxunlu evdən çıxan Yusifin 26 yaşının tamam olduğu bir gündə... Özü də kömək üçün Qarabağa getməyə hazırlaşdı. Demə, demə, «Səhər» qəzetinin 3 fevral 1990-cı il tarixli nömrəsində dərc olunmuş şəhidlərin siyahısında «Bir kişinin sağ əli» onun imişi, bədbəxt Yusifin. Yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə faciəli sürətdə həlak olmuşdu o qeyrətli oğul. Kəfəni də, məzarı da çox görmüşdülər həyatdan nakam getmiş o cavana, meyidini hələ də gördüm deyən yoxdur. Qoy, Yusifin və bu cür şəhid olmuş neçə-neçə cavanın ruhu ölmə hökm vermiş səbəbkarlara qənim kəsilsin, qoy onlar da öz doğma balalarına baxıb beləcə «şad olsunlar».

Yusifin atası zülüm-zülüm ağlayıb deyirdi:

- Ömrümün qırx ilini sovet uşaqlarının tərbiyələnməsinə, savadlanmasına sərf etmişəm. Övladlarımı da cəmiyyətimiz üçün sağlam düşüncəli adamlar kimi böyütmüşəm. Qızım və oğlanlarım alimdirlər. Özüm partiya və əmək veteraniyəm. Ömür boyu

Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasına sədaqətə qulluq etmişəm. Günahsız oğlumun öldürülməsindən sonra partiyaya inamım tamam qırılmışdır... Ona görə partiyadan çıxdım. Birdirmi, ikidirmi fəryad qoparan, ah-naləsi asimana qalxan analar, atalar?

Bütün bunları qələmə aldıqca yarım əsr bundan qabaq keçirdiyimiz ağır müharibə günlərini xatırlayıram. Böyük Vətən Müharibəsi illərində azərbaycanlı qadınlar, xüsusən bakılılar gündüz işləyir, gecələr yatmayıb. Yun köynək, corab və ələk toxuyaraq əsgərlərə göndəridilər. Heç vaxt, heç kim fərqinə varmırdı ki, həmin şeylər hansı millətdən olan əsgərə çatacaqdır: azərbaycanlıya, rusa, ukraynalıya, geycüyə, ya erməniyə. Ünvan bir idi: cəbhəyə. Əsgər adı hər birimiz üçün əziz və müqəddəs idi. Bunu da bilirdik ki, ölkənin aviasiyası, təyyarələr, zirehli maşınlar və s. yalnız Bakı nefti, tərtəmiş Bakı benzini ilə hərəkət edir. Bakının «qara qızı» olmasaydı, Vətən basıla bilərdi. Bülbüləli, suraxanlı, balaxanlı, sabunçulu, əmircanlı qadınlar kişiləri əvəz etməyə qalxmışdılar, neft mədənlərində işləməyə getdilər. Yaxşı yadımdadır, dünya miqyasında şöhrət tapmış adlı-sanlı neft ustası bülbüləli Tarverdi İslamovun gözəl-göyçək zövcəsi Məryəm xanım müharibə qurtaranadək neft buruğunda qeyrətlə işlədi. Əri cəbhədə vuruşan zabıt Yunus Cəlilovun həyat yoldaşı Zərnişan xanım əyninə kişi paltar geyib neft mədənlərində traktor sürürdü. Neft mədənlərində işləyən nişanlı qızların naşılıq üzündən buruqlarda həlak olduqları, zülmət qaralanda gecə növbəsindən çıxarkən neft gölməçələ-

rinə düşüb boğulduqlarını heç vaxt unutmam. Hələk olanları həddi-buluğa çatmayan qardaşları bacıları əvəz edirdilər. Təki neft çıxsın, cəbhə yanacaqsız qalmasın. Heç kim düşünmürdü ki, bu neft onları qanı bahasına başa gəlir. Cavanlarımız partiya, komsomol uğrunda ölümün gözlərinə dik baxırdılar. Şüar belə idi: Stalin uğrunda, partiya uğrunda! Cəbhədə də bu şüarla öldürdülər, arkada da.

O vaxtlar belə bir şayiə gəzirdi ki, güya ad günündə Adolf Hitlerə SSRİ-nin bütün ərazisi-şəhərləri, vilayətləri «yerləşən» böyük bir tort gətirirlər, Hitlerə «buradan ürəyiniz istədiyini seçin» - təklifini edəndə o, hərisliklə «Bakını» kəşib götürübmüş. Bəli, faşistlər Bakı sərvətinin həsrətində idilər. Müharibənin qızgın vaxtında Bakının üstündə faşist təyyarələri görünməyə başlasa da, o vaxt bir bakılının, bir azərbaycanlının burnu belə qanmadı. Hərbi təyyarələrdən bir dəfə də olsun atəş açılmadı, Azərbaycan torpağına bir güllə qəlpəsi belə düşmədi. Görünür, faşistlər bizə torpaqlarımızdakı təbii sərvətlərə görə- neftə, benzinə, qaza görə hörmət qoyurdular. Nə üçün qiymətləndirilmədi əvəzsiz tarixi xidməti? Mərkəz «inqilabın beşiyi» Bakı şəhərinə qoşun yeridilməsinə göstəriş verəndə öz əməlidən utanmadımı? Bəs deyilmi erməni təxribatçılarında havadarlıq? Budur, yenə ölüm kabusunun qara yeli Azərbaycana doğru əsir. Qarabağ siyasətinin mahir oyunbazlarından biri Arutyunyan yenə yüksək tribunadan Sov.İKP MK-nın plenumunda çıxış edib qan! qan!- deyir. Sumqayıtda törədilən hadisəyə siyasi qiymət verməyi tələb edir. Heç kim cürət edib onu

saxlamır, ona xatırlatmır ki, Bakıdakı qanlı yanvar qırğınında sənin əlin olduğu kimi, Sumqayıt qırğınının təşkilatçısı da Qriqoryan olmuşdur. Ermənistandan qovulanda yüzlərlə azərbaycanlının öldürülməsindən, Bakıda axıdılan nahaq qandan doymur Arutyunyan. Erməni milyarderlərinin pul kisələrinin ağzı yenə açılmışdır deyəsən. Çünki, Arutyunyan «qan-qan oyunu»nu yenə davam etdirir. Azərbaycanın suveren hüquqlarını hey pozur. Azərbaycanın ürəyini qoparmaq üçün geninə-boluna yalanlar satır, əli hər şeydən üzüləndən sonra DQMV-nin bu dəfə mərkəzin tərkibinə vermək təklifinə inad edir. Mərkəz isə susdurmur, özü susur.

Sona BAĞIROVA
“Azərbaycan gəncləri” qəzeti
1990,15 fevral

SAĞ QOLUN FACİƏSİ

- Oğul, sən mənim oğlum haqqında ölmüş kimi yazsan, ömrüm boyu lənətləyəərəm sənə. O ölməyib, o ölməyib... Sağ qolu kəsilib, bir gün qolsuz qayıdacaq bu evə. Bacarırsan təkcə kəsilmiş sağ qolu haqqında yaz. **Eşidirsən ???**

Bu sağ qolun yiyəsi Sadıqov Yusif Allahverdi oğludur. O, 1964-cü ildə anadan olub. Sağ qolu Xiyabanda 9-cu qəbirdə dəfn ediblər.

Anaya söz verdiyim kimi söhbət ancaq sağ qoldan gedəcək.

Bir ay idi sağ qolun ünvanını axtarırdım. Gecə-gündüz soraqlayırdım. Salyan kazarmasının qabağında dayanıb səkilərdən soruşurdum. Küçələrə yalvarırdım. Ağacalara baxırdım. Üzbəüz dükanın, dükanın da üstündəki evlərin aynabəndinin düz gözünün içinə baxırdım. Deyirdim bəlkə o faciədən bir an quruyub qalıb bu şüşələrdə. Bu daş divarlarda, nə qalmışdısa hamısı güllələnmişdi, qorxmışdu, rəngi avazmışdı. Nəhayət, bir gün bir müəllimə, adı yadımdan çıxıb, zəng edib onun, o sağ qolun təxmini yerini dedi mənə. “Göyərçin” kafesinin yanı. Sonra bir də Fatma müəllimə zəng elədi. Dedi onların evi Nigar Rəfibəyli küçəsi 85-dir.

Axşam o ünvanı da getdim. Belə ünvan, belə ev, belə nömrə yox idi. Sonra kimsə dedi ki,

4-cü Dağlıq küçəsi 85-dir. Ora da getdim... Yenə düz gəlməmişdim... Beləcə düz bir ay keçdi. Günlərin bir günü bir yas mağarının yanından keçəndə maşını əyləyib mağara girdim. Başsağlığı verib mağara keçdim. Mağarda söhbət əsnasında Allahverdi müəllimi, sağ qolun atasını tanıdılar. Bir yasdən götürüb o biri yasa gətirdilər məni. (Bağışla ana, yasa yox sağ qolun evinə gəldim). Sən demə küçə elə hamımızın tanıdığı küçəymiş. 4-cü Aşırım küçəsi, 85. Göy qapının ağzında maşından düşəndə gördüm bir ata əlində bir zənbil harasa gedir. Dedim:

- Bağışlayın, mənə Allahverdi müəllim lazımdır.
- Oğul Allahverdi müəllim elə mənəm.

... Vəssalam... Beləcə sağ qolun atasını və mənzilini tapdım. Söhbət elədim. Ancaq o görüşmədən də bir ay keçdi, o sağ qol haqqında əlimə qələm götürüb yazmağa başladım. Mənim sağ qolum işləməirdi. Nə qədər çalışırdım, nə qədər dilimə dişimə tuturdum yazmağa bilmirdim ki, bilmirdim. Sağ qolumu yola gətirə bilmirdim. Hər dəfə yazı masamın arxasına keçəndə elə bil mənim sağ qolum yox olurdu. Güc deyil ki, yazmağa bilmirdim...

Bir gün şair dostum Ramiz Rövşənlə görüşəndə bu əhvalatı danışdım. Dedim ki, bu faciəni yazmağa bilmirəm. Dedi görünür sən o faciəni çox danışmışsın. Danışma, heç kəsə heç nə danışma. Otur yaz, vəssalam. Danışsan, yazmağa bilməyəcəksən.

Elə də elədim. O gündən lal-dinməz oldum. Bir gün gördüm içim dolub az qala partlayıram. Sağ qolum öz-özünə qələmi götürdü:

Qara yanvarın, qara qəzetlərindən, qara satışlar: "Bir kişinin sağ qolu".

"Salyan kazarmasının yolun bəri qırağında bir oğlan qolu tapılıb". Meyitlərlə birgə Semaşko ölüxanasına bir kişi qolu gətirib veriblər". "Sağ qolu kəfənləyib Şahidlər Xiyabanında basdırıblar".

D a n ı ş ı q l a r ı n d a n: "Bir kişinin sağ qolu tapılıb. Gətirib ölüxanada qolu kəsik bir meyitin yanına qoyublar. Görüblər ki, düz gəlmir. O meyitin sol qolu yoxdur, bu isə sağ qoldur".

- Keçin, işinizlə məşğul olun! – Allahverdi müəllim danışa-danışa ətrafımıza arvad-uşaq yığışdı. Hər dəfə də Allahverdi müəllim onları beləcə söhbətimizdən uzaqlaşdırdı:

- Keçin işinizlə məşğul olun !

... Bu fağrıların, ananın, bacının, qohumların Yusifin sağ qolundan savayı bir iş-gücləri, söhbətləri vardımı görəndə?

- Səksən səkkizin dekabrında köçmüşük bura... Krasnoselo rayonunun Cil kəndində ikimərtəbəli ağ daşdan iki yüz əlli kvadratmetrik ev qoyub gəlmişəm... Gəlib bu daxmaya girmişəm. Bu daxmanın yiyəsi erməni idi. Gedib mənim ordaki evlərimə baxıb gəlib dedi ki, mənim o evi almağa gücüm çatmır. Dedim eybi yox. Başqa çarəm yoxdur... Köç get. Gedəndə onun beş yüz manat maşınının pulunu da mən verdim. İndi burda heç bir quru budağım da yoxdu. Təkcə oğlumun kəsik sağ qolu var.

... Sağ qol sözünü eşidən arvad-uşaq yenə başımıza toplaşdı. Yenə Allahverdi müəllim onlara acıqlandı:

- Keçin gedin işinizlə məşğul olun!

... Yenə arvad-uşaq gözəndən itdilər. Allahverdi müəllim də onların çəkildiyini görüb sözünə davam elədi:

- Dörd uşağım var. Üç oğul, bir qız. Misrəddinin otuz beş yaşı var. ADU-nun mexanika-riyaziyyat fakültəsini bitirib. Fizika-riyaziyyat elmləri namizədidir. İki uşağı var.

Xalıqverdinin otuz iki yaşı var. ADU-nun energetika-fizika fakültəsini bitirib. Fizika İnstitutunda işləyir.

Sayalı qızımın otuz yaşı var. İnstitutu fərqlənmə diplomu ilə bitirib. Filologiya elmləri namizədidir. Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunda işləyir. Ailəlidir, iki uşağı var.

Yusif balam da orta məktəbi qızıl medalla bitirib. 1981-ci ildə ADU-nun mexanika-riyaziyyat fakültəsinə qəbul olub. Universiteti 1986-cı ildə fərqlənmə diplomu ilə bitirib. Bir il İsmayılının Keyvənd kəndində müəllim işləyib. 1988-ci ildə aspiranturaya qəbul olub. İki il əla oxuyub. Namizədlik işi tam hazırdır. Bu gün-sabah müdafiə edəsidir. Sağ qolu kəsilib balamın, gəlib necə müdafiə edəcək, heç bilmirəm.

... Yenə sağ qol sözünü, yenə Yusif adını eşidən ana-bacı, qonum-qonşular başımıza toplaşdı. Allahverdi müəllim isə asta-asta söhbətinə davam elədi:

- Oğul, mən özüm də əlli ildir riyaziyyat müəllimi-

yəm. SSRİ xalq maarifi əlaçısıyam.

Mən dərs dediyim uşaqların səksən faizi riyaziyyat meylli idi. İndi gəlib bura Bakıda on altı nömrəli məktəbdə dərs deyirəm. Buna da şükür. Yusif balam mənə ürək-dirək verirdi. Deyirdi ata, pis günün ömrü az olar. Balam üç ildə nişanlanmışdı. Uzaq qohumumuzdur. İndi Razində yaşayırlar. İndi bilmirəm, Şəhla gəlinim oğlumun sağ qoluna ərə gələrmə?

... Yenə sağ qol! Yenə Yusif sözünü eşidən ana özünü ortaya atdı.

- Nə niyə bət danışsın, kişi... Uşaq bu gün-sabah gələr, evləndirərik. Qolunu saxla...

- Yusif deyirdi əsgərlər müdafiəçimizdir, güllə atmazlar. Tarixçi yanında tarixçi idi, riyaziyyatçı yanında riyaziyyatçı. Heç bir kitab buraxmazdı.

- Kişi, danışığına fikir ver...

Allahverdi müəllim keçmiş zamanda danışdığına peşiman oldu.

- O günü axşam saat 6-dan 8-ə kimi Salyan kazarmasının qabağında olub. Axşam gəlib nişanlısı ilə zəng elədi ki, ayın 23-də atamgil sizə gələcək. Yəni evdə olsunlar. Sonra oturub çörək yedi. On ikiyə on beş dəqiqə qalmış soyunub yatdı. Odey ha... o gördüyün divan-krovatda... peçin böyründə... Biz də yatdıq. Hiss eləyirdim ki, havadan ölüm qoxusu gəlir. Arada dedim:

- Ay Yusif, burada nəşə var, nəşə eləyəcəklər...

Qayıtdı ki:

- Xeyr, heç nə eləməzlər...

- Vəssalam, beləcə uzanıb yatdıq. Anası birin yarısı oyatdı məni ki, Yusif yoxdu, atışma səsinə çıxıb gedib. Durub geyinib tez küçəyə çıxdım. Gördüm hamı küçədədir. Soruşdum ki, Yusif görmədiz? Dedilər həə, Yusif getdi, dedi baxıb qayıdıram indi. Xeyli axtardım. Sonra inqilab küçəsinə çıxdım. Tankların səmindən qulaq tutulurdu. Evə qayıtdım ki, bəlkə Yusif gəlib. Gecə gəlmədi. Səhəri hər yeri axtardıq. Heç yerdə tapa bilmədik. Fevralı 4-də Semaşkonun morquna getdim, həkimə paltarlarının nişanəsini dedim.

- Onlar gətirib sağ qolun kəsik paltarlarını göstərdilər. Mən baxıb tanıdım. Oğul, beş kəsik paltar çıxıb qolundan. Paltonun kəsik qolu.

- Hə, boynu qara dəri paltodur. Bir metr 86 sm uzunluğundadır palto.

- Hə, pencəyin qolu bilinmirdi. Sonra pencəyin altında ağ hörmə köynəkdir. Onu mən toxumuşdum. Birini Yusifə, birini də kişiyyə. Bax kişinin əynindədir.

... Allahverdi dayı pencəyin yaxasını açıb köynəyi mənə göstərdi.

- Hə, oğul, bax bu köynəkdən birini mənə hörüb, birini Yusifə.

Kəhriz xala kişinin sözünü kəsdi:

- Hə, mən hörmüşəm... İlmələrdən tanıdım. Onun da altından bala, göy nazik saroçka.

Hamısını mən tanıdım... Mənim balamın qolu idi. Mənim balamın qolu idi... Səsi arşə çıxır...

- Dirsəkdən yuxarı idi... Evdə hamımız baxdıq. Baxmaq istəyirsən?

- Həə!!!

... Gəlin, ay analar, ay atalar, ay oğullar, qoşulun mənə, ürəyimə dayaq, gözümə işıq, ayağıma güc, sağ qoluma təsəlli verin. Sağ qolumun başını aldadın, qoy götürüb baxmağa gücü olsun. Mən baxmışam. Mən çox baxmışam. Siz baxmayın.

Sağ qolumun barmaqları zülüm-zülüm ağlayırdı. Qolun barmaq-barmaq göz yaşını, barmaqların dirnaq-dirnaq göz yaşını saxlamaq mümkün deyildi.

...Mən evdən çıxanda ardimca gələn Kəhriz ananın səsinə eşitdim:

- Oğul, balam haqqında ölmüş kimi yazma ha... Yoxsa ömrüm boyu lənətləyəərəm səni.

- Düz deyir, bacı-qardaşları hələ də axtarır onu, oğul. Ümidlərini üzdürmə.

Göy darvaza arxamca bağlananda bayaqdan möhkəm dayanan Allahverdi müəllimin gözündə yaş gilələri gördüm. Mənim də gözüüm yaşardı.

- Bağışla, Allahverdi müəllim, gəlib dərdinizi təzələdim. O gün olsun Yusif gəlsin, sağ-salamat. Sağ qolsuz, ancaq tək gəlsin.

- Allah ağzından eşitsin, oğul.

... Götürüldüm, necə qaçdım o dalandan, o küçədən, heç özüm də bilmədim. Ancaq sağ qolum möhkəm ağrıyırdı.

Şair Ramiz Rövşənlə söhbətlərimdən:

- Ramiz, bu şəhidin taleyini yazıb qurtarmışam.

- Hə, yazıb qurtarmınsansa onda danış.

- Yox... yazıb qurtarmışam, ancaq danışmağa sözümlü qalmayıb.

- Şəhərimizin üstündə bir kişinin sağ qolu uçar. Torpağımızda bir igidin sağ qolu dolaşır. Yiyəsini, igidini axtarır. Bu sağ qoldan qorunun, qorunun!

Günahkar kimdisə başını əzəcəkdir, günahkar kimdisə göydən başına yumruq endirəcəkdir. Kim özünü günahkar sayırsa bu torpaqdan qaçsın. Yoxsa sağ qolun qabağında sol qollar dayana bilməyəcəkdir. Sarı qollar dayana bilməyəcəkdir, bilməyəcəkdir, bilməyəcəkdir

RAFİQ SƏMƏNDƏR “ŞƏHİDLƏR”

Bakı. Gənclik 1990

İTKİN

Akademiyanın birinci mərtəbəsində pəncərənin qabağında həmişə ucaboşluq, ağsifətli, arıq, saçlarını səliqə ilə daramış, səliqə ilə geyinmiş bir oğlan görürdüm. Sonralar öyrəndim ki, Yusifdi, zəhmətkeş bir ailədə böyümüş geniş dünyagörüşlü, savadlı bir gənc. Onun atası ömrünün qırx beş ilini azərbaycanlı balalarımızın savadlanmasına, tərbiyələnməsinə sərf etmişdi. Riyaziyyatın sirlərini oğlu Yusif də tələfin etmişdi. Bundan başqa xalqını sevməyi də, vətənpərvərliyi də. Yusif alim olmaq istəyirdi, müdafiə etməyə hazırlaşdı.

Bir gün hamı Yusifin toyuna gəlməliyəm... Ömrümdə belə müdhiş hadisə görməmişdim. Ağsaqal atanın fəryadı, ananın, bacının şivən səsi... Damarlarımda qanım dondu. Haray, ay haray! Bu evə pəncəyin, paltonun, yun koftanın, köynəyin qana boyanmış bir qolu da gətirilmişdi. İlahi, bəs bu qolun sahibi harada idi? Anası Yusifin qolunu yun koftaya vurduğu naxışlardan tanımışdı. Hamı zülüm-zülüm ağlayırdı. Alim qardaşların, bacının hönkürtüsü... Ana hələ də ağlaya-ağlaya gözünü yollara dikib ki, bir gün Yusif qolsuz içəri girəcəkdir.

Yusif Sadıqov 1964-cü ildə ustad aşiq Ələsgər yurdunda – Göyçə mahalında anadan olmuşdu. Orta məktəbi qızıl medalla qurtarmış, həmin il də M.Ə.R.

sulzadə adına BDU-nun mexanika-riyaziyyat fakültəsinə daxil olmuşdu. Universiteti fərqlənmə diplomu ilə qurtarmış və İsmayılı rayonuna müəllim göndərilmişdi. Bir ildən sonra Azərbaycan SSR EA-nın Mexanika-Riyaziyyat İnstitutunun aspiranturasına qəbul olunmuşdu. Elmi mövzusunı müdafiə etməyə hazırlaşdı Yusif. O, kövrək qəlblı idi, həssas idi. Bəlkə o müdhiş şənbə orda olmasaydı, həmin soyqırımından sonra yaşamaq istəməzdi...

Vətəninə, xalqını xüsusi çılğınlıqla sevirdi Yusif. Qarabağa getməyə adını yazdırmışdı. Evdən çıxanda anasına demişdi, «Hamı balasını sənə kimi əzizləsə, basılar Vətən». Bacısına demişdi: «Azadlıq uğrunda həlak olanlar ölmür, şəhid olurlar. Azadlıq isə verilmir, alınır».

Yusifin o günlərdə yazmış olduğu bayatıları da həyacansız oxumaq olmur, için-için ağladır insanı...

İndi ana gözü yoldadır: gecələr də yatmur ki, birdən Yusif balam zəngi basar eşitmərəm. Ananı dilə tuturlar ki, Yusifin cibində açarı var, özü açıb gələcək. Ana inanmır... Yusif ayrılığına da dözə bilmir. O vaxtdan xəstəxanalar, çətin olsa da ölüxanalar, həbsxanalar təkrar-təkrar axtarılıb. Nəsimi DİŞ-ə, respublika prokurorluğuna, Bakı şəhər komendantlığına, Ali Sovetin ayrı-ayrı deputatlarına, Moskva şəhər prokurorluğuna, müxtəlif təşkilatlara müraciət olunsa da cavab yoxdur...

*Yaddan çıxılmaz şənbə günü- qanlı gün,
Qanlı axşam, qanlı gecə, qanlı gün.
Tarixlərə səda düşdü büsbütün
Yağı düşmənlər ürəyimdə qanı gör,
Qeyrətimdə, ad-sanımda tanı, gör.
İgid ölər, deyirlər ki, ad qalar,
Çıraq sənər deyirlər ki, od qalar,
Torpaq üstə neçə şəhər ucalar.
Xatırlaram dönə-dönə Yusifi,
Xəzan yeli tərpatdikcə gülləri.*

File.d. prof. T.Əhmədov
“Vətən səsi” 16.01.1991

KƏSİK QOLUN SAHİBİ

BİR KİŞİNİN SAĞ ƏLİ

“...Yuxarıda qeyd etdiyimə əlavə olaraq bildirim ki, meyidləri təhvil verəndə bir qol vardı; onu da bir meyidin üstünə qoyub morqa təhvil verdik...”

Bakı şəhəri, 3-cü mikrayon qəsəbəsinin sakini Səfər Əliyevin izahatından.

“Bir kişinin sağ əli”...

“Səhər” qəzetinin yanvar faciəsindən sonra çapdan çıxan ilkin nömrələrindən biri xalqın hələ qaysaqlanmamış yarasına bu labüd cümlənin amansızlığıyla duz basmağa məcbur olmuşdu: sahibinin kim olduğu dəqiq bilinməyən və qanı qeyrətli oğullarımızın hər birisinə məxsus ola biləcəyini düşündüyümüz vuran KİŞİ QOLUMUZ namərd baltasıyla çapılıb... şəhidlərimizin qara siyahısına düşmüşdü!

Sadıqov Yusif Allahverdi oğlu...

İşdə olan sənədlərinin siyahısı 19 bənddən ibarətdir.

Ünvanı: Bakı şəhəri, 4-cü Pervəlni küçəsi, 89.

İş yeri: Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Riyaziyyat İnstitutunun aspirantu, ikinci kurs.

Təvəllüdü: 20 yanvar, 1964-cü il.

Doğulduğu yer: Ermənistan SSR Krasnoselski rayonunun Cil kəndi.

Dəfn olunduğu yer: Şahidlər Xiyabanı (bədəninin başqa hissələri tapılmayıb; məzarda sağ qolu basdırılıb)...

(Deputat-İstintaq komissiyasında adına açılan “Ölüm faktı üzrə” qovluqdan)

Atası Allahverdi Sadıqovun Azərbaycan Ali Sovetinin Deputat-İstintaq komissiyasına yazdığı ərizədən:

“Yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə təqribən saat 24-də oğlum evdə olub. Atışma səsi eşidiləndə Salyanski kazarmasına tərəfə gedibdir. Çünki evimiz ora yaxındır. Bütün xəstəxanaları və meyidxanaları gözmüşük, heç yerdən tapa bilməmişik... Axtarış zamanı kazarmanın qabağında yolun ortasından papağını da tapmışam. Papağında qan ləkəsi yoxdur. Sizə müraciət edirəm: oğlumun tapılmasında bizə kömək göstərin”... (28.01.90).

Həmin komissiyanın istintaq qrupuna Rasim Həsənovun yazdığı ərizədən (05.01.90):

“Qaynım Sadıqov Yusif yanvarın 19-20-si günü baş vermiş hadisələr zamanı itkin düşmüşdür. Dünənədək onun haqqında heç bir məlumat yox idi.

Dünən qaynatam Semaşko xəstəxanasındakı morqa yenə gedib və ona göstərilən paltar qırıqlarından yığılmış ayrıca dəstənin oğluna mənsub olduğunu müəyyənləşdirib. Bu paltarlar indi bizdədir. Bizim məlumatımıza görə Şahidlər Xiyabamında bir kəsik qol dəfn edilib. Əlamətləri uyğun olduğu üçün zənn edirik ki, bu bizimkidir. Ona görə də sizdən xahiş edirik ki, biza kömək edəsiniz. Tapılan paltarlar qolun dirsəkdən aşağı hissəsinə aiddir (palto, pencək, köynək, jaket,)."

Elə buradaca qeyd etmək yerinə düşər ki, respublika qəzetlərindən biri 15 fevral, 1990-cı il tarixli nömrəsində bir qədər tələskənliyə yol verilmişdi: "haray, ay haray! Bu evə pencəyin qana boyanmış bir qolu, yun corabın bir tayı, para-para olmuş paltoun bir parçası (!-M. Q.) gətirilmişdir"... hələ tapılmayan paltoya yun corabın bir tayını da əlavə eləyəndən sonra sanki qəzet bu cümləni yazmaq üçün özünə "əsas" hazırlamışdı: "Yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə faciəli sürətdə həlak olmuşdu o qeyrətli oğul"...

Haray özlüyündə yaxşı haray idi, di gəl, indiyədək heç bir rəsmi dairə "o qeyrətli oğlun" həlak olub-olmadığı barədə dəqiq bir söz demir və Yusifin vəlidayinləri də onun başına nə iş gəldiyindən təbii ki, hamı kimi xəbərsizdilər...

O YUSİFİN Kİ

Ömrü bütün yaşadlarına nümunə idi və şübhəsiz ki, gələcək nəsillər üçün də bir nümunə olaraq qalacaq;

O Yusifin ki, birinci sınıfdən sonuncu sinifəcən

əlaçı oxumuşdu, orta məktəbi qızıl medalla bitirmişdi, bir imtahanla Universitetə girib ali təhsili fərqlənmə diplomu ilə başa vurmuşdu, respublikada, eləcə də SSRİ üzrə Vildnəsdə keçirilən riaziiyyat olimpiadasında qalib olmuşdu, aspiranturaya girmişdi, əla qiymətlərlə oxuyurdu və...

60-cı ilin YAYINDA TOYU OLACAQDI...

- "Mənim üzüm gülən deyil,
Təki sənin üzün gülsün;
Məni görsə... "əmi" deyib
Oğlun gülsün, qızın gülsün"...
- "Gedən kimdi, qalan kimdi,
Gedən sənsən, qalan mənəm.
...Bir sevgidən yetim qaldım,
Anam sənsən, balam mənəm"...
- "Badamgözlüm, məni unut!
Boynuma qol salma, gülüm,
Məndən sənə keçər ölüm-
Badamgözlüm, məni unut"...

...90-ın yazı da gəlib keçdi, yayı da, payızı da – Yusif gəlib çıxmadı. Və nişanlısı – Neft və Kimya İnstitutunun tələbəsi Şəhla xanım 85 ünvana vurulan təcili teleqramlardan heç birinə konkret cavab almadı. Di gəl, unutmadı da Yusifi – unuda bilməyəcək, unutmaya-

caq! Hər yadına düşəndə bir dəstə qırmızı qərənfilə öz qara bəxtindən çələng hörüb Şahidlər Xiyabanındakı məzarə pənah gətirəcək, göz yaşları ilə islatdığı qərənfil dəstəsini içərisində bir xalqın QEYRƏT QOLU basdırılmı ş müqəddəs qəbrin qara mərməri üstünə sərəcək...

"Bu qəbir də min qəbirdən biridi,
baş daşımı bədi basdın bağrına.
Bütün mənə ağlayanlar kiridi,
Sən də kiri, qəbrim damır, ağlama!"

90-cı ilin YAYINDA İSƏ

Sadıqovlar ailəsi Azərbaycan SSR Bakı şəhər prokurorluğundan belə bir cavab aldı:

"... Расследованием уголовного дела, возбужденного по факту убийства вашего сына Садыхова Ю. А. установлено, что последний 20. 01. 90 г. примерно в 00 час.

30 мин., т. е. после объявления в городе Баку чрезвычайного положения и комендантского часа ушел из дома в направлении Сальянских казарм на Тбилиском проспекте гор. Баку и не вернулся».

Cavabın ardı ilə oxucuları tanış etməzdən qabaq cavab sahibindən bir sualımıza cavab almaq istədik: yanvarın 20-də gecə saat 00.30 dəqiqədə Bakı şəhərində fəvqəladə vəziyyət və komendant saati elan olunmuşdu mu? Elan olunmuşdusa, bilmək istədik kim tərəfindən,

saat neçədə və hansı informasiya vasitəsilə?

"Согласна экспертных заключений принадлежность отчужденной руки, обнаруженной 20.01.90 г. гр. Садыхову Ю. А., не исключается.

Как усматривается из материалов уголовного дела Садыхов Ю. А., находясь 20.01.90 г. на Тбилиском проспекте около Сальянских казарм, был сдвоен гусеничным транспортным средством, т. е. военной техникой.

Для обнаружения остальной части тела Садыхова Ю. А. проведены следственные действия и сделаны запросы в соответствующие органы однако положительных результатов не добыто..."

Первый заместитель прокурора города Баку, старший советник юстиции

Г. М. ГУСЕЙНОВ.
11.06.90 г.

Elə işin ən düyünlü yeri də burasıdır ki, faktların hamısı yarımçıqdır və biri digərini tamamlamır: qol tapılıb, bədən yoxdur; bədənin "qusenitsalı" nəqliyyatın altında qaldığı güman edilir, di gəl, sübut yoxdur. Üstəlik də Allahverdi Sadıqovun Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Deputat-İstintaq komissiyasına verdiyi növbəti ərizələrdən biri bütün bu "dəlil-gümanları" alt-üst eləyir:

“Nəsimi rayon Daxili İşlər Şöbəsinə iş aparan Moskvadan gəlmiş polkovnik V. V. Malenkov yoldaş yanvarın 29-u və 30-da oğlum Yusif Sadiqovun tutulması haqqında bizə məlumat verdi. O, həmin məlumatı şəhər prokuroru İsaخان müəllimə də demiş və məlumatı Dubinyanın müavini Popov fəmiyalı şəxsdən öyrəndiyini bildirmişdir. Xahiş edirəm, bu məlumatla əlaqədar iş aparasınız”.

BƏLKƏ DƏ “HƏ”, BƏLKƏ DƏ “YOX”...

Yusif evdən niyə çıxmışdı və Yusif evdən çıxmaya bilirdimi?

... O, evdən saat 12 radələrində, ilk güllə səsindən, tank uğultusundan oyanıb çıxmışdı və olan bir cüt yalın əlləri idi; bu yalın əllərlə tankın qarşısını kəsməyin, güllə dolusunu dayandıрмаğın qeyri-mümkünlüyünü bildirdi və bunu bilə-bilə gədirdi – tankın üstünə getmirdi, tankın altında əzilənlərin, al qanı küçələri qırmızıya boyayan günahsız yurddaşlarının köməyinə tələsirdi... Yaralıları xəstəxanaya çatdırmağa, ölüm ayağında olanlara qan verməyə gədirdi... Və Yusifin olanı – bir cüt yalın əliydi...

“Dünya mənim sağ əlimdi!
Mən yel kimi əsəcəyəm-
Sağ əlimlə yamanlığın
Damarını kəsəcəyəm-
Dünya mənim sağ əlimdi!”.

...Yusif qan qardaşlarının küçələr boyu şəhid olduğunu bilib evdən çıxmaya bilməzdi; çıxdı – sağ əlinin daşlaşmış yumruğu ilə yamanlığın gözünü tökməyə getdi, geri qayıtmadı. Və indi həmin əlin, həmin qolun, həmin yumruğun təpəri minlərin, milyonların əlinə, qoluna, yumruğuna keçib yamanlığın başı üzərində meydan oxumağa hazırdır!...

Bəs Yusif özü salamət idi?

Справка

По уголовному делу в отношении по факту смерти САДЫХОВА Ю. А. пропавшего 20 января 1990 г.

13 февраля 1990 года следователем по особо важным делам прокуратуры гор. Баку юристом 2-го класса ДЖАФАРОВЫМ М. Ю. возбуждено уголовное дело по факту убийства САДЫГОВА Юсифа Аллахверди оглы (пункт 6 статьи 94 УК Аз. ССР).

7 июня 1990 года уголовное дело направлено по подследственности в следственную группу КГБ СССР, по расследованию массовых беспорядков в гор. Баку в январе 1990 года.

27 июня 1990 года уголовное дело по факту смерти САДЫГОВА Ю. А. для дальнейшего расследования направлено в следственную группу ГВП.

В связи с тем, что расследованием каких-либо данных о гибели САДЫГОВА Ю. А. не добыто. 5 октября 1990 года Октябрьским РОВД гор. Баку объявлен его розыск (розыскное дело № 3125).

Производство розыска поручено РОВД Насиминского района гор. Баку.

В настоящее время расследование продолжается. Результаты следствия сообщим дополнительно.

Руководитель следственной группы ГВП полковник юстиции

В. К. МЕДВЕДЕВ.
8 декабря 1990 г.

Baş Hərbi Prokurorluğun ədliyyə polkovniki A. Korotkovun 27 dekabr 1990-cı il tarixdə Sadıqovlar ailəsinə göndərdiyi cavab teleqramında da Yusifin itkin düşdüyü və Ümumtifaq axtarışında olduğu göstərilir.

Yusif sağdımı?

Bəlkə də "hə", bəlkə də...

"Dilin yansın, dil yiyəsi,
Söz deməyə dilim gəlməz;

Bu nə sirdi, sirt yiyəsi,
Gedən gedər, gələn gəlməz!?"

Yusifin atası – Müləllimdir. SSRİ Xalq Maarifi əlaçısıdır. Partiya və əmək veteranıdır;
Anası Kəhriz ana – pensiyaçısıdır;
Qardaşı Misirəddin – fizika-riyaziyyat elmləri namizədidir, Akademiyanın Mexanika-Riyaziyyat İnstitutunda işləyir,

İkinci qardaşı Xalqverdi – Akademiyanın Fizika İnstitutunda elmi işçidir .

Yeganə bacısı Sayalı – Filologiya elmləri namizədidir, Akademiyanın Dilçilik İnstitutunda işləyir;
Ailənin sonbeşiyi olan özü isə...

SİZ YIXILAN UCALIQLAR

Son nöqtəsini qoymağa yaxınlaşdığım bu yazının yazıldığı gün – yanvarın 13-nə açılır. Yanvar şəhidlərinin dəfn günündən bir ilə yaxın vaxt keçir. Bu müddətdə biz jurnalistlər Şəhidlər Xiyabanında uyuyan doğmalarımıza nə qədər yazı həsr etmişik...

Dünənsə, şənbə günü, yanvarın 12-də İraq ordusunda döyüşmək istəyən bəzi "qoçaq kişilərimizdən" fərqli olaraq əsl kişi qeyrət ilə Qarabağa yollanan və bu yolda canını fəda eləyən "Molodej Azərbaycan" qəzetinin əməkdaşı, 29 yaşlı bacımız **Salatin Əsgərova** şəhidlər haqqında ilin ən şah əsərini yazdı: - Şəhidlər Xiyabanına

öz sevgisini, öz yanğısını – özünü həsr etdi. O vuran KİŞİ QOLUMUZUN, QEYRƏT YUMRUĞUMUZUN yanına yeni bir QADIN NAMUSU da pənah apardı və hamumuzdan ucalara keçən o qadın pənahımıza altı yaşında bir oğul qoyub getdi. Kaş o uşağın pənahı da ələ o NAMUS, o QEYRƏT olsun! AMİN.

* * *

Və bu yazı çapdan çıxanda artıq şəhidlərimizin şəhid olmalarının bir ili tamama yetişəcək. Yığışb ziyarətlərinə gedəcəyik. Və haqqında ürək eləyib yazdığım, yazacağım, və yaza bilməyəcəyim şəhid qəbirlərinə həsəd çəkə-çəkə, əksəriyyətinin yaşca məndən də kiçik olduğuna yana-yana içimdə pıçıldayacam:

“Başı kəsik gözəl kötük,
bu dağı sənə kim çəkdi!
Baltanı sənə kim vurdu,
Bıçağı sənə kim çəkdi!

... Gözəl kötük, sızıldama, göynəmə,
nə baltalar, nə bıçaqlar qalacaq;
Ucalıqdan yıxılsan da qəm yemə-
Sən yıxılan ucalıqlar qalacaq...”

Mahir Qarayev.
Elm qəzeti.13.01.1991

VƏTƏN İGİDLƏRİ İLƏ YAŞAYIR

Saf təbiətli, zəngin mənəviyyatlı bir oğlan idi Yusif. Onu tanıyanlar ürək ağrısı ilə danışmaya bilmirlər. Onun nəcibliyi, xeyirxahlığı, yüksək mənəvi keyfiyyətləri hər bir qəlbə silinməz iz qoymuşdur.

Yusif Allahverdi oğlu Sadıqov 1964-cü ildə anadan olmuşdur. Ömrünün yeniyetmə dövrü Göyçə gölünün sahilində yerləşən, bağlı-bağatlı Cül kəndində keçmişdir. Şahdağın yamaclarında köhlən oynatmış, qonaqlı-qaralı Pəri bulağının başında neçə-neçə aşıq dinləmiş, sinədəftərə qulaq asmışdı. Bu cah-cəlalli obalar, oymaqlar onun ilhamına, istedadına qol-qanad vermiş, ülvi amal və ideallarla pərvazlandırmışdı.

Yusif doğma kəndindəki orta məktəbi qızıl medalla, Bakı Dövlət Universitetinin riyaziyyat fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdi. Azərbaycan Elmlər Akademiyası Riyaziyyat İnstitutunun aspiranturasının ikinci kursunda oxuyurdu. Minimumların hamısından əla qiymətlər almışdı. İnstitutun əməkdaşları Yusifin şəxsinə gələcəyin görkəmli alimini görürdülər. Lakin...

Xalqımızın 1988-ci ildən bəri başına gələn faciələr ara vermirdi. Həmin faciələr 20 yanvar 1990-cı ildə ağlasığmaz dəhşətlərlə nəticələndi. Ermənilərin qurduğu oyun rus qoşunlarının əli ilə həyata keçirildi.

Manqurt rəhbərliyinin fəaliyyətsizliyi sayəsində gündən-günə dərinləşən ziddiyyətlər xalqı qana-qadaya aparırdı. Yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə

sovet qoşunları nəyin bahasına olursa-olsun Bakı şəhərinə daxil olmaq məqsədilə gəlmişdi. Müasir döyüş texnikası ilə təhciz edilmiş bu qoşunun tərkibində cəza dəstələri də gətirilmişdi. Hətta Bakıya ediləcək hücumu müdafiə naziri Yazov özü rəhbərlik edirdi.

Minlərlə dinc əhali qoşunun şəhərə daxil olmasına etiraz səsinə ucaltmaq üçün küçələrə çıxmışdı. Bu xəbəri eşidən Yusif də Salyan kazarmasının qabığına çıxdı. Tanklar, BMP-lər, BTR-lər dörd tərəfdən şəhərə yeridi. Əli silahlı cəza dəstələri qəddarcasına dinc əhalini qanına qəltan etməyə başladı. Yusif də həmin dəhşətli gecənin yüzlərlə qurbanlarından biri oldu. Ürəyi, canı kimi sevdiyi Vətən yolunda ürəyini, canını siper etdi Yusif. Nə etmək olar, Vətən igidləri ilə yaşayır, qəhrəmanları ilə ucalır...

Şəhidlər xiyabanında üstünə Yusif Allahverdi oğlu Sadıqovun adı yazılmış bir məzar da var. Hər gün yüzlərlə vətən övladı həmin məzarın üstünə gül dəstəsi qoyub, önündə baş əyir. Bir də bu məzarın önündən oğul dərdi daşıyan bir ata, bir ana keçir. Bir də Yusifin nakam ömrünü dünyada yaşayan bacısı-qardaşı...

“GÖYÇƏ” QƏZETİ
20.01.1993

ŞƏHİDLİK ZİRVƏSİ

Tanrım, sən necə də qüdrətlisən. Hamını qiymətəndirməyin ən gözəl yolunu tapırsan. 70 il əsarətdə yaşayan insanları ayılaraq onları özlərini dərk etməyə məcbur etdin. Doğma xalqım ayıldı. Ayıldı... Ayıldı və.... Öz tarixini geri tələb etdi. Minlərlə övladını şəhid verdi. Xalqımızın özünüdərk yolundakı ən yüksək zirvəsi isə o müdhiş gündə yaşandı. Kimi üçün faciəli, kimi üçün qəhrəmanlıq səhifəsi olan gündə...

Tariximizin ən şanlı səhifəsi olan 1990-cı ilin 20 Yanvar gecəsi. 15 ildir daima qanayan, sağalmaq bilməyən acımız olan o gecə... İnsanlarla yanaşı, yerin, göyün fəryad çəkdiyi, qərənfillərin al qırmızı göz yaşları axıtdığı o gecə haqqında danışmaq, bəlkə də, hamı üçün ağırdır. Amma həmin gecə göydə uçşan tüfəng, tank güllələrini bayram fişəngi hesab edən, böyüdükcə həmin gecə gördüklərinin doğma xalqını faciəyə bürüyən fələk toplanı olduğunu anlayan bir qız üçün isə bu daha acıdır. Həmin gecə heç kəsin tanımadığı adi insanlardan olan şəxslər əfsanəyə çevrildi, xalqını yorşatdı. Bu gün əgər biz varıqsa, yaşayıraqsa onlara borcluyuq. Onlar bizim ucala bilmədiyimiz zirvəyə ucaldılar. Ucaldılar... və bir daha enməmək şərtilə geridə qoyduqlarını qartal kimi zirvələrdə izləməyə başladılar.

Mən isə o gecə yaşanan ailə faciələrindən birini qələmə almaq istəyirəm. Danışmaq istəyirəm...doğma

yurdu, xalqı uğrunda ölümə gedən bir gənc haqqında. Həmin gecə hamı onun ad gününə hazırlaşdı, ancaq...

O müdhiş gecədə evdə sakitcə anasının ətrafında fırlanan, heç nədən xəbərsiz oynayaraq evdə var-gəl edən uşaq dünyada baş verən hər şeydən xəbərsiz olaraq güldüyü zaman qəfil açılan qapıdan qorxaraq ağlamağa başladı. Sanki, baş verəcək acı hadisələri hiss edərək anasının üstünə qaçdı. Ancaq içəri daxil olan şəxsin dediyi söz anasının da halını pisləşdirmişdi. Birdən bütün qonşular evə gəldilər və ağlayan uşağa baxmadan anasının ətrafına toplaşdılar. Uşaq heç nə anlamamışdı. Atası da, əmisi də harasa gedib qayırdılar. Arada tanıdığı adları eşidir, heç bir şeyi uşaq ağı ilə dərk edə bilmirdi. Həmin gecə sona yetdi... Səhər açıldı... Kaş ki, həmin səhər açılmayırdı. Əvvəlki sevincli günlər artıq yox oldu. Hamı evə gəlirdi, ancaq hamının sifətində kədərli bir pərdə var idi, uşaq yenə də heç nə anlamırdı.

Aradan günlər keçdi... həftələr onları əvəz etdi... Quş qanadlı illər uçaraq ömürdən illər apardı... Artıq yavaş-yavaş hər şey düzəlirdi. Yenə də gəlib gedənlər uşağı oynadır, onunla şirin-şirin söhbət edirdi. Ancaq uşağın gözləri özünə çox doğma olan birini axtarırdı. Hamı gəlib getsə də gözləri ilə yalvarıncasına hər kəsdən soruşaraq axtardığı şəxsi görmürdü qızıcığaz. Onu yenə əvvəlki tək oynadırdılar. O kiçik qızıcığaz isə bu oynadanlardan razı deyildi. Çünki heç kəs onu axtardığı şəxs kimi oynada bilmirdi. Heç kəs onu göyə atub-tutaraq "pinqvin" deyə çağırırdı. O gündən sonra qızıcığaz o şəxsi görmədi. Qızıcığazın həsrətlə gözlədiyi

şəxs isə onun universiteti yenicə bitirərək aspiranturaya girib seçdiyi sənəti davam etdirmək istəyən gənc dayısı idi. Uşaq isə elə bilirdi ki, dayısı ondan küssüb, ona görə oynamağa gəlmir.

İllər keçdi... Bir gün ana bu qızıcığazı əlindən tutub bir yerə apardı. Hündür bir yer idi... Anası deyirdi ki, dayısını göstərməyə aparır. Yaman sevinmişdi qızıcığaz. Çoxlu pilləkənlər gördü. Anasının əlində çoxlu güllər vardı. Qızıcığaz qaça-qaça pilləkənlərə çıxmağa başladı. Çıxdı... çıxdı... Və birdən dayandı... Burada ev yox idi. Bəs dayısı harda idi? Bu sual qızı yaman düşündürdü. Elə bu vaxt anası ona çatdı və ağlaya-ağlaya qızın əlindən tutdu, onu harasa dartmağa başladı. Bir qədər getdilər və dayandılar. Qızıcığaz divara vurulan şəkillərə baxa-baxa gəlirdi. Birdən duruxdu. Bu o idi... Neçə ildir ondan küssüb heç onu oynatmağa gəlməyən dayısının şəkli idi divarda. Anası yenə ağlamağa başladı. Axı ana niyə ağlayır? Balaca qız hələ başa düşmürdü. O gecədən keçən illər ərzində anası, nənəsi tez-tez ağlayır, qızıcığaz hər dəfə "dayı", "dayı"- deyərək dayısını soruşduqda isə özünü saxlamayıb hönkürürdülər. "Qızım dayın uzaqlara gedib, o şəhid olub"- deyə-deyə ağlayırdı həmişə anası. "Uzaqlara gedib". Bunu anlayırdı. Ancaq "şəhid olmaq nə idi?" – onu başa düşmürdü. Heç kəs də ona izah etmirdi. Zaman ötdü... Bu balaca qızıcığaz böyüyüb məktəbə getdi. Məktəbdə də şahidlərdən danışdırlar. Ancaq qızıcığaz dayısı ilə şəhidlik arasında əlaqəni tapa bilmirdi. Ta ki, bir günə qədər... Həmin gün evdəki rəfdə kitabları axtaranda bir kitab tapdı qızıcığaz... "*Şahidlər*".

Kitabı vərəqləməyə başladı. Bir başlıq onun diqqətini cəlb etdi. *"Sağ qolun faciəsi"*. Yanında dayısının şəkli var idi. Bu, qızın diqqətini cəlb etdi. Oxuduqlarını əvvəlcə anlamadı. Yenidən oxumağa başladı. Oxudu və dəhşətə gəldi. İllərə ondan gizlədirlənləri anladı. Dayısının ondan küsdüyünü düşünən və onlara buna görə gəlmədiyini hesab edən qız bu gün necə yanıldığını anladı. Artıq şəhidliklə dayısı arasındakı əlaqəni anlaya bildi. Ancaq anasına heç nə demədi. Qorxdu ki, anasını yenə kədərləndirəcək. O gün qızın həyatında dönlüş nöqtəsi oldu. Heç kəsə heç nə demədi. Dayısı onun üçün Vətən timsalına çevrildi. Vətəndə axtardı dayısını. Hara getdisə, Vətən, Xalq, Millət haqqında nə eşitdisə, dayısı haqqında duyduğunu düşündü. Artıq qızçığaz bütün oxuduqlarını yalnız öz düşüncəsi ilə deyil, həm də dayısının fikri ilə duymağa çalışırdı. Məhz dayısına görə, dayısının Vətənə olan məhəbbətinə görə də özünə xitəsə seçdi bu qızçığaz. Sənətini kamil öyrənib dayısı kimi Vətənə xidmət etmək, ömrünü xalqına fəda etmək istədi. Kim idi bu qızçığazın dayısı? Kim idi bu sağ qolun sahibi YUSİF SADIQOV ?

Tarix ən böyük müəllimdir. "Qara yanvar" bizə təkcə ağrı-acı gətirmədi, həm də bizə dərslər verdi. Müstəqilliyə doğru can atanlardan biri də dayısı idi... Yusif Sadiqov. 1964-cü ildə anadan olub. Orta nəktəbi qızıl medalla bitirib. 1981-ci ildə BDU-nun fizika-riaziyyat fakültəsinə daxil olub və 1986-cı ildə fərqlənmə diplomu ilə bitirib. 1988-ci ildə aspiranturaya qəbul olub. 2 il əla oxuyub. Namizədlik işi tam hazır idi. Bu gün-sabah mü-

dafiə edəcəkdə. Əgər o müdhiş gecə olmasaydı...

Mən öz arzularını Vətən uğrunda qurban verən bu gəncin kiçik bir "Pinqvini", həm də Azərbaycan xalqının bir nümayəndəsi kimi hamıya müraciət edirəm. Bütün dünya! Dinlə məni! Xalqımızın belə qəhrəmanları var və onlar həmişə var olacaqlar.

EY ŞƏHİD ANALARI! EY ŞƏHİD BACILARI! Başınızı dik tutun! Onlar ölməyiblər, onlar yaşayırlar. Haqqa qovuşduqları gün yenidən doğulublar onlar. İndi onlar daha qüdrətli olublar. Yeni adları var onların - **ŞƏHİD!**Hər biriniz duyun, ey insanlar! Bu yurdun üstündə minlərlə ruh dolanır, gəzir. Onlar axtarırlar... öz yiyələrini axtarırlar. Gün gələcək onların hamısı geri dönəcək. Ey **AZƏRBAYCAN VƏTƏNDAŞLARI!** Bilin ki, o şəhidlər özlərini fəda veriblər ki, yurdumuz parçalanmasın, azadlığımız əlimizdən getməsin və heç kəsə qul olmayaq. Unutmayın! Vətən uğrunda ölən varsa o **YAŞAYACAQ... YAŞAYACAQ!**

Şəbnəm Həsənlı,

BDU-nun Şərqşünaslıq fakültəsinin tələbəsi.

«Respublika» qəzeti 20 yanvar 2005

20 YANVARIN ACI XATİRƏLƏRİ

20 Yanvar... bu gecəni yada salanda vücudum ləzəyə gəlir. Qələm içimdəki qəzəbi və ehtirası istədiyim şəkildə yazıya çevirə bilmir. Çünki edilən zülm o qədər dəhşətlidir ki, insan ağı dərk edə bilmir. Dərd o qədər ağırdır ki... vaxtsız -vədsiz adamın belini bükəndi, qap-qara şəvə saçları ağardandı, millətin sinəsinə çəkilən çalın-çarpaz dağdı, sağalmaz yaradı bu dərd. Bu zaman əsrləri, qərinələri aşırıb gələn bir həzin, kövrək bayatımız məni rahat buraxmır...

*Su gəlir milləndir,
Bağcanı gülləndir,
Mən dərdimi deməzdim,
Dərd məni dilləndirir.*

Elə məni də... haqsızlığı, zülmü bu dərəcədə olan dərd dilləndirir. Gözümlə gördüyüm dəhşətləri sözlə ifadə edə bilmirəm, dərdin ağırlığından... 1990-cı ilin qışında, yanvarın 19-dan 20-ə keçən gecə Şərqi astanasında yerləşən qədim Odlar Yurdunda vəhşi bir qəddarlıqla xalqımıza tutulan divandan Azərbaycan dəhşətə gəlmişdi. Sovet İttifaqının ordusu Bakıda misli görünməmiş qırğın törətədi, qan su yerinə axdı. Həmin gecə azadlıq uğrunda canlarını qurban verən şəhidlərimiz ölümləri ilə ölməzliyə qovuşdular. Həmin gecə neçə-neçə qeyrətli oğullarımız tankların qarşısında

sinələrini siper etdilər. O gecə bütün Azərbaycan xalqı minillik qəhrəmanlıq tarixini təkrar etdi. Azərbaycan xalqı azadlıq uğrunda özünün mübarizliyini, qəhrəmanlığını, igidliyini, məğrurluğunu bir daha dünyaya nümayiş etdirdi. 20 yanvar gecəsində xalqımızın əliyalın, silahsız övladları qəfil güllələrə tuş gəldi, tanklar altına atıldı. Belə gənclərdən biri də ..Yusif idi. O Yusif ki, ömrü bütün yaşadlarına nümunə idi. O Yusif ki, birinci sinifdən sonuncu sinifəncə əlaçı oxumuşdu, orta məktəbi qızıl medalla bitirmişdi.

Yusif Sadiqov 1964-cü ildə yanvarın 20-də ustad aşiq Ələsgər yurdunda-qədim Göycə mahalında anadan olmuşdu. Bu yurdun ab-havası Yusifi şair qəlbli, təbiət vurğunlu böyütmüşdü. Zahirən sakit, əslində qaynar, coşqun təbiətli idi Yusif. Sakit təbiəti riyaziyyata bağladı Yusifi. Güclü məntiqi, iti yaddaşı olan Yusifi hələ orta məktəbdə hamı riyaziyyatçı kimi tanıyırdı. O, dəfələrlə respublika olimpiadalarında iştirak edib birincilik qazanmışdı. Orta məktəbi 1981-ci ildə qızıl medal qurtarıb M.Ə.Rəsulzadə adına BDU-nun mexanika-riyaziyyat fakültəsinə daxil olmuşdur. Oxuduğu illərdə dəfələrlə Moskvada, Vilyusdə universitetin mexanika-riyaziyyat fakültəsinə təmsil etmiş, riyaziyyat olimpiadalarında qalib olmuş, I dərəcəli diplomla Vətənə qayıtmışdı. Universiteti 1986-cı ildə fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir.. Lakin buna baxmayaraq, Yusif İsmayillı rayonuna təyinatla müəllim göndərilmişdi. Öz istədiyi qabiliyyəti ilə seçilən bu gənc 1988-ci ildə Azərbaycan SSR EA -nın Riyaziyyat – Mexanika İnstitutuna,

aspiranturaya daxil olmuşdur. Aspirant olduğu iki il ərzində minimumlarını əla qiymətlərlə vermiş, işini başa çatdırmış, dəfələrlə aspirantların Respublika konfransında, institutda seminarlarda çıxış etmiş və istedadı ilə tanınmışdır. Institutun əməkdaşları Yusifin şəxsinə gələcəyin böyük istedadlı alimini görürdülər. Lakin ...

Yusif hərtərəfli gənc idi: oxumaqdan yorulmazdı, aqgözlüklə Azərbaycan tarixini, dünya ədəbiyyatını, dilçiliyi oxuyardı. Riyaziyyatdan yorulanda bunlarla məşğul olardı. Deyərdi ki, ədəbiyyatı oxuyanda yeniləşirəm, ələ bir ağır yükdən azad oluram. Özümdə bir boşluq hiss edəndə riyaziyyat onu doldurur. Yusif gününü kitabxanalarda keçirirdi. M. F. Axundov adına kitabxananın və Elmlər Akademiyasının işçiləri ucaboylu, qaraqaşlı, gülərlüzlü, mehriban, zarafatçı olan bu gəncdən tez-tez söhbət açırlar. Yusifin gözünün dərinliklərində dünyadan bir narazılıq, bir həsrətlik duyulurdu. Vətən həsrətini çəkirdi, hərdən səsinə zillə qaldırıb *"Vətən bağı ələvandı, Ömür sürməli dövrəndi"* deyə, yana-yana oxuyardı. Ata isə "səsinə qurban"- deyə oğul boyunu qucaqlayardı. Yusifin hərdən şer yazdığı da vardı. Sanki öz taleyini bir şerində belə qələmə almışdır:

*Ürəyim tələsdi bir od almağa,
Yenə iqbal məni atdı uzağa,
Səhər saçlarıma qar yağa-yağa
Gözümdə oynayan boranı gördüm.*

*Girdi qılığuma əsən küləklər
Bilirsən söylədi hər səhər nələr
Dedi qayıtmazdı bir də o illər
Əlləri qoynunda duranı gördüm.*

*Dəyişdi bilmədim gecə-gündüz də
Tənha mürgülədim həsrət düzündə
Quruyan çayların şəhli gözündə
Alışib odlara yananı gördüm.*

Yusifin gözlərində bir yorğunluq, bir narahatlıq var idi. Respublikada baş verən hadisələr rahatlıq vermirdi Yusifə, haqsızlığa dözə bilmirdi. Gecə-gündüz fikirdəydi...bir yol axtarırdı erməni vəhşiliklərinin qarşısını almağa.

Yusifin arzuları çox idi... müdafiə etmək, tezliklə nişanlısı ilə ailə qurmaq, elmin çətin yollarını fəth etmək...

Ah, o gecə ... müdhiş gecədə Yusif də getmişdi, ata-ana yatandan sonra kazarmanın qabağına . Yanvarın 20-i ad günü idi. (Deyirdi ki, belə vaxtda ad günü keçirmək olar...sərhədlərdə insan qanı tökülür, insanlar girov götürülür.) Ad günündə Yusif evdə yox idi, hamı axtarırdı Yusifi. O, evdən saat 12 radələrində, ilk güllə səssindən,tank uğultusundan oyanıb çıxmışdı. Yalnız əllərlə tankın qarşısını kəsməyin, düşməni susdurmağın qeyri mümkün olduğunu bilirdi və bunu bilə-bilə gedirdi. Ürəyi vətən sevgisi ilə coşan bu gənc tankın üstünə getmirdi, tankın altında əzilələrin, al qanı küçələri

boyayan günahsız yurddaşlarının köməyinə tələsirdi... yaralıları xəstəxanaya çatdırmağı, ölüm ayağında olanlara qan verməyə gədirdi... onda olan kamillik, vicdanının səsi qoymazdı evdə qalsın. Çıxdı... çıxdı və sağ əlinin daşlaşmış yumruğu ilə yamanlığın gözünü tökməyə getdi, geri qayıtmadı. İndi həmin əlin, həmin qolun, həmin yumruğun təpəri minlərin, milyonların əlinə, qoluna, yumruğuna keçib yamanlığın başı üzərində meydan oxuyur.

*Mən yel kimi əsəcəyəm...
Sağ əlimlə yamanlığın
Damarını kəsəcəyəm...*

Yusif evə qayıtmamışdı. Ata, qardaş - hamı onu axtarırdılar, lakin tapa bilmirdilər. Yusifdən soraq yox idi... Ucaboylu, dağgövdəli Yusifə nə olmuşdu... bilmirik. Təsəvvür etmək isə çox çətin idi. Yoxsa düşmənlər onu qıymışdı.

Ömrümdə belə şivən, belə fəryad eşitməmişdim. Qanlı yanvar günündən bəri düz 15 gün idi ki, axtarırdılar onu. Xəbər-ətər yox idi Yusifdən. Atası, yaxın qohumları xəstəxanaları, meyidxanaları axtarmaqdan əldən ayaqdan düşmüşdülər. Nə ölənlər, nə də yaralananlar arasında idi o. İntizar gözlər ümidlə yollara dikilmişdi. Bəlkə, bəlkə... Yusif ayrı təbiətli oğul idi. Vətəninə xalqını xüsusi çılğınlıqla sevirdi.

Bir ana var: gözləri yolda, əlləri göydə...ah naləsi arşə çatır, gözlərindən qanlı yaş axır - "oğul, oğul"-

deyə.

Bir ata var: oğul haraylayır...harayına çatan yox. Ömrünün 55 ilini gənc nəslin tərbiyəsinə həsr edib, həlal əməklə övlad böyüdü, tikəsini haram qatmayıb. Ancaq ömrünün bu çağında...

Həç kim dilinə gətirə bilmirdi Yusifin ölümünü. Danışıb-gülən, boylu-buxunlu, qəmətli evdən çıxan Yusifin 26 yaşı tamam olduğu bir gündə... Şəhid harayı hər yeri bürüdü:

*Yaralıyam, dindirməyin,
Alışmışam, söndürməyin.
Nakam qaldı arzularım
Günahsızam, öldürməyin.*

Yanvarın 20-si səhər açıldığına, günəş doğduğuna xəcalət çəkirdi. Təkcə ay gözə dəymirdi, o gecə işıqları sönmüş küçələrin şahidi ay...

O gün Bakıda bütün gül bağlarının qətl günüydü. Qərənfillər şəhidliyi könüllü seçmişdilər. Azərbaycanda qara bayraqlar asılan gün qırmızı rəngdə ancaq qərənfillər idi. Qərribə idi... gecə küçələrə səpilmiş o qərənfillər. Al qanlarla həmahəng olan, ana nalələrin simvolu olan o qərənfillər...

Saf təbiətli, zəngin mənəviyyatlı bir gənc idi Yusif. Onun nəcibliyi, xeyirxahlığı, yüksək mənəvi keyfiyyətləri hər bir qəlbə silinməz iz qoymuşdu. Universitet müəllimləri, tələbə yoldaşları, qohumları ürək ağrısı ilə danışırlar, ağllarına gətirə bilmirlər ki, belə gəncə qiya

bilərlər. Elə təsəvvür edirlər ki, sanki qapı açılacaq, Yusif gələcək. Ancaq...

*Sizin polad qolunuza,
Sizin cavan canınıza
Hansı qatil, hansı cəllad
Qıydı deyın, ər oğullar.*

Şəhidlər Xiyabanında üstünə Yusif Allahverdi oğlu Sadıqov (1964-cü il, 20 yanvar) adı yazılmış bir məzar da var. O da digər məslək qardaşları kimi Şəhidlər Xiyabanında uyuyur. Hər gün yüzrlə vətən övladı həmin məzarın üstünə gül dəstəsi qoyub, önündə baş əyir. Bir də bu məzarın önündən oğul dərdi daşıyan bir ata, bir ana, bacı-qardaşı keçir. Bir də Yusifi qəlbində bir qəhrəman kimi yaşadanlar...

*Siz ey vətən torpağına,
Sevgisiylə keçənlərim!
Şəhidlərin məzarına
Millətimin ürəyindən
Yollar açıb keçənlərim!
Eşqiniz ki, vətən üçün
Oldu günəş,
Oldu çiraq!
Dünya boyu öz səsinə
Vətən sizi yaşadacaq!*

Şənbə gecəsinin şəhidlərinin cəsəət və qəhrəmanlığını öz gözləri ilə görənlər əfsanəvi qəhrəmanlarımızın cəsəət və şücaətinə heç bir şübhəsi qalmadı... Dünənə qədər hər gün rast gəldiyimiz, milyonlardan biri kimi tanınan bu gənclər bir gecədə necə böyük qəlbə, ürəyə

malik olduqlarını öz ölümləri ilə qeyri-adiləşdirdilər. Şənbə gecəsi onların adilikdən qeyri-adiliyə addım gəcələri oldu.

Şənbə faciəsi nə birinci, nə də sonuncu faciəmiz idi. Ancaq azadlıq eşqiylə küçələrə atılan mərd mübarizlərimiz öz ölümləri ilə təsdiq etdilər ki, bu millətin mübarizə əzmini tanklarla, toplanla, güllələrlə heç kim qıra bilməyəcək. Şənbə gecəsi Azərbaycan xalqı min illik qəhrəmanlıq tarixini dünyaya yenidən göstərdi. O, öz varlığını bir daha sübut etdi. Sübut etdi ki, bu xalq azadlığı yolunda ölməyə də hazırdır. Yalın əllə özünü zirehli tankların üstünə atan cavanlarımız (Yusif də) ölümləri ilə ölümdən də yüksək olan Şəhidlik zirvəsinə yüksəldilər! Şəhidlərimiz ölümləri ilə milli ləyaqətimizi bütün dünyaya tanıtdılar. Sübut etdilər ki, Vətən oğulları Vətən uğrunda ölməyi bacarmasa, Vətən yaşamaz!

*Hələ dağ başındadır ən işıqlı mərhələ
O işığın uğrunda mən ölməyə gedirəm
Al, sənə bəxş edirəm,
Qızıl bayrağın olsun
Güllədən dəşik-dəşik al qırmızı bədənəm!
Qalx ayağa, Vətənim!
Qalx ayağa, Vətənim!*

Şəbnəm Həsənlı
Bakı Dövlət Universiteti, Şərqsünəşliq
fakültəsinin IV kurs tələbəsi.
"Respublika gəncləri" qəzeti 19.01.2008

ULU GÖYÇƏNİN ŞƏHİD OĞLU

Azərbaycana Odlar Yurdu, igidlər məskəni, şairlər vətəni deyiblər. Odu, ataşi övladlarının qəlbinə hərarət, igidləri torpağına şən-şöhrət, şairləri el-obasına söz-qüdrət gətiribdir həmişə.

Həm də müdriklər diyarı olub Azərbaycan.

Yeraltı, yerüstü sərvətləri ilə tanımış ulu torpağımız. Elə bil Tanrı heç bir gözəlliyini əsirgəməyib bu torpaqdan. Yaxşı nə varsa hamısını bol-bol bəxş edib bu Günəşlər Ölkəsinə. Ancaq bütün bunlarla yanaşı Allah belə torpağın övladlarından qan-qadamı, ağrı – acını da əsirgəməyib.

Onlardan da kifayət qədər pay düşüb qismətimizə. Taleyimizə döyüş, alınımıza mübarizə yazılıb sanki.

Vətənimizə həris olan yağlar zaman-zaman basqınlar edib talayiblar var-dövlətini Azərbaycanın. Başlı nələr çəkməyib başı bələli xalqımızın?

Lakin bu basqınlar, talanlar əyə bilməyib, sındıra bilməyib bizi. Zaman özü tələb edib, özü yaradıb qəhrəmanlarını. Cavanşirlər, Babəklər, Koroğlular, Nəbilər yetişdirib bu torpaq.

Nələr görməyib bu millətin gözü?

Xalqın qan yaddaşına qara səhifələr kimi həkk olunmuş ərəb istilası, rus təcavüzü və ağıla-gümana

gəlməyən bir xəyanət - süfrəmizin qırıntısı ilə dolanıb, ocağımızın istisi ilə isinən bədxah qonşularımız olan mənfur ermənilərin sərsəm torpaq iddiası, gözəl Qarabağa yiyə çıxmaq istəyi.

Bu istək Qorbaçov hakimiyyətinin yenidənqurma adı ilə həyata keçirdiyi yenidənqurma siyasətindən güc alaraq daha da alovlandı. O zaman hakimiyyətdə olan başsız başçılarımızın qeyrətsizliyi ucbatından erməni də, rus da ayaq aldı üstümüzə.

1990-cı ilin ilk ayı yaman qanlı-qadalı gəldi. Yanvarın 19-dan 20-ə keçən gecə dəhşətli qırğın törədildi Bakıda. Qan su yerinə axdı o gecə. Neçə ocağın çırağı söndü o gecə. Neçə ana övlad, neçə bacı qar-daş, neçə körpə ata itirdi o müdhiş gecədə.

Şaxtalı, sazaqlı, hüznü bir səhər açıldı o gecədən sonra. Qan içində boğulmuş Bakı ən faciəli anlarını yaşayırdı. Ah-nalə, fəryad göylərə bülənd olmuşdu.

Bu dəhşətli qırğının şahidi olmuş insanlar ağıllarını itirmək dərəcəsinə çatmışdılar. Təsəlliyyə söz də qalmamışdı.

Hamı ağlayırdı, özü də hönkür-hönkür, fəryad qopara-qopara. Lakin şahidlərin selə dönmüş göz yaşları tökülən bu günahsız qanlardan qat-qat artıq olsa da, onu yuyub təmizləməyə qadir deyildi. Göz yaşları ilə suvarılan şəhid qanından qırmızı qərənfillər bitmişdi küçələrdə, meydanlarda.

Başını itirmiş adamlar gecə evdən çıxıb bir daha geri dönməyənlərini axtarırdılar, özü də dirilər arasında yox, ölümlər içərisində.

Dəhşətə bax, ilahi, əzizinin meyidini tapanlar allaha şükür edirdilər. (Çünki artıq məlum olmuşdu ki, qaniçən vəhşilər öz cinayətlərinin izini qismən də olsa itirmək üçün yaralıların və şəhidlərin bir hissəsini yük maşınları ilə aradan çıxara bilməmişdilər). Əslində şəhid olanların hamısı hamının əzizi idi o an. Bu gün də belədir, həmişə də belə olacaq. Çünki onlar Vətənin azadlığı, millətin istiqalyyəti uğrunda canlarını qurban vermişdilər, zirvələrin-zərvəsinə, şəhidlik məqamına yüksəlmişdilər.

Öz halal ata-baba yurdundan, isti od-ocağın-dan zorla ayrılmış, köçkünə, qaçqına, didərginə çevrilməmiş bir ana da məskunlaşdığı qərib bir mənəzildə əlini göyə qaldırıb şükür edirdi ki, oğlunun meyidi tapılmayıb. Meyidi tapılmayıbsa, deməli sağdır. Sağdırsa, deməli gələcək. Olanların çoxundan ana xəbərsizdi. (Evdəkilər çox şeyi ondan gizlətməmişdilər).

Əslində isə.....

Kəhriz ana Qərbi Azərbaycanın Krasnoselo rayonunun Cil kəndində yaşayan ən xoşbəxt analardan biri idi. Özünə görə gün-güzəranı, gözəl ailəsi var idi. Ömür-gün yoldaşı Allahverdi müəllim el ağsaqqal, kənd orta məktəbi pədaqoji kollektivinin fəxri, gözəl riyaziyyatçı kimi hörmət qazanmışdı. Onun yetirmə-

ləri içərisində naziri də var, alimi də, sənətinin gözəl mütəxəssisi olan müxtəlif peşə sahibləri də. Bu gün Cil kənd orta məktəbinin bütün məzunları Allahverdi müəllimin nəinki özü, hətta adı gələndə belə ayağa qalxır, bu şəxsiyyətin, bu adın qarşısında ehtiramla baş əyirlər. Keçmiş Ermənistan hökuməti də bu uğurları dana bilməzdi. Odur ki, Allahverdi müəllimin yetirmələrinə təlimdə və təhsildə əldə etdikləri nailiyyətlərə görə «Qızıl medal» verilmiş, özü isə fəxri adlar, orden və medallarla təltif edilmişdi. Məlum 1988-ci il hadisələrindən sonra Bakıda məskunlaşan Allahverdi müəllim bir müddət Nəsimi rayonunda 16 və 42 saylı orta məktəbdə müəllim işləmiş, öz şəxsi keyfiyyətləri, peşə ustalığı və yüksək göstəriciləri ilə valideynləri və işlədiyi pədaqoji kollektivi heyrətə gətirmiş, onların dərin hörmət və məhəbbətini qazanmışdır. Allahverdi müəllim hal-hazırda təqaüdüdür. «Çırağ öz dibinə işıq salmaz» deyiblər. Ancaq Allahverdi müəllimin ziyasından bol-bol bəhrələnen pöhrələr arasında onun cıyərparası olan övladları- Misrəddin, Xalqverdi, Sayalı və sonbeşik Yusif də var idi. «Ot kökü üstə bitər». Halal süd əmib, halal atanın halal çörəyini yeyən bu dörd övlad Allahverdi ocağının dörd qranit sütununa çevrildi. Ailənin ilk övladı olan Sadıqov Misrəddin Cil kənd orta məktəbini əla qiymətlərlə bitirib, Azərbaycan Dövlət Universitetinin mexanika-riyaziyyat fakültəsinə qəbul oldu. Hal-

hazırda elmlər doktorudur. Bakı Dövlət Universitetində professor kimi fəaliyyət göstərir. Sadiqov Xalqverdi Cil kənd orta məktəbini əla qiymətlərlə bitirib, Azərbaycan Dövlət Universitetinin Fizika fakültəsinə qəbul olmuşdur. Hal-hazırda Fizika elmləri namizədidir. Sadiqova Sayalı Allahverdi qızı Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun (indiki Tusi adına Dövlət Pedaqoji Universiteti) filologiya fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. Hazırda filologiya elmləri doktorudur.

Sonbeşik Yusif də bacı və qardaşları kimi atanın etimadını doğruldan övlad oldu. O, 1981-ci ildə Cil kənd orta məktəbini «Qızıl medal»la bitirib. Azərbaycan Dövlət Universitetinin mexanika-riyaziyyat fakültəsinə qəbul oldu. Əla qiymətlərlə oxuyurdu. Universiteti fərqlənmə diplomu ilə qurtarmışdı. Valideynləri fəxr edirdi Yusiflə. Qohum-əqraba, dost-tamış çox istəyirdi xətrini.

Tələbəlik illəri arxada qalmışdı. İndi o, aspirant idi. Gözəl gələcəyi vardı. Ürəyi arzularla dolu idi. Övladların kiçiyi olduğu üçün ata-ananın qəhrini daha çox çəkirdi.

Yusif nişanlanmışdı, tezliklə toyu olacaqdı. Ömür-gün yoldaşı olası qızla birlikdə xoşbəxt olacağını göz önünə gətirdikcə köksü qabarıq, qürur duyurdu Yusif.

Lakin «Sən saydığını say, gör fələk nə sayır»

1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə şəhərdəki təlatümdən bərk narahat olan Yusif də evdə qərar tutub bilmirdi. Doğma yurd-yuva həsrəti qəlbinə hakim kəsildiyi gündən erməni vəhşiliyinə qarşı bir nifrət tüğyan edirdi daxilində. Hər bucağında uşaqlığının min bir xatirəsi yaşayan doğma ev-eşiyi, həyat-bacanı Bakıda yöndəmsiz bir erməni evinə dəyişmişdilər Yusifgil. İndi di həmin evin və ümumən şəhərin üstündə bir qara kabus dolaşır. (şəhərə xəbər yayılmışdı ki, bu gecə Bakıya tanklar yeridiləcək).

Yusif sövq-təbii ilə hiss edirdi bu qara kabusun yaxınlaşdığını. O, yaxınlıqdakı meydana toplaşan izdihamin yanına can atsa da, valideynlərinin israrından keçə bilmirdi. Ata-anası Yusifi yuxuya vermək üçün işığı söndürmüşdülər. O isə valideynlərinin yatdığını güman edib ehmalca küçəyə çıxmışdı.

Bəli, bu son gedişi oldu Yusifin.

Şəhəri gün şahid qanından lələzara dönmüş küçə və meydanlarda, xəstəxanalarda, ölüxanalarda qanına qəltan olmuş igidlərin cəsədini gördükcə yüz dəfə ölüb-dirilən, müdhiş gecənin ağır yükü altında qəddi bükülmüş, heydən düşmüş, donuq baxışlarından iztirab tökülən, sifətləri meyd rəngi almış insanlar arasında bir ata da Yusifini axtarırdı.

Kəhriz ana isə hər tiqqılıtdan səksənib «Yusifim gəldi» - deyə qapıya yüyürürdü.

Yusif isə gəlmək bilmirdi ki, bilmirdi!

Allahverdi müəllim isə artıq axtarışlara son qoymuşdu. Son ümidi də üzülmüş, gözü yollardan kəsilmişdi. Dərk etmişdi ki, axtarmağın mənası yoxdur daha. Çünki çəkilməz bir dərd, kiçik bir təsəlli tapmışdı o. Bu təsəlli də birca qoluydu oğlunun – desək adamın dili yanar ağzında. Şirin dilli, qara gözlü, şümşad qollu, uca boylu oğul itirib, əvəzinə kəsik bir qol tapmışdı ata. Bu, Yusifin sağ qolu idi. Qolla birlikdə didik-didik olan paltarlardan tanınmışdı ata şəhid balasının şəhid qolunu. (Qol da şəhid olarmış). Yusif şəhid olub elindən, obasından əzizlərindən, taytuşlarından ayrı düşmüşdü, sağ qol da aid olduğu bədəndən ayrılmışdı.

Bu şəhid qol Allahverdi müəllimin xəyalını çox-çox uzaqlara çəki b apardı. Onun gözləri önünə balaca Yusifin bağdan alma-armud dərdiyi, bağçalardan gül-çiçək topladığı, ayna bulaqlara daş atıb onun zümzüməsini pozduğu titrək əlləri, ilk dəfə Vətən, Ana kəlməsini yazdığı uzun, ağ, arıq barmaqları, atanın-ananın boynunu qucaqlayan şümşad qolları gəl-di. Gözləri qaraldı, qolları yanına düşdü atanın.

Ana torpaq qoynuna aldı öz şəhid balalarını. Əsgəri nizamla düzüldü şəhid məzarları yan-yana. Hamısı eyni ölçüdə, eyni biçimdə, eyni rəngdə. Hətta onların üzərinə səpəlmiş qərənfillər də eyni cür boynubükük, solğun, yaşlı-ələmli idi. Bu məzarlarda uyuyanlar da eyni adda, eyni amalda, eyni əqidədə.

Ancaq təkcə bir qəbir qalanlarından fərqləndi burada. Həmin qəbir də bütün əzaları yerində olan bədən əvəzinə təkcə bir sağ qol dəfn olundu. Bu, Sadıqov Yusif Allahverdi oğlunun məzarı idi. Bütün bunlardan xəbərsiz olan ana isə Yusifin yoxluğuna inana bilmir, onun yolunu gözləyirdi.

Dünyada analoqu olmayan 20-Yanvar qırğı-nından-bu dəhşətli xəbərdən, Yusifin müsibətindən sarsılan el-oba özündə qüvvə tapıb Alahverdi müəllimin evinə axışmağa başladı.

Şəhidlərin 7-si günü idi. Yusif gilin evində, hə-yətində, adam əlindən tərpnəmək olmurdu. Kişi məclisindəki söhbətlərdən Kəhriz ananın xəbəri yox idi. Qadınlar isə ehtiyatsızlıq edib, nəsə deyəcəklərindən çəkinərək tez-tez söhbəti dəyişir, xısın-xısın ordan-burdan, son hadisələrdən danışır, göz yaşlarını boğaraq ananın gözüne baxmaqdan yayınırdılar. Həmin günlərdə respublikanın hər yerində şəhidlərin ruhuna dualar oxunur, ehşanlar verilirdi. Allahverdi müəllimin həyatında da...

Həmin vaxtdan illər keçir. Ana hələ də oğul yo-lu gözləyir. Yusif isə gəlmir ki, gəlmir. Bu illərdə çox bulanlıq sular durulub, çox gizli mətləblər aşkara çı-xıb. Ancaq təəssüf ki, 20 yanvar qırğımının günah-karları hələ də öz «layiqli» cəzalarına almayıblar.

Ancaq əminik ki, günahsız qanlar yerdə qalma-yacaq. Haqq yerini heç vaxt nahaqqa verməyəcək.

Gün gələcək ki, məhşər qopacaq. O zaman sağ qolun fəryadı bütün şəhid ruhlarını ayağa qaldıracaq. Onlar havada birləşib qatillərin başında şimşək kimi çaxacaq, onları külə döndərəcəkdir.

Sonda üzümüzü bu illərdə mənən ən azı 100 dəfə qocalmış, lakin nurani simasında daima qayğı və xeyirxahlıq yağan Allahverdi müəllimə tutub deyirik: Qamətini şax tut şəhid atası. Öyün ki, Tanrı sənə Yusif kimi oğul bəxş edib və çox istədiyindən Allah onu da çəkib öz yanına aparıb.

Kəhriz anaya sözümlər budur ki, qəddini əymə, Yusif anası, başını dik tut ki, onun kimi vətənə, elə-obaya layiq bir oğul böyütmüsən.

Üzümüzü dörd qranit sütunlu Allahverdi ocağının yeni pöhrələrinə tutub deyirik: Öyünün, fəxr edin ki, adı yox, Yusif kimi əbədi bir məşəli olan ocağın qığılcımlarısınız.

Başın sağ olsun, ana torpaq- deyirik .

Gör sənin uğrunda Yusif kimi neçə balan şəhid olub.

Yusif və onun kimi neçə-neçə igidlərin son beşiyisən, onları köksündə əzizləyirsən.

Şahidlər Xiyabanı! Bağla öz qoynunu, onsuz da qüdrətli bir məmləkətin ziyarətəgahına, səcdəgahına, gibləgahına, and yerinə çevrilmisən.

**GÜLZAR VƏ TAHİR
İBRAHİMOVLAR.**

QAYIDIŞ

*Özümdən özümə uzaq məsafə
Yanılsam basirət nurunu yandırdı
Özümü özümdə itirsəm yenə
Qıblagahım, səmtim Sənə sarıdır.*

Yaqub (ə) on iki oğlu var idi. Yusif Yaqubun (ə) sevimli övladı idi, atası onu oğlanlarından seçər, ona xüsusi hüsnü – rəğbət bəsləyirdi. Yusifə qardaşları tərəfindən xətər yetirəcəyindən hər zaman ehtiyat edərdi.

Bir gün qardaşlar Yusifin qanlı köynəyini atalarına gətirib, onu səhrada qurd yediyindən xəbər verdilər. Həzrəti – Yaqub onların hiyləsinə işarə edib dedi ki, nə acıqlı düşmən imiş o qurd Yusifə və mehribanmış onun köynəyinə ki, heç bir yerindən yırtılmayıb.

Əsrlər keçdi, zaman dəyişdi, on beş qardaş respublikanın Göycə mahalında dünyaya Yusif adında bir oğlun gəldi. Anasına həmişə sual verən bu oğlun onun adını nə üçün Yusif qoyduqlarını soruşardı. Taleyindən narazı deyildi Yusif, sanki bu adın onun ömrünə işarə olduğundan xəbərdar idi. Nə qədər çox anlayırdısa, bir o qədər də insanların daxili aləminə vara bilir, görəcəklərindən ehtiyat edirdi.

Ürəyim tələsdi bir od almağa,
Yenə iqbal məni atdı uzağa
Səhər saçlarıma qar yağa-yağa
Gözümdə oynayan boranı gördüm.

Girdi qılığımıza əsən küləklər
Bilirsən söylədi hər səhər nələr
Dedi qaymatmazdı bir də o illər
Əlləri qoynunda duranı gördüm

Dəyişdi bilmədim gecə-gündüzdə
Tənha mürgülədim həsrət düzündə
Quruyan çayların şəhli gözündə
Ališıb odlara yanamı gördüm.

Həmin gecənin vahiməsi on beş «Qar-Daş» hiyləsinin dəhşətinə bürünmüşdü. Bu düşmən Yusifə qarşı acıqlı və qəddar idi. Ondən qalan nişanə və qurdun ona qarşı amansız olduğundan xəbər verirdi. Bu qana bulaşmış köynək deyildi. Bu Yusifi parçalayıb didən, udan elə bir qurd idi ki, onun dişlərindən qurtulan Yusif varlığının şənəsində qurtuluşa, azadlığa səsləyən çağırış var idi. Bu işarədə yüzlərlə vətən sevgisiylə yanan ürəklərin harayında, keçmişlə-gələcəyi birləşdirən, qara bağları açmağa tələsən əl-dəstək gəzirdi.

BULAQ VƏ ÇAY

Dağ düşündən bir çay axar düzənliyə,
Gecə axar, gecə axar qayaları döyə-döyə,
Qışda susar,

Yazda coşar.

Fikirlərim zəncirlənər,
nə incələr, nə gödələr
Coşub daşan bax bu çayı
kim yaşadar,
nə yaşadar?

Bulaq deyil,

Çaylar axı öz suyunu bulaqlardan oğurlayar.

Elə isə bəs niyə?

Bulaq sakit...

Çaylar hay-haraylıdır,

Çaylar dəliqanlıdır.

Yusif həyatının 26-cı qışından sonra yaxşı olacağına həmişə işarə edərdi. Onun doğulduğu eyni tarixdə, eyni saatda dünyasını dəyişməsi ikinci bir işarə idi. Üçüncü işarənin nədən bəhs etdiyi yəqin ki, ona bəlli idi, axı yaxınlarının dediklərinə görə Yusif

olacaqları görə bilirmiş: «Mən Bakının küçələrindən qan axdığını gördüm».

*Məni candan usandırdı,
cəfadən yar usanmazmı?
Fələklər yandı ahimdən,
muradım şəmi yanmazmı?*

Yusifin səsinin ahəngində səslənən bu misralar atasını uzaqlara apararaq, Qurani avazla oxuyan babasının oxu tərzini xatırladardı. Yusifin səsinde olan ahənglik, saflıq, həzinlik, bir də yangı, onu dinləyənlərin ruhunu pərvazlandırır, doğma xatirələri həsrət yangısıyla yenidən yaşatdırardı.

Yusif hər kəsə, qohumlara, yadlara əl uzatmaqdan usanmazmış, o insanları sözlə deyil, sanki ehtiyacı olanları qəlbədən duya bilirmiş.

*Həyatda qoyulub bir çox ölçülər
Qaydalar meyarlar – bunlar ölçülər
Ölçülür əxlaq da, hətta vicdan da
Bəs məhəbbət görən nəylə ölçülər.*

İnsana olan məhəbbətin qədrini bilə bilməyən Yusif, Vətənə olan sevginin meyarına çevrildi. Ondan qalan nişanə isə hansı zaman, hansı məkan üçün meyar olduğunu bəlkə o özü, bir də Ulu Tanrı bilir, bizlərə isə bu işarədən ibrət almaq qalır. Bu işarənin dəqiqləşdirilməsinə ehtiyac var. Tək əl rəsmi türkün düşüncəsi üçün çox xarakterikdir. Tək əl – Tanrı məzmunu daşıyır. İsa peyğəmbər son nəfəsində bu sözləri demişdir: məni Tək əl aparsın (Məni Takel uparsun).

(B.Şərifzadə. Avesta, Zərdüş, Azərbaycan).

*Özümdən özümə uzaq məsafə
Sənə yaxın olmaq Ali qərardır
Qorxudur aləmin verdiyi vədə
Özümdən özünə Qayıdış vardır.*

Akademik Akif Hacıyevin dediklərindən: Yusif o vaxt Bakı Dövlət Universitetində Lenin təqaüdü ilə oxuyurdu. Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunun Riyazi analiz şöbəsinin elmi seminarlarında həmişə fəal iştirak edərdi. Onun xüsusi istedadı malik olması hələ o vaxt mənim diqqətimi cəlb etmişdi və Yusif Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Riyaziyyat

və Mexanika İnstitutuna aspiranturaya qəbul olandan sonra mən ona məmnuniyyətlə elmi rəhbərlik etməyə bsladım.

O vaxtlar nvsi ümumiləşmiş sürüşmə ilə baęlı integral tənliklərin tədqiqinə yenicə bslamıdır. Bu cür integral tənliklərin rezolventasının tapılması çox aktual hesab olunur. Qısa müddətdə bu sahədə uęurlu nəticələr aldı Yusif. Təəssüf ki, bu nəticələr işiq z grnd Yusif hidlik zirvəsinə ucalmıdı.

N isə... Düşünürəm ki, çox istedadlı bir riyaziyyatını itirdi Dünya!

Hkm Əliyeva
"Gənc İstedad" jurnalı . 2008

YUSİF XATİRƏLƏRDƏ...

*Vətən mənə oğul desə nə dərdim,
Mamur olub qayasında bitərdim...*

Bu müdrik kəlamlar oğulları vətən harayına səsləyir. Bu səsi duyanlar qəhrəman olur və hamının örnəyinə çevrilir... Yusif məhz belələrindəndir!!! Mənə elə gəlir ki, mən onu çox yaxşı tanıyırdım. Çünki, bizim çox səmimi söhbətlərimiz olmuşdu. Ona görə də mən onu bir insan, alim - vətəndaş və nəhayət övdlərlərimin sevimli dayısı kimi yaxından tanıyırdım.

Qarabağ hadisələrinin başladığı andan Yusif ölkəmizin ictimai-siyasi həyatında baş verən hadisələri çox diqqətlə izləyir və emosional bir tərzdə onları söhbətlərimiz zamanı şərh edərdi. Mən onunla bir çox məsələlərdə həmfikir olsam da bəzən onu sakitləşdirməyə çalışırdım. Bir çox hallarda mən buna nail olurdum.

Yadıma düşür... 87-88 ci illərdə Şuşada Pedaqoji İnstitutun filialı açılırdı. Yusif təkidlə ora işləməyə getməyə can atırdı. Şuşa harayına çatmaq üçün... Lakin mən onu inandıra bildim ki, sənin istedadın səni başqa yola səsləyir. Sənədlərini hazırlayıb aspiranturaya verdi və daxil oldu. İndi də hərdən fikirləşirəm ki, bəlkə getsəydi daha yaxşı olardı... Lakin Yusifin xarakterini bilərək əminəm ki, o ordada haqsızlığı qəbul etməyəcək və Vətəni qoruyacaqdı...

Evimiz yaxın olduğundan həmin faciəli gündən bir gün əvvəl mən axşam saatlarında Tbilisi prospektində Salyan kazarmasının qapısı önündəki dinc etirazlarda toplanmış insanların yanına getmişdim. Çoxsaylı kütlə

içərisində mən Yusiflə rastlaşdım. Bir neçə saat birlikdə gəzdik, söhbət etdik, hadisələrin mahiyyəti və mümkündür fəsadlarını bir daha müzakirə etdik. Saat 12 -1⁰⁰ radələrində evə qayıtdıq. Sayahıya Yusiflə rastlaşdığımı deyəndə, həyəcanlandı, "Evə getdimi?" - deyər soruşdu. Gərək tapşırıydın ki, bugünlərdə evə gec qayıtmasın...

Ertəsi gün axşam mən yenə həmin yerə getdim. Lakin bu dəfə Yusifi görmədim. Evə qayıdanda artıq ilk güllələr atılırdı... Dedim ki, Yusif orada yox idi, yəqin evdə olar! Sübh tezdən Sayalı ilə atası ilə getdik. Məlum oldu ki, Yusif həqiqətən axşam evdə olub, lakin gülləbaran başlayanda küçəyə çıxıb... və evə qayıtmayıb. Allahverdi müəllimlə tez Salyan kazarmasına doğru getdik və... gördüklərimizdən dəhşətə gəldik... Sözlün əsl mənasında insan təxəyyülünə sığmayan və sözlə ifadə olunmayan mənzərə var idi...

Mən əminəm ki, Yusif tam şüurlu şəkildə özünü tankların qabağına atıb. Hesab edib ki, onları saxlaya bilərlər... Vətənin azadlığı naminə! Müstəqil Azərbaycan naminə!!! Yusif yaşasa yədi cəmiyyətdə tanınan ziyalı, yaxşı dost, qədirlənən övlad, ən sevimli əmi, dayı, qardaş olacaqdı. Lakin Yusif şəhid oldu, qəhrəman oldu, ən əsası Vətənin oğlu oldu və xalqın tarixində yer tutdu... **ƏBƏDİLİK...** Bu onun müqəddəs missiyası oldu. O sanki, əvvəldən bunun üçün yaranmışdı. **ƏBƏDİ YAŞAMAQ ÜÇÜN...**

R.T.HƏSƏNOV

İqtisad elmləri doktoru. professor.

Yusif o vaxt Bakı Dövlət Universitetində Lenin təqədü ilə oxuyurdu. Riyaziyyat və Mexanika İnstitutunun Riyazi Analiz şöbəsinin elmi seminarlarında həmişə fəal iştirak edərdi. Onun xüsusi istedadı malik olması hələ o vaxt mənim diqqətimi cəlb etmişdi və Yusif Riyaziyyat və Mexanika İnstitutuna aspiranturaya qəbul olandan sonra mən ona məmnuniyyətlə elmi rəhbərlik etməyə başladım.

Yusifin yaradıcılığı hələ təzə çiçəklənməyə başlamışdı. O vaxtlar nüvəsi ümumiləşmiş sürüşmə ilə bağlı inteqral tənliklərin tədqiqinə yenidən başlamışdır. Bu cür inteqral tənliklərin rezolventasının tapılması çox aktual hesab olunur. Qısa müddətdə bu sahədə uğurlu nəticələr aldı Yusif. Çətin, əziyyətlə əldə etdiyi elmi nəticələr hələ təzə-təzə işıq üzü görürdü. Riyaziyyatın aktual problemləri onu dərinəndən düşündürürdü. Daim gülürüz, son dərəcə təvazökar, mehriban rəftarlı Yusifə-alimə uğurlar arzulamalıyken, keçmiş zamanda müraciətim qəlbimi sarsıdır. Yüksək səviyyəli gənc alim, elmi işlərin mahiyyətini dərinəndən araşdıraraq riyaziyyat elmindəki yenilikləri yaradıcılığına tətbiq edən Yusif onu tanıyanların qəlbində daima yaşayacaq.

Fiz.-riy. e.d. akademik Akif Hacıyev

Orta və ali təhsil aldığı illərdə əhatəli dünyagörüşü, erudisiyası ilə yaşlılarından fərqlənən Yusif Sadıqov aspirantura illərində də öz istedadı ilə bizim kollektivin rəğbətini qazanmışdır. Çox gənc olmasına baxmayaraq, məntiqi dəlillərlə, aydın, səlis nitqi ilə hamımızı heyran edirdi.

Yusif Sadıqov beynəlxalq olimpiadalarda və müsabiqələrdə aktual elmi məruzələri ilə Azərbaycanı istedadla təmsil edirdi. O, həssas, incə, saf qəlbli, şair təbii bir gənc olmaqla yanaşı, həm də işinə həddən artıq tələbkar, reallığı qiymətləndirən, dərin və çoxşaxəli elmi biliyə və yüksək intellektə malik gənc riyaziyyatçı idi. Yusifin faciəsi hamımızı sarsıtdı.

Yusif Məmmədov
AMEA-nın müxbir üzvü, professor.

*O selablar seləyim yalanmış
Ötən günlər çalağanmış, çalanmış
Təkca kövrək xatirələr qalanmış
Onu da ki, ha çevirim, ha sanım.*

Bir tələbə kimi nə qədər ciddi, özünə qarşı tələbkar idisə, bir insan kimi o qədər sadə, səmimi və təvazökar idi Yusif. Alicənablığı, nəcibliyi, ləyaqəti, yoldaşlarına, yaşlılarına qayğı göstərməyi ilə tələbələrin, müəllimlərin, həmkarlarının qəlbində özünə möhtəşəm

və şahənə bir yer tutmağa nail olmuşdu. Yusif ona olan inam və etimadı həmişə ondan tələb ediləndən daha yüksək səviyyədə doğruldu. Yusif qibtə ediləsi qeyri-adi istedad və qabiliyyətinə görə mütəllimlərin sevimlisi idi. Güzəl insan və yüksək bilikli bir tələbə kimi Yusif həmişə qəlbimdədi.

Məmməd Yaqubov.

Fiz.-riy.e.d. prof. BDU-nun

*"İdarəetmə nəzəriyyəsinin riyazi
üsulları" kafedrasının müdiri*

Yusif mənim tələbəm olub. İxtisasca riyaziyyatçı olsa da fəlsəfəni çox yaxşı bilirdi. Mən gələcəkdə həm riyaziyyatçı, həm də filosof olacağına əmin idim. Yusif ensiklopedik biliyə malik şəxsiyyət idi. Yusif əsl şəxsiyyət idi. Yusifin itkisi xalqımızın itkisidir... Riyaziyyat elmimizin itkisidir...

Fatma Ələsgərova

BDU-nun baş müəllimi

Həç xəyalıma belə gəlməzdi ki, elə bir gün gələcək Yusif faciəsi hamımızı sarsıdacaq. İllərlə eyni sıralarda oturub dərs oxuduğum Yusif haqqında ürək sözləri yazacam. Yazdıqca elə bilirəm ki, Yusif yanımda dayanıb mənə baxır, iri qara gözləri ilə məni süzür. İlk dəfə

auditoriyaya getdiyim gün yadıma düşür. Qrupumuzda ucaboylu, ağbəniz, arıq, səliqə ilə geyinmiş bir oğlan gördüm. İlk baxışda Yusif insana "qaraqabaq" təsiri bağışlayırdı. Amma yaxına gəl onu öyrən, gör bu ürəkdə nələr varmış... Mən onu yaxşı tanıyırdım. Onu nəinki tanıyırdım, onu dünyanın ən gözəl, ən saf gənclərindən biri sayırdım. Onun haqqında düşündə yadıma onun zəhmətsevərliyi, elm sevərliyi, geniş erudisiyaya malik ensiklopedik biliyi, həmişə öyrənmək və öyrətmək həvəsi, xalqa, vətənə bütün varlığı ilə xidmət etmək eşqi düşür. Bəziləri elə düşünür ki, mən onu idealaşdırıram. Bu qətiyyənlə belə deyil... Yusif onda qrupumuzun lideri idi. İndi isə bütün Azərbaycan xalqının qəhrəmanı.

Elşən Talıbov

Pedoloqji elmlər namizədi.

REKVİYEM

Tanınmış dilçi alim, filologiya elmləri doktoru, professor Sayalı xanım Sadıqovadan eşidəndə ki, qardaşı- azadlığımız uğrunda şəhid olmuş Yusif Sadıqova həsr olunmuş kitab nəşr etdirmək istəyir, doğrusu, çox təsirləndim.

Bu istək təkcə qeyrətli bir bacının istəyi yox, həm də qeyrətli bir alimin istəyi idi. Əli qələm tutan hər bir ziyalımız mütləq şəhidlərimiz haqqında bir şey yazmalıdırlar. Yazmalıdırlar ki, artıq bir neçə dəfə başımıza unutanlıqdan gələn bələlər bir daha gəlməsin.

Yusif o vaxtkı ADU-nun mexanika-riyaziyyat fakultəsində məndən bir kurs aşağı təhsil alırdı. Onların qrupunda dostlarım çox olduğu üçün mən öz qrupumuzdan daha çox həmin qrupun uşaqları ilə əlaqə saxlayırdım.

Yusif dərslə əlaqəsi idi, bütün fikrini ancaq oxumağa vermişdi. Nə ictimai işlərə baş qoşur, nə də siyasətlə maraqlanırdı. Sakit təbiəti vardı. Çox az danışırdı. Amma bunlara baxmayaraq bütün yoldaşları onun xətrini çox istəyirdi. Onun səmimi və gülümsər siması indi də olduğu kimi gözlərimin önündədir. Onun azadlıq uğrunda qəhrəmancasına şəhid olduğunu eşidəndə qulaqlarımıza inana bilmədik. Sorağını gələcəkdə elmin zirvəsindən gözlədiyimiz Yusif birdən-birə ən yüksək zirvəyə - **ŞƏHİDLİK** zirvəsinə yüksəlmişdi. Böyük bir ayrılıq kədəri ilə bərabər, qürur hissi də keçirdik bu xəbəri

eşidəndə.

Elə indi də, həmin qrupdan daha çox əlaqə saxladığım dostlarım- Şamaxının hörmətli ziyalısı Elxan Qədimov, pedaqoji elmlər namizədi Elşən Talıbov, texnika elmləri namizədi Namiq Əliyevlə söhbət əsnasında Yusif Sadıqovu xatırlayanda o vaxt onun ölümünü eşidəndə keçirdiyimiz heyrəti və kədəri bir daha yaşayırıq. Hamımızın yekdil fikri bu olur ki, sanki, yalnız elm üçün yaranmış bu insanın ürəyində ağlasığız bir güc, iradə, vətənpərvərlik, milli qeyrat yatırmış və onunla tələbə yoldaşı olduğumuz 4-5 il müddətində onu lazımcına tanıya bilməmişik.

Yusifin ölümünü eşidəndə yığışib başsağlığı vermək üçün evlərinə getdik. İnsan əlindən törənmək mümkün olmadığı üçün kimə başsağlığı vermək lazım olduğunu da bilmədik. Əslində, o günlərdə əsl hüzzr sahiblərinə başsağlığı vermək vacib sayılırdı. İndi bu, bəlkə də, kimlərsə qəribə gələ bilər. Amma belə hesab edirdilər ki, şəhidlər bütün xalqın övladlarıdır, verilən itki bütün xalqındır. Hamı bir-birinə başsağlığı verirdi. Həmin gün elə bizə də başsağlığı verən çox oldu.

O qanlı yanvar gündündən altı ay keçmişdi. Onda Şamaxıda yaşayırdım. Həyat yoldaşım və qızıyla birlikdə Şəhidlər Xiyabanını ziyarət etmək üçün Bakıya gəldik. Saxladığım taksinin yaşlı sürücüsü Şəhidlər Xiyabanına getdiyimizi öyrənəndə başsağlığı verib söhbəti baş verən hadisələrdən saldı.

- Elə övladlarımızı itirdik ki ... O şəhid olan cavanları görəndə yaşadığım üçün utanıram. Allah kaş mənim

kimilərin canını alıb, gənc övladlarımızı sağ qoyaydı. Azadlığımızı onlar verəcəkdilər... Amma çox tez getdilər.

Yaşlı sürücünün son sözləri məni xəyallara apardı. Doğrudan da, çox tez getdilər. Yusif də, onun kimi şəhidlik zirvəsinə ucalan gənclərimiz də çox tez getdilər. Hələ yaşanacaq günlər qabaqda idi. Hələ Qarabağı da qorumaq lazım idi. Ancaq yox... Hər şey onlardan başladı. Onların şəhid olduğu 20 yanvar gecəsindən. Onlar getdilər...bütün Vətəni qorumaq naminə. Gedəndə Qarabağı da qorumuşdular. Bizə - azadlığımızı qazanmış xalqa bütöv Azərbaycanı yadigar qoymuşdular. Biz qoruya bilmədik bu yadigarı. O gün gələcək biz də Yusif və onun təmsalında azadlığımızı, torpağımızı uğrunda şəhid olmuş qəhrəmanların yadigarı ANA VƏTƏNin Qarabağını düşmənlərdən təmizləyəcək, onların əmanətini gələcək nəsələ ötürəcəyik. Bu bizim şəhidlərin ruhuna olan əbədi borcumuzdu.

Mən də bütün xalqımız kimi şəhidlərimizə Allahdan rəhmət diləyir, Yusif Sadıqova və onun təmsalında azadlığımızı uğrunda, torpağımız uğrunda şəhid olmuş qəhrəmanlara həsr etdiyim poemanı oxuculara təqdim edirəm.

AZADLIQ QƏHRƏMANI

XX əsr, 20-ci il...

Yurdumu qəsb etdi fitnəkar yağı,
O murdar,

O çılpaq,

Çirkli ayaqlar

Tapdadı mülqəddəs, gözəl torpağı!
Endi öz yerindən üçrəngli bayraq,
Qəlblərdə yüksəldi o gündən bəri.
Nə qədər əzilib tapdalansa da,
Xalqım unutmadı azad günləri.

Keçdi düz 70 il,
Nə az, nə də çox
Tarixin təkəri tam dövrə vurdu.
Həmin imperiya,
Həmin siyasət
Yenidən yurdumun qəsdinə durdu.

20-ci ildə əlində süngü,
Ayaqyalın gələn o qanlı ordu
Bu dəfə daha çox susayıb qana,
Tanklarla yeridi Azərbaycana.

Göründü illərlə yığılmış
Bir kin,
Məqsədi qorxulu,
Məramı çirkin.
İstəyir "Azadlıq" deyər hayqıran
Dilləri kökündən dartıb qoparsın.
Yerindəcə boğub azadlıq eşşin
Sonra da Şeytana xəbər aparsın.

Ax, yenə iyirmi,
Yenə iyirmi!
Düz iyirmi yanvar ,90-cı il...
Bakı titrəyirdi güllə səsindən,
Alovsuz yanırdı yad nəfəsindən.
Vardı ürəklərdə

QORXU,

VAHİMƏ!

Ümid qalmamışdı daha heç kimə !
Adamlar bilmirdi qorunsun necə,
Kimsəsiz qalmışdı xalqım o gecə.

Çıxmışdılar meydana
Qocalar,
Uşaqlar,
Cavanlar.

Ürəklərindən
Yeddibaşlı əjdahanın
Xofunu qovanlar.
Yusif adlı,
Yusif üzlü
O cavan da,
Qoşulmuşdu onlara
Düşünmədən
Bircə an da...

Tale ona elmi etmişdi öta,
Mehrinə salmışdı riyaziyyata.
Qəlbində yaratmaq, yazmaq həvəsi,
Valeh eləmişdi artıq hər kəsi.
Ara verməyirdi bir gün səyinə,
Arzular sığmırdı gənc ürəyinə.

Heç bilmirəm
O gecənin
qara sirli zülmətini
Qələmimlə necə qazım.
Əbədi cavan qalan
O cavanın
ölmütnü necə yazım.

Necə yazım,
Yazdıqlarım
Bacısının yarasını dağlamasın.
Necə yazım,
Əlimdəki qələmim də
ağlamasın...

Sürdülər tankları
Əli boş,
Qəlbi dolu
İnsanların üstünə.

Sürdülər sola-sağa...
Qaçmaq istəmədilər!
Ya qaça bilmədilər...
İçlərindəki qeyrətin,
Gözlərindəki nifrətin,
Bir də
İnsan vəhşiliyinə heyrətin
Ağırlığı
Mıxladı onları torpağa.

Keçdi üstlərindən
Könləkdən başqa hər şeydən ağır
Zirehli tanklar.
Torpaq nalə çəkdi ağrıdan.

Amma
Torpağa sarılıb
Susdular onlar.
Yusifin qəlbində
Vətəninə,
Anasına,
Bacısına məhəbbət.
Bir az qorxu,
Bir az da
Mənfur qorxuya nifrət!
Dayandı!
Çəkilmədi bir addım geri!
Əlindən o gəldi ki,
Vermədi düşməne
Ayağı altındakı
Bir parça Vətən torpağını-
Durduğu bir qarış yeri!

Son gördüyü tank zirehi
Son duyduğu
Bir az ağır,
Daha çoxsa hürr fərəhi,
Son dediyi
“VƏTƏN” oldu.
Dar günündə,
Ölümüylə

Vətəninin imdadına
Yetən oldu.

Ağır tanklar tapdayırdı.
İgidlərin cəsədini.
Həmin gecə tarix gördü
Əzrayılın
Azğınlara həsədini.

Suvanmışdı meydanlara
Sümük,

Kəllə,

Çeynənmiş ot!

Qəzəbindən
Zülüm-zülüm
Ağlayırdı qoca millət...

Gör neçəsi yaralandı,
Şahid oldu,
İtkin düşdü neçəsi,

Həmin ilin
On doqquzdan iyirmiyə
Keçən yanvar gecəsi...

Anası

Çox aradı Yusifi...

Xəbər aldı

Sağından, solundan.

Axır ki, tanıdı onu

Salamat qalmış

Bircə qolundan...

Qorxaq yüz dəfə ölür,

İgid isə bircə yol.

Düşmənin qarşısında

Yumruğun düyünləyib

Göyə qalxıbmuş bu qol!..

Soyqırımın xəbəri

Sardı bütün dünyanı.

Bu qırğınlar,

Bu dəhşət

Qorxutmadı xalqımı,

Qorxutdu daha artıq

Qorxunc imperiyanı!

Millət ayağa qalxdı!

Daha bezmişdi deyə,

Nə tankların xofuna,

Nə də ki, Moskvanın

Boş hay-küyünə baxdı.

Yığışdı izdihamla

Şahidlərin yasına,

Bir səslə

“Bəsdir!”-dedi

QAN İMPERİYASINA!

Şahidlərsə...

Köçdülər dağüstü parka -

Torpaq altında uyuyan

Babaların yanına-

70 il əvvəllərin

Şəhid Xiyabanına.

Yenə bu məzarlığa

Qaytardılar adını.

Xalq bir daha hiss etdi

AZADLIĞIN DADINI.

İndi bu xiyabana

Düşəndə yolum,

Baxanda Yusifin

Mərmər əksinə

Nədənsə bir anlıq

Sızlayır qolum...

Özümü ağır tankın

Önündə hiss edirəm.

Sanki,

Mən də Yusifəm,

Ölüm saçan məşimin

Düz üstünə gedirəm.

Baxıram qəbirlərə,

Qəbirlər qara bir daş...

Deyirəm ki,

Onları

Gözüm görməyəydi kaş!

Kaş ki, qansız gələydi

Azadlıq bu torpağa.

Axı, dözmək çətindir

Bu zülümə,

Bu dağa!

Ölənlər cavandılar,

Cavankən ölənlərin

Yeri dolmur heç zaman...

Hardansa səda gəlir:

- Torpaq öz ağışında

Şahidləri görməsə

Azad olmur heç zaman!

Rahat yat, Vətən oğlu,

Döz Sayalı bacımız!

Bütün xalqımızdır,

Bu ağrınız, acınız.

Bu gün hər birimizə

Ən müqəddəs,

Ən ülvi

Azadlıq olubsa yar,

Fəxr edin,
Fəxr edin ki,
Azadlıq fərmanında

YUSUFİN İMZASI VAR!

ELXAN ELATLI
Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü

ŞƏHİD QOLU

/Bakıdakı qanlı 20 Yanvar faciəsin-
də ancaq sağ qolu tapılan Azərb.
EA-nın Riyaziyyat İnstitutunun as-
pirantı şəhid Yusif Allahverdi oğlu
Sadıqova həsr edirəm./

Qulağımda yenə də güllə səsi, nalə səsi,
Eşidin, qəlb oxuyur, qəlbə şəhid mərsiyəsi.
Xəlqimin düşdü başı min xətaya, min bəlaya,
Elə bil bir gecədə döndü Bakı Kərbalaya.
Necə də yanmasın ah, söylə, ürəyim bu oda,
Deyiniz, harda görünmüş bu müsibət, bu qada?
Qana qəltan elədi gör necə də xəlqi yağdı,
Bu cavanın, bu gəlinin hələ də nə günahı?
Hələ də hər yolumuz, hər izimiz naləlidir,
Al qana püsyar olubdur, elə bil lələlidir.

Elə ev oldumu ki, dərddə kədər çağlamasın,
Elə göz oldumu ki, yaş tökərək ağlamasın?
Kütüclərdə qurulu yüz ağulu, dərddə çadır,
Ahu-fəryadı yenə min ürəyin ərşə çatır.
Taleyin verdiyi bəxti necə almaq olar, ah,
İnsanı bir belə hala necə salmaq olar, ah?
Bu cəhənnəm odunu başlara yağdırdısa kim,
Olacaqdır buna yox şübhə ulu Tanrı qənim.

Hansı əldən törənibdir bu qədər fitnə-fəsad,
Vətənə düşmən olan kim olursa olsun mənə yad.
Gəlsin o kəslər elə göylərin min lənətinə,
Bayis oldu niyə ki, yüz ömrün qismətinə.
Silinər hansı ürəkdən bu kədər, ötsə zaman,
Nə deyim, ərzə bəyandır, Vətənin dərdi yaman.
Şəhidin ahına yan, inlə kaman, hıçqır tar,
Hələ də, söylə görüm, qanlı günü kim unudar?
Köksümü atəşinə yaxdı sinə odu bu gün,
Ürəyimdə ucalır bir ana fəryadı bu gün.

Gecə vaxtı ananın
Qəlbi dağlı qalıbdır.
Ürəyi bu dünyaya
Onun bağlı qalıbdır.
Oğlunu yola saldı,
O axşam bəs haraya?
İndi necə dözsün bəs
Bu dərdə, bu yaraya?
İndi bax, bir ocağın,
Evin o göz yaşadı.
Necə bacı, qardaşın
Sevimli qardaşdı...

Ana qəlbi viranə,
Ana qəlbi talandı.
Oğlu onun dünyada
Nə ölən tək öləndi,
Nə qalan tək qalandı...

Açıla qalıb indi
Neçə ana qolları...
Deyim sizə birbəbir
O keçilən yolları,
Yurdları, yuvaları
Qalmışdı kor-virana.
O dağlar diyarından
Gəlmişdilər Arana.
Azərbaycan elinə,
Xəzərin sahilinə...
Bu ellər, bu obalar
Ürəyinə əzizdi.
Yusifin qəlbi necə
Saf, billurdu, təmizdi.
Yorğun gəlmişdi evə-
Şöhrətli institutun
Cavan aspirantıydı.
Bu göylərdə açılan
Geniş qol-qanadıydı.

Əla başa vurmuşdu
Kəndlərində məktəbi.
Ürəyində şair tək
Vardı ilhamı, təbi.
Evdə xeyir- bərəkət
Bir ana ruzusuydu...
Ananı sevindirmək-
Oxuyub alim olmaq
Ən böyük arzusuydu.

/Belə cavanlarımız
Bizim bir gör nə çoxdu.
Xalqa xidmət arzusu
Hansı oğulda yoxdu?..!

Hamının sevimlisi,
Hamının mehribanı,
Dostlara tanış idi
Onun evi ünvanı.
Yığılaraq birlikdə
Bu evə gələrdilər.
Sevinc bitməz tükənməz,
Hey deyib gülərdilər...

Bugün ağır gün idi,-
Kitabxana ,elmi iş...
Sən demə alim olmaq
Çox da asan deyilmiş.
"Elmdə bir yenilik
Mən kəşf edim"-deyirdi.
"Açılmamış cığırla
Gərək gəlim"- deyirdi.

Bir gözəli sevirdi,
Gətirmişdi bu baxtı.
Nişanlıyla görüşə
İnan ki, yoxdu vaxtı.
O bir gündə qaçırdı
Az qala min bir yerə..

Ömrün, günün çoxunu
Kaş verəydi dünyada
Bu sevdalı günlərə...

Sabahsı gün Yusifin
Ad günü olasıydı.
Sabahsı gün Yusifin
Şad günü olasıydı.
Dostları,qohumları
Başına yığasıydı.
Nə biləydi gələn gün
Başının xatasıydı.
Başının balasıydı...
Ana narahat idi
Sığmayırdı yerinə.
Qulaq verdi bu zaman
Oğlunun hənirinə.
Dedi: hənirtisindən
Bilərəm otaqdadır.
Yoxsa ki, çıxıb gedib.
Əfqanıstanda olan
Əsgərlərin geyinib
O hərbi paltarını.
Çıxıb yola saxlayıb
Qabağını şığıyan
Zəhmli tank qatarının.
Deyib ki, sizin təki
Əsgərəm, vuruşmuşam
Mən də Əfqanıstanda.

/Yerinə düşən zaman
Görürsən xeyir verir
Bəzən adi yalan da.../
Yusifin çöhrəsində
Bir cilvəli nur, ziya.
Elə bil ki, qəlbinə
Sığışmırdı bu dünya.
Gülüştü gözlərinin
Işıqı cazibəli.
Könlü göylər tək açıq
Xeyirli hər əməli.
Tankçılar baxıb onun
Boyuna, buxununa
Tankı dayandırdılar
Gələndə yaxınına.
Milis çubuğu tək
Küçənin üzərinə
Ucaldı sanki əli.
Ovcunda yandı sanki,
Prometey məşəli.
Dedi:- neylirsiniz siz?
Dayanın, yox qoymaram.

Hava boran, qış idi,
O axşam səksəkəli,
O axşam təlaşlıydı.
Bir günün yorğunluğu
Çıxsın deyə canından

Təzəcə uzanmışdı
Oğlu yatağa bu an.

Ana, narahat ana
Düşündü öz oğlunu.
Səsləyib bu otaqdan
Yavaş çağırdı onu:
- Oğul, Yusif, oyaqsan?..
Niyə cavab vermirsən?
Demişəm ... tanklar gəlsə
Nəbədə gedəsən sən...

Ananın ürəyinə
Nə damdı elə bu dəm,
Gözlünə görünmədi
Elə bil dünya-almə.
Yavaş-yavaş yeridi
Səs-səmərsiz otağa.
Ana gəlib gördü ki,
Yusif yoxdu yataqda...
- Ay oğul hardasan sən?
- Ay oğul, getdin hara?
Sən demə səssiz-ünsüz
Yusif çıxıb yollara.
O nə uğultu idi
Birdən gəldi bayırdan?
Hansı sədaydı onu,
Hansı nıdaydı onu
Yatağından ayıran?

Eşitdi atışma var
Eşitdi çaxnaşma var.
Onu rahat qoymadı
O ucalan hay-havar.
Heç özü də bilmədi
Bu nə olan iş idi?

Babası bir zamanlar
Cəbhəyə getmiş idi...
Cəbhə gör harda idi,
Görünməyən o düzdə,
Görünməyən o dağda.
Güllələr eşidilməz
Top səsləri uzaqda...

Bir də baba bilirdi
Kimin ilə vuruşur.
Uf...-demədi dəyəndə
Sınəsinə qurğuşun.
Baba ömrünü rahat
Evlərində bitirdi.
Bəs nəvənin taleyi
Niyə belə gətirdi?
/Evi məscidə yaxın
Eşidilir azan da.../
Burda vuruş küçədə
Evinin ağzındaca.
Vuruş deyil, hücumdu
İnsanların üstünə.

Bu zirehli tankların
Orduların qəsdı nə?...
Oğul çıxdı küçəyə,
Baxdı zülmət gecəyə.
/İşıqlar da o gecə
Tamam söndürülmüşdü,
Ayağı bax sürüşdü
Üz üstə yerə düşdü.../
Tez qalxdı, o yeridi,
Hiçqırıldı, gah kiridi.

Gözlərinə inana
Bilmədi əvvəl-əvvəl.
Öz ordumuz hücumla
Keçib, nə qara əməl...
Gördü dinc adamları
Yollarda, küçələrdə
Onların taleyi bu
Dəhşətli gecələrdə.

Qorxuluydu bu tanklar,
Zəhmliydi bu tanklar.
Bu tankları Bakıya
Göndərənlə olsun ar...
İndicə hələ bir gör
Yolda nə ola bilər?
Tirtulların altında
Böyükklər qala bilər,
Uşaqlar qala bilər....

Lülələrin ağzından
Güllələr açılanda,
Daşlara, sinələrə
Atəşlər saçılanda
Komanda verildə
"Atəş ..." "Atəş... İrəli..."
Küçənin bu başında
Onun ucaldı əli.
Tez özünü qabağa
Atdı bir an içində.
Bağırdı gur səsiylə
Necə həycan içində:
- Dayanın, nə edirsiz,
Məgər görmürsünüz siz
Silahsız insanları,
Günahsız insanları?
- Niyə siz qırırsınız
Onları axı niyə?
- Niyə siz tutursunuz
Xalqı belə gülləyə?

Tətikləri çəkdiilər
O üstünə gələnlər
Cavab verdi səsinə
Bu an odlu güllələr.
Salib tırtılın altında
əzib keçdiilər onu.
Bir iti orağ ilə
Sanki biçdiilər onu.

Baş bədəndən ayrıldı,
Boyanı qana düşdü.
Qol bir yana, bədənsə
Başqa bir yana düşdü....
Bircə kəsi yaxına
Qoymadılar quzğunlar.
Köməyə gələnlərə
Atəş açdılar onlar.
Neçə təcili yardım
Maşını yolda qaldı.
Bu qanlı meydançada
Bu baş, bu qolda qaldı.
Neçə igidin canı,
Bədəni yerə düşdü.
/Bu faciə, neyləyim
Misraya, şərə düşdü.../
Hələ bir gör nə oldu
Saldatların işləri,
- Tez ol, - tez ol, tez götür
Qoyma qalsın leşləri...
- Qoyma birdən görərlər,
Üstümüzlə hürərlər...
Deyib, bu meyidləri
Maşınlara atdılar.
/ Ən böyük it özləri
Bu itlərin içində./
Yarahılar da vardı
Meyidlərin içində.
Onların yarasını

Daha da qanatdılar, -
Deyirlər ki, kim bilir
Aparıb təyyarədən
Xəzərə tulladılar.
Fəryadlara büründü
Bu ahdan, bu nalədən
O sahillər, adalar...

Yaddan çıxan neçə qıç
Yaddan çıxan neçə baş,
Yollarda bol-bol oldu...
Yaddan çıxan bir də ki,
Bir də ki, sağ qol oldu...

Başımıza haradan
Gəldi görün qan-qada.
Evinə aparıldı
Gör neçə şəhid olan.
O küncdə, o bucaqda
Ölülərin içində
Adsız, məchul
Bu sağ qol oldu qalan.

Ana oğul gözlədi,
Gözləri yolda qaldı.
Gələndən xəbər aldı,
Gedəndən xəbər aldı.
- Görmüsən yolda, izdə
Bəlkə də sən oğlumu?

- Sağmı, salamatdımı,
Görməmişən oğlumu?...
Saldı o qardaşları,
Bacını bu yollara.
Dedi: -gedin, axtarın ,
Görün gedibdir hara?

Evimizə vaxtında
Gələrdi o həmişə,-
Görən niyə yubanıb?
Ağlı başındadırmı?
Yoxsa ki, unudubdur
Bizim evi , ünvanı.
Bacısı Sayalını
Amma ana qoymadı.
Heç bayıra çıxmağa.
Dedi birdən onun da
Başına bir iş gələr.
Qəlbi dözməz bu dağa.
Narahatdı necə də
Bir gör bacı ürəyi
Bürünmüşdü büt-bütün
Kədər, qüssə ürəyi.
Bir yaman görməmişdi,
Üzü, gözü həyalı,
Evdə dura bilmədi
O günüstü Sayalı.
Ona aman vermədi
Qəlbindəki ağrı, dərd

Çıxıb evdən-eşikdən.
Ata-anadan xəlvət
Daha yer qalmadı ki,
Can atmasın, getməsin,
Dünyanın düz vaxtında
İtkin düşüb qardaşı.
Hələ deyin, necə də
Axıtmasın göz yaşını,
Necə də ürəyini
Qana qəltan etməsin?
İndinin özündə də
Onun sözü-söhbəti
Qardaşındandı elə.

- Harda olsa gələcək...
Söyləyir, gözlərinin
Yaşını silə-silə...
Bacı deyir: qardaşım
Qolsuz evə gəlməyə
Bəlkə çəkir xəcalət?
Harda olsa axtarıb
Arayıb bu şəhərdə
İndi taparam, əlbət,
O yol keçidində bax,
Rast gəlir bir qolsuza.
Az qalır ürəyindən
Damla-damla qan sıza.
Arxadan qardaşına
Oxşadır gör necə də.

Qolsuz çıxır keçiddən
Az qalır ki, əriyə
Bu qaranlıq gecədə.
Birisini itələyir
Sayalını bu anda, -
O yeyin yeriyəndə,
İrəli can atanda,
Belə kobudlar nə çox, -
Nə deyəsən yolsuza?...
Sayalı çox tələsir
Çatmaq üçün qolsuza.
Yaxınlaşır az qalır
Əlini toxundursun
Bu an onun çiyninə.
Diqqətlə baxır, baxır
Geyiminə,əyninə...
“Yusif...” demək istəyir,
Tərəddüd edir yenə.
Birdən maşın işığı
Düşür enli kürəkli
Bu cavanın üzünə.
Tamam başqa bir nəfər
Görünür Sayalının
Elə bu dəm gözünə
Könlündəki məlal nə.
Kor-peşiman qayıdır
Gəlir öz evlərinə

Ata özü dərs demiş
Bir zamanlar oğluna.
Hesab öyrətmiş ona,
Cəbr öyrətmiş ona.
Təkcə sayı, rəqəmi
Öyrətməmişdir ata,
Keyirxah əməlləri,
Yaman, bəd əməlləri
Saymağı da öyrədib
Bu sevimli övlada.
Öyrədib yaxşılıarı
Yamanlardan seçməyi.
Öyrədib bu həyatda
Çətin yollar keçməyi.
Ata keçdiyi yollar
Məşəqqətli, əzablı.
Bir şərəf, şöhrət yolu.
Ata arzulayıb ki,
Özü kimi dözümlü
Hünərvər olsun oğlu.
Ata özü nümunə
Olub daim oğluna.
İgidlik dərsi keçib
Elə daima ona.
Üç oğul atasıdır,-
Gör nələr arzulayıb,
Ürəyə bax sən onda
- Lazım olarsa elə
Üçünü də verərəm-

Deyib: - Vətən yolunda.
- Acizlikdir insanı
Alçaldan, - deyib,- oğul.
Çalış ki, bu aləmdə
Hər zaman igid, mərd ol.
Qəhrəmanlıq, cəsurluq
Əsl insan ömrünün
Bəzəyidir, nəqşidir.
Həyat hər kəsə elə
Bircə ömtür bəxş edir.
Bu ömrü gərək elə
Yaşayasan dünyada,
İnsanların yolunda
Elə yanasan oda,
Elə göstərəsən ki,
Güclünü, qüdrətini,
Qazanasan bu elin,
Yurdun məhəbbətini...

Ata dərsi müqəddəs,
Ata dərsi uludur.
Bu dərsə sədaqətli,
Ləyaqətli oğludur.

Harda qaldı görəsən
Sakit kənd axşamları?
Çıraqlar olmayanda
Yandırardı şamları
Dinləyərək alışan

Ocaq hənirtisini,
Otaqda da verərdi
Ata oğul dərşini.
Verdiyi dərşisi necə
Geriyə alar ata?..
Hanı?... hanı?... Yusifi?..
Nə biləydi başına
Bu ürək parasının
Gələr belə qan-qada...
Atanın da ürəyi
Bir gör necə narahət.
Nədir oğulsuz dünya,
Nədir oğulsuz həyat
Müəllimdir.... bu günlər
Nə yatır, nə dincəlir.
Heç özü də bilməyir
Necə məktəbə gedir,
Necə məktəbdən gəlir...

Ata necə dərş desin,
Nə desin şagirdlərə?
Düşünür: bu dərş, kədərş
Sığarmı göyə,yerə
Bəlaları törədən
Söyləsin ki, bəs kimdi?
Desin ki, öz ordumuz
Özümüzə qənimdir.
Baxır şagirdlərinə
Ata düşünür yenə:

- Şagirdlərim çatarlar
-Yusifimin yaşına .
Niyə mübtəla olsun
Analar göz yaşına .
Ürəklər axı niyə
Kədərş,dərdlə dolsun?
Bugünkü şagird niyə
Sabah qurbanlıq olsun?
Ata elə bu zaman
Xəyalını, fikrini
Uzaqlardan qoparır.
Sınıf dəftərində o
Adları yoxlayaraq
Düşünür- bu bəlalər
Onların başlarına
Heç bir zaman gəlməsin.
Qəfil ölümlə ömür
İtməsin, əksilməsin...

Zirzəmiyə düşünlər
Dəhşətlə üzləşənlər
Min ölçüb, min biçdilər-
Bu tək qolu anaya
Çatdırsınlar, yoxsa yox?
Bu qolu görməlidir
Ana, başqa əlac yox...

Övlad sevgisi, ana
Qəlbində bir dənizdi.

Oğlu onun qəlbində
Dünyalarca əzizdi.
Bir qutuda o qolu
Gətiriblər o günü.
Sığmayıbdır dünyaya
Ana dərdi, qüssəsi.

Pencəyinin qolundan
Tanıyıbdır oğlunu.
Əli doğmadır ona,-
Ana tanıyıb onu.
Ana göz yaşı töktüb,
Sonra azca kiryib,
Yanında duranlara
O qırıq-qırıq deyib:
- Ancaq qolu kəsilib,
Ömrü ki, bitməyibdir.
Oğlum ki, yox olmayıb,-
Həyatdan getməyibdir.
İtgin düşüb itibdir,
Bəlkə də sızıldayı
Yaralılar içində.
Yaxına, ya uzağa
Götürüb aparıblar
Bəlkə yoldan keçənlər....
Bəlkə dustaqdır oğlum
Allah bilir ki, harda.
Bəlkə dustaqdır oğlum
Qarib yerdə,diyarda...

Kim deyir ki, qəlbimə
Mənim zülüm deyildir.
Bu qolun kəsilməyi
Hələ ölüm deyildir....
Bəlkə qolu kəsilib
Məktub yazı bilməyir?
Bəlkə xəcalət çəkir,
Evimizə gəlməyir?...

Əlacı nə idi ki,
Ana min yerə yozdu.
Xəyalında ,fikrində
Oğluna məktub yazdı.
Yazdı o məktubunu
Bir naməlum ünvana.
Baxdı, baxdı yollara
Ürəyi yana-yana
Heç kəsin qoy başına
Gəlməsin bu cavanın
Müsiibəti, qəzası.
Çox da yox başı, qıçı,
Elə insan sayıldı
Onun bircə əzası.

Ədəb-ərkanla daşın
Üzərinə qoydular.
Qüsl suyu töküldü
Qol məsciddə yuyuldu.
Gətirildi həyatə...

Göz yaşı döndü selə.
Quran oxundu, yola
Salındı son mənzilə...
Sağ qolu hər tərəfdən
Hamı dövrəyə aldı.
Cənazənin içində
Çiyinə qaldırıldı.
Apardılar məfəni
Basdırmaqçün torpağa.
Bu göylərdən quşbaşı,-
Bəyaz qar idi yağan...
Hamı fikir içində,
Hamı xəyal içində,
Hamı kədər içində
Hamı məlal içində,
Mən də qəmli axının
İçindəydim bu anda.
Ah, nələr düşünürdüm
Qəlbim odda yananda.
Necə də ağır idi
Bu qəbristanlıq yolu.
Qəbul edəcəkdimi
Torpaq bu tək sağ qolu ?..

Pəncərədən ay boylandı otağa,
Ana halsız düşdü o gün yatağa.
O düşündü, fikirləşdi o ki var,
Bir an rahat qoymadı bu xəyallar:
Gəlib durdu oğlu gözünü öntündə,

Dedi : oğul, hara getdin bu gündə?
Evimizdə yanılıdır çırağın,
Nə vaxtdır ki, hazır gəlin otağın.
Bəzəklidir, gör necə də işıqlı,
Xalça, palaz, hər bir şey yaraşıqlı.

Söylə, gəlin gətirmədin niyə sən,
Çəkildinmi, söylə. Birdən göyə sən?...
Gözləyibdir səni daim sevgilin.
Necə solub o çiçəyin, o gülün?..
Sən gəlmisən, sevgilinə qanad ver,
Nəfəsinlə o çiçəyə həyat ver.
Qoy sevinəsin, qoy şadlansın ürəkdən,
Gözlərini çəkmə əlvan çiçəkdən...
Sən gəlmisən, daha bir də qayıtma,
Səadətin çəşməsinə daş atma...
Gəlmimiz gör nə gözəl, nə göyçək,
Atanla bir toyunuzu gəl edək.
Qoy bu toyda desin, gülsün cavanlar,
Qızlar gözəl... rəqs eləsin qoy onlar.
Rəqs eləyək atan ilə mən qoşa,
Xeyir – dua verək, bu toy tamaşa...

Eşidirsən? Bax, vağzalı çalınır,
Oynayırlar meydançada yallını.
Sən də gəl dur gəlininlə yanaşı,
Görsənmi güllərgözü, baxışı?..
Gəlmimin bənzeri vardır güllə,
Rəqs eləyin qoşa – qoşa bax, belə...

Oğul, hara, hara getdin, dayan bir,
Eşitmirsən, axı sözüüm sənədir?..

Oğul çıxır yavaş –yavaş otaqdan,
Gözlərini ana yumur bax, bu an.
Yuxusunda dərə keçir, dağ aşır,
Dünya – aləm bir – birinə qarışır.
O qan dolu bir göl görür yuxuda,
O kəsilməmiş bir qol görür yuxuda.
Hələ bir gör nələr olur yuxuda,
Görür qolun qanadı var, havada
Uçur, uçur bir qanadlı quş kimi,
Səmalarda dolaşır bu aləm...

Bu göylərdə titrəyir qol, əsir qol,
Yiyəsini axtarır qol, gəzir qol.
Elə bil ki, havada uça – uça
Ana hara, bu qol onun dalınca.
Elə bil ki, qolun ona sözü var,
Elə bil ki, qolun dili, gözü var...
Bu qol uçur, yol veririlər buludlar,
Qanadından asılıbmı bu odlar?
Sanki yanar məşəl uçur göylərdə,
Ona çata bilmir iti raket də ...

Elə bil sığışmayır
Bu yerə, göyə dərdi.
Elə bil qolun vardır
Ulduzlara söhbəti.

Öz dərdini, sərini
Ulduzlara deyəcək,
O allahdan, tanrıdan
Bir imdad diləyəcək...

İldırımlar, şimşəklər
Yarıq göyün bağını.
Qol uflamır, işləmir,
Hiss etməyir ağrını.
Şığıyrlar, keçirlər.
Şimşəklər qayaları,
Ağacları biçirlər.
Şimşəklər düşür dağa.
Şimşəklər düşür yola.
Dəyib toxunmayırlar
Amma ki, kəsik qola.

Qol azaddır göylərdə,
Qol parlayır göylərdə
Əlvən şəfəqdə, zərdə...
Amma görürsən hərdən
Qan sızır kəsik yerdən.
Qan çilənir dağlara,
Qan çilənir düzlərə
Bu qanla çiçəklənir
Elə bil ki, düz, dərə...
Qol uçur göyə qalxır,
Qol uçur, yerə enir.
Təbil çubuğu tək

Tanklara dəyir bir – bir.
Qol girir bu zirehli,
Qol girir bu zəhmli
Tankların lüləsinə.
Keçilməz tıxac olur,
Tankçı donur yerində,
Sayıqlayır, qıç olur.
Dümsükləyir neçə yol,
O tankçını bu sağ qol.
Tanıyır yiyəsini
Nişan alan tankçını.
Tanıyır sinəsindən
Asılan o xaçını.
İsa peyğəmbər kimi
Xaçın bir qolunaca
Sağ əliylə mıxlanır.
/ Fərqi yoxdur mıxlanır,
ya da ki, mismarlanır.../
Yollarda qaça – qaça
Tərləyir, dəsmallanır.
Bilməyir ki, bu qoldan
Necə də islah olsun.
Kim görüb ki, dünyada
Heç belə bir hal olsun.
Əl çəkməyir əl ondan,
Əl çəkməyir boynundan.
Xaçın üstündə elə
Yelləndikcə yellənir.
Tankçı asfaltın üstə

Gilləndikcə gillənir.
Sağ qol üstünə gəlib
Onu yerdən qaldırır.
Küçənin ortasında
Gör nə günə saldırır.
Deyir: Asfalta atdın
Zirehli kürəyimi,
Hanı, göstər sən mənə
Canımı, ürəyimi?
Sən sinəmə çəkmisən
Çalım- şarpaz dağları
Göürsənmi sınıbdır
Düşübdür barmaqlarım.
Tankı mənim üstümə
Sürəndə əl qaldırıb
Qarşında durmuşam mən.
Tankı mənim üstümə
Sürəndə yumruğumu
Tankına vurmuşam mən.
Kəkələyir o saldat:
- Səninkiydi o həyat,-
Qədrini bilməmişən.
Neyləyə bilərəm mən?
Qarşında durmayaydın
Bu zirehli tankımı
Yumruqla vurmayaydın.
- Sənə nə deyim daha
Batmışam min günaha.
Körpəykən barmaqlarla

Ana döşü tutmuşam
Süd əmib o qucaqda
Uyumuşam, yatmışam.
Niyə barmaqlar oldu
Bu tankının hədəfi?
Axı bu barmaqlarla
Tutub ağ tabaşiri,
Qara lövhəyə yazdım
Məktəbdə o ilk hərfi.

Bilirsənmi gərəkdi
Necə mənə barmaqlar?
/Daha bir də qayıtma
O zamanlar, o çağlar.../
Barmaqlarla tutmuşam
Qələmimi həmişə
Vərəqləri yazmışam.
Keçib masa dalında
Günlərim səhər-axşam...

Nə hala saldın əli,-
Mən bu barmaqlar ilə
Bir vaxt mizrab tutardım.
Dinərdi sazın teli,
Yerin-göyün səsinə
Bir-birinə qatardım.
Qayalardan yapışıb
Dırmaşardım, qalxardım.
Bu dağların başına

Ən uca zirvələrdən
Baxardım bu yurdumun
Torpağına,daşına...

Hələ gör neçə-neçə
Qayğıya qalmahydım.
Hələ bir gör neçə dost
Salamı almahydım.

Saldat, yol üstündəyəm
Məni gəl çox yubatma.
Götürüb bir kötük tək
Sən bir qırağa atma.
Quru kötük deyiləm,
Canlıdan da canlıyam,
Mən bir şəhid qoluyam,
Şanlıdan da şanlıyam,
Məni ata bilməzsən,
Məni sata bilməzsən,
Od vurub,atəş vurub,
Oda qata bilməzsən.
Qaytar ver o barmaqlar
Eşit, saldat, mənimdir.
O şəhadət barmağı,
Çəçələ barmaq- nə var
Deyildir yad - mənimdir....

Sağ qol düşür səkiyə
Üzüqoylu elə bil,

Hönkür-hönkür ağlayır.
Sağ qolun bu görkəmi
Bilsəniz ürəyimi
Mənim necə dağlayır.
Saldat biganə baxır
Sağ qolun bu halına.
Bircə damcı da dammır
Üzülən barmaqdan qan
Fikrinə, xəyalına.
Saldat dünya-aləmi
Almayır heç eyninə.
Dünyanın işinə bax
Kəsik qol qalır kəsik
Barmaqların qeydinə.

Sağ qoldan bircə anlıq
Aralanaraq indi biz
Qanadlansın uzağa
Xəyalımız, fikrimiz....
Necə yada salmıyaq
Bəs belə yerdə, deyın,
Mənə hələ söyləyin
Ernest Çe Qevaranın
Çəkdiyi o zillətlər,
Çəkdiyi məşəqqətlər?
Xalq yolunda alışan,
Yanan o qəhrəmanın,
Mərd, hünərvər insanın
Vətəndən uzaq yerdə

O qərib sahillərdə
Kəsərək qollarını
Kubaya göndərmişlər.
Doğulduğu o doğma
Torpağa göndərmişlər.
Obaya göndərmişlər....
Qol-qollar üzərində
Göyə qalxmış ucalmış.
Bu vətəndə, bu eldə,
Doğma yurdda, sahilə
Elə bil ki, təzadən
Cana gəlmiş, güc almış.
Yumruğu yağılının
Başına enmiş necə.
Bir anda nura dönmüş
Sanki o zülmət gecə.
Fikirlərə dalıram
Mənim elə bax, bu an
Başqa bir hadisə də
Ötüşür xəyalımdan.
Cənubi Amerika
Sahilində Vətənin
Azadlığı uğrunda
Vuruşan qəhrəmandan,
Cəsur, igid insandan
Xəbəriniz varmıdır?
Belə oğullarını
Əsrlər keçsə belə
Dünya unudandı mı?

Hələ bir gör nə etmiş,-
Haray çəkib qoşunla
Düşmən üstünə getmiş,
O vuruş meydanında
İtirmişdir qolunu...
Götlürüb hicran
Həmən qanlı meydandan
Elinə, obasına
Gətiribdir qolunu...
İnsan gəlib nə qədər,
Xalqı ilə bərabər
Bütün qayda-qanunla
Qolu dəfn eləmişdir.
"Qəhrəmanlıq göstərib,
Allah rəhmət eləsin
Bu qolumu..."- demişdir.
Fikrimdə, xəyalımda
Keçdim uzaq yolları.
Niyə yada saldım mən
Bu üzülən qolları?
Qolların yiyələri
Sağ qalıbdır o zaman.
Ürəklərdə qopubdur
Min inilti, ah-aman.
Hər biri öz qolunun
Qayğısına qalıbdır.
Götlürüb son mənzilə
Çiyinləri üstündə
Özü yola salıbdır.

Burda isə bu qolun
Ən yaxın həyanı yox.
Burda isə bu qolun
Öz canı, yananı yox.
Qohum, qardaşları mən
Deməyirəm onlar var.
Dərdli ürəklərindən
Silinirmi dərd, qubar ?
Bu kədəri, qıssəni
Kim unudar, kim anmaz?
Amma bir işdə var ki,
Can özlünə yanan tək
Heç bir kəs cana yanmaz...
Belə hal bu qol üçün
Nisgillidir, əlbəttə.
Təki, görməyək
Heç kəsi biz bu dərdə.
Heç kəsi bu dəhşətdə...

Bu qol geniş meydanın
Üzərində fırlanır.
Qanı axan o yerdə
Birdən durub dayanır.
Deyir, eşit sözlümü
O keşməkeşli gündə
Burda axıbdır qanım.
Hələ söylə bir gördüm
Bəs hanı başım, canım?
Bir az burdan o yanda

Küçənin ortasında
Düşüb qalmışdı mənim
O qara gül papağım,
O qara gün papağım.
Cavab ver axı, hanı
Mənim qeyrət papağım?
Fikirləşəndə onu
Mən qoyardım qarşıma.
Qoyardım papağımı
Sol əl ilə başıma.
Kəsilib atılarda
Bu yerdə mən bir yana
Bir kənardan başıma
Hey baxdım yana-yana.
Səkidə sürünərək
Ah necə də can atdım.
Neylim,
başə nə əlim
Nə də ki, ünüm çatdı.

Az qalırım bu dərddən
Dağ üstünə dağ qoyum.
İndi başım varmı ki,
O başə papaq qoyum?...
Hamı, bax, xəbər alır,
Hamı məndən soruşur:
- Qol, de, kimin qolusan?
Niyə öz bədənindən
Belə ayrı qalmısan?

Nə deyim insanlara,
Nə deyim mən onlara?
Sahibin yerini
Hardadır, göstər mənə?
Qolam, kimin qoluyam,
Saldat, desənə mənə?
.... Saldat bu an sağ qola
Hey yalvara-yalvara,
Dal-dala çəkilərək
Sıxılır bir divara.
Qırıq-qırıq söyləyir,
Qırıq-qırıq o deyir:
- Bu yolda insanların
Ürəyi, bağı şan-şan.
O qədər bu yollarda
Tırtılın mişarıyla
Bədən-baş doğramışam.
O qədər qollar, qıçlar
Ayırmışam bədəndən.
Başımı itirmişəm,-
Bilməmişəm bu yerdə
Sağım, solum hardadır?
Hardan bilim, söylə sən,
Sənin bədənin hansı,
Sənin qolun hansıdır?
Bir qolun qarşısında
Qoşun fərağat durur,
Qol tanka yumruq vurur.
Deyir: çəkirəm əzab.

Bəs mən nə cavab verim,
İnsanlara, nə cavab?...
Birmidir, ikimidir?
Bu zirehli tankımın
Yolları, ünvanları?
Siyahımda var mənim
Tbilisi, Oş, Litva,
Alma-ata, Sumqayıt,
Gecənin qurbanları.
Hər qolun qarşısında
Hesabat versəm əgər
Buna söylə bir gördüm
Danışsam da sərəsər,
Ay, il çatarmı məgər?
Məni gəl işə salma,
Çox da vaxtımı alma,
Çəkil, çəkil yolumdan,
Tutma, tutma qolumdan.
- Tutaram, lap canını
Alaram indi sənin.
Canımı, bədənimin
Yerini de sən mənim.
Yoxsa, yoxsa boğaram
Səni belə, bax, belə...
Boğur köftük qol onu
Boğur barmaqsız əllə.
Saldat boğuş səs ilə
Deyir: bir insaf elə.
Burda çox yubanmaram,

Burda çox dayanmaram.
Məni gözləyir hələ
Biləsən neçə şəhər
Biləsən neçə diyar.
Ölkədə qarışıqlıq,
Dərəbəyliyə nə qədər...
Qabaqda hələ bir gör
Neçə-neçə qurban var..
Qəzəb, nifrət sellənir,
Yaxasından qoparaq
Gözünün qabağında
Sağ qol birdən millənir.
Deyir: hara qaçırsan,
Məndən qaçmaq asanmı?
Hələ bir diqqətlə bax
Məni tanıyırsanmı?...
Duyuram, anlayıram
Qəlbinin hiyləsini
Harda vurdun, neylədin
Bu qolun yiyəsini?...
Tankçının gör necə də
Matı-mutu quruyur,
O başını qoruyur,
O üzünü qoruyur.
Udğunaraq söyləyir:
- Mənim yoxdur xəbərim.
O gün sözün doğrusu,
Çox qızmışdı gözlərim...
Hara gəldisə elə

Atəş, atəş açırdım.
Silahsız adamların,
Günahsız adamların
Üstünə od saçırdım...
Sənə nə deyim daha,
Neçə-neçə sinəyə,
Neçə başa, ayağa
Atırdım odlu güllə.
Daha neyləyəydim mən,-
Əmr beləydi, belə
Sənin də sahibini
Bu yerdə əzib keçdim.
Əlini, ayağını, -
Hərəsini bir yana
Yollara düzüb keçdim.

Qol bir tərs sille çəkir
Saldatın sifətinə.
Dağ da tab gətirməzdi
Bir qolun nifrətinə...
Baxır dünya- aləmə
Kəsik qol yüksələrək.
Elə bil haradansa
Onu isidir ürək.
Özü yanır göylərdə.
Görünməz qəlb gözüne.

Qol harada olmayır,
Qol haraya getməyir?

Yollarda, küçələrdə
Gah bu yer, gah o yerdə,
Geniş kabinetlərdə
Qol daha nə etməyir?
Vuruşan cavanları
Bir-birindən ayırır.
Deyir: bəsdirin daha,
Vətənə əl qaldırıb
Bir görtün neçə dığa.
Burada vuruşmayın,
Hünəriniz vardsısa
Gedin o Qarabağa.

Qol qılınc tək sıyrılır,
Uzun növbəni yarır.
Hər əlilə xəstəyə
Talon ilə yağ alır,
Talon ilə ət alır.
Bilməyirlər ağıllı,
Yoxsa ki, əl dəlidir.
Başı yox, ayağı yox.
Gözsüz, çansız, bədənsiz
Bunda gücə baxın siz-
Bu əl kimin əlidir?
Keçib tündən, kılıçədən,
Bu həyətdən, bacadan,
Baxıb damdan- ucadan,
Pusur, pusur o evi
Talan edən oğrunu.

Bircə an da gözümdən
Bu qol qoymayıb onu.
Oğru evdən çıxanda,
Ətrafına baxanda
Boynunun arxasından
Elə vurur ki, oğru
O oğurluq şeyləri
Atıb elə bu zaman
Qoparıb həşir, aman
Heyrətlə dönüb baxır
Bu kəsik qola doğru....

Bir qapının ağzından
Ötüşəndə, keçəndə
Qol hay-havar eşidir,
Bircə anın içində
Girir, həyəət girir,
Pillələrlə qalxaraq
Qapını döyür bu vaxt,-
Döyür taraqqə taraq.
- Kimdir?...deyir zəhmli
O gözləri axan ər.
Qapını açır, geri
Gedir tərs, tərs baxan ər.
Əzazil öz-özlünə
Deyir: yəqin, sərxoşam
Qol görünür gözlümə.
Başı gic gedir onun
Gələ bilmir özlünə

Qol deyir: bu nə səmdir,
- Sən arvadı döyürsən?
Sərxoş, kişiyəm deyə
Özünü də döyürsən?..
Sərxoş donqundanaraq
Arvadı atır yana.
Qolla durub üz-üzə
Belə söyləyir ona:
- Qol hələ bir bura bax...
Arvad mənim arvadım,
Əlimdə ixtiyarım...
Arvad mənim... döyürəm,
Sənə nə dəxli vardır?..
Qol ucalıb sərxoşun
Başına qapaz vurur.
Bir, iki, beş, on, on beş...
Yenə elə bilir ki,
O qapazı az vurur...

Qalmayıb bir dağ, dərə
Ucalır yüksəklərə
Bu qolu hər yan götür,
Götrür bu dünya aləm,
Bax, Azərbaycan götrür.
Bu şəhərin, o kəndin
Üzərində mütəəsəl
Titrəyən yarpaq tək
Elə bu qoldur əsən.
Qabağında göy işıq-

Uçur belədən belə,
Kimdir yolunu kəsən?...
Əl kəsir tez yolundan
Çıxanların yolunu.
Əl rüşvət alanların
Sıxır bərk-bərk qolunu.
O qədər sıxır pullar
Tökülür ovuclarından.
Qoymur harınlasınlar
Bu milləti boğanlar,
Qarnı, boynu yoğunlar
Bu dövlətdən, bu vardan....
Vəzifəsinə layiq
Olmayan məmurların
Bu xalqın qayğısına
Qalmayan məmurların
Atasını yandırır,
Necə alovlandırır -
Kreslolarını çəkib
Altlarından onların
Yıxır kabinetdəcə
Kəllə- mayallaq yerə.
Aman.... əl də gülərmiş,
Otaq bir gör necə də
Dolur qəhqəhələrə...

Sağ qol gör hara gedir,
Görür geniş salonda
İzdiham... məhkəmədir.

O nahaq ölüm hökmü
Verən qəddar hakimin
Əlindənə tutur əl.
Hiddətlə bağıraraq,
Ucadan çıxıraraq
Deyir: nə iş, nə əməl?
Niyə məhkum edirsən
Biçarə günahsız?
Necə cəzalandırım
Sənin təki qansız?
Hakim titrəyir, əsir,
Görür ki, qarşısında
Kəsik qol... əlinin də
Neçə barmağı kəsik...
Əl - ayağı oynayır,
Üzü - gözü bulanır
Bu gömgöy mürəkkəbə.
Gözü qalır bərələ,
O nə edir gör hələ:
Qələmini əlindən
Ataraq vahiməli
Çığırır bağıraraq
Düşür başı aşağı
Hey mərtəbə - mərtəbə.....
Hövlanək enə-enə
Küçədən ötənləri
Çağırır hey köməyə....
Ay aman, kömək edin,
Kömək edin, tez....-deyə....

Qol uçur, göyə qalxır,
Qol uçur, yerə enir.
Bu əngin üfüqlərdə
Gör necə qəzəblənir.
Şəhadət barmağını
Açaraq silkələyir,
O kimi hədələyir,
O əl kimə nə deyir?
O sözünü deməyir
Nə mən, nə də sənə,
O sözünü söyləyir
Erməni lobbisinə.
Deyir ki, Vətənimə
Basqın etməyin bir də,
Qarabağı almağa
Can atan saqqallılar,
Onu bilin ki, sizin
Başımızın üstündə
Domokl qılıncı tək
Asılan kəsik qol var,
Asılan qanlı qol var....

Qol qıy vurub yenə qalxır yuxarı,
Gözəl ərzin bu axarı, baxarı.
Sanki qolun gözləri var, seyr edir,
Qəmli nəğmə oxuyur ah, bu nə sirr?
Qolun vardır bir dağ gücü, qüdrəti,
Qolun vardır bir dünyalıq nifrəti.
Qolun vardır bir ilvi məhəbbəti.

Sağ qol hünər, sağ qol qüdrət, sağ qol güc,
Niyə onu kəsib atdın bəs ülgüc?
Gör nə qədər xeyirxah iş görərdi,
Bu dünyaya neçə bəxşiş verərdi.
Yuxularda mən götürəm sağ əli,
O ovucda al günəşin məşəli.
Alovlanır, yanır necə sehirlir,
Bu əsrarlı, sirlir gecə sehrlir.

Qol göylərdə uçur, uçur sərasər,
/Bir yoxdur, o birini kim kəsər/
Qol uçduqca uca dağlar diksinir,
Zəlzələdən qaya enir, dağ enir.
Qol hey uçur hay-haraylı göylərdə,
Ulduzlardan tutub sağ qol yellənir,
Yorulmayıq gör neçə yol yellənir,
Böyük günah canı candan ayırmaq,
Qol axtarır yiyəsini odur, bax.
Axtarır hey küçələrdə bu anda,
Axtarır hey ölüxana damında.
O özünü daha hara salmayıq,
Dəlixana, xəstəxana qalmayıq.
Deyir canım bəlkə gəlib bizara,
Qanlı əllə atılıb bu sulara.
Can atır qol hələ bir gör hayana,
Qarşısında aləm gəlir tuğyana.
Bu qayalar qabağında sal durur,
Xəzərin hər dalğasını qaldırır.
Yaxşı-yaxşı baxır o üz, bu üzə

Qol gəlməyir bədən ilə üz-üzə.
Yoxlayır o hər sahili, adanı,
Hara yazaq bu dərdi, bu qadamı?
Qol şahidlər meydanına sancılır,
Əli ilə neçə qəbir qazılır.
Deyir bəlkə səhv düşübdür yerimiz,
O meydanda birgə öldük axı biz...
Ələk-vələk olur bütün çöl-bayır,
Hər tırtılın təkərini yoxlayır.
Deyir bəlkə ilişibdi çarxlara,
Qol dözməyir nalələrə, ahlara.
Yellədir hey öz əlini havada:
- Gör necə də getdi ömür-gün bada.
Axı niyə əlim deyil başımda,
Yəqin anam qalıbdır göz yaşında.
Hey Bakımın üzərində dolanır.
Elə bil ki, yığılaraq üst-üstə
Şəhərimə dağ tək qollar qalanır...
/ Bu yuxudan olur betər qəlb xəstə /
Tək qol qollar üzərində fırlanır,
Öz evinin üzərində dayanır.
Elə bil ki, qonmağa dağ istəyir,
Anasını qucaqlamaq istəyir.
Hər addımda qüssə,kədər, qəm qúbar...
Anasının təskinliyi nə olur?...
Sığallayır saçlarını o ki var,
Ana qəlbi bircə anlıq durulur...
Ana birdən odlu fəqan qoparır,
Bu sağ qolu göylər çəkib aparır...

Uflayır qol dözülməz yarasından,
Qalıbdır qol yerlə göy arasında.
Bilməyir ki, harayadır heç yolu,
Hər divarı, hər sütunu yoxlayır.
Elə bu dəm tir-tir əsən sağ qolu
Sevdiyinin pəncərəsi haqlayır.
Heç bilmir ki,nə itirib qazanır....
Sevgilisi olan səmtə uzanır.
Silir onun gözlərinin yaşını,
Sığallayır saçlarını, başını.
Bu bəlaya axı necə döztüm mən...
Sevgilisi doğma əli tanıyır.
Sıxır onu rədd eləyir özündən,
Sonra ,sonra öz-özünü qınayır...
Əl arxadan yaxınlaşıb astaca
Bacısının gözlərini qapayır.
Bacı döndür, qardaşını tapmayır...
Alışaraq bu əzabın oduna
Sağ qol qalxır göyün yeddi qatına.
Hələ bir gör tənha qolun dərdi nə,
Döndür, döndür sanki yerin peykinə.
Elə bil ki, sağ qol saçır şafəq, nur,
Xəyalları uzaqlara uçurdur.
Gecələri kipriklərə toxunur,
O gözlərin yuxusunu qaçırır.
Bir qəzəbli yumruq olur bax, bu dəm,
Enir, enir sağ qol uca göylərdən.
Toxunmayır nə gəlinə, nə qıza,
Dəyir birdən qırmızı bir ulduza.

Ulduz sınır, xırçım-xırçım tökülür,
Müsibətin daş sarayı sökülür.
Bu göylərdə qol alışır odamı,
Bu kəllədən bir sel təki axır qan,
Od püskürür yerin dərin qatından.
Bu axan qan dönür olur əjdaha.
Qabağında durmaq olmur heç daha.
Yeddi başı... boğuş-boğuş öskürür,
Hər ağzından odlu vulkan püskürür.
Bu əcəyib qara qandan güc alır,
Yavaş-yavaş ləngər vurub ucalır.
Qol alovu, odu yaxın qoymayır,
Əli ilə od selini qovlayır.
Barmaqları qayçı təki uzanır,
Qüdrətə bax, hələ bir gör nə edir, -
Əjdahanın başlarını birbəbir
Nəhəng iti qayçı təki doğrayır.
Bax, üz-üzə gəlir bir gör neçə yol,
Bu göylərdə kəsik başla kəsik qol.
Göz önündə hələ bax, yavaş-yavaş,
Bitir odlu kəsik yerdə kəsik baş.
Gör çoxalır hələ necə o başlar,
Çoxalır hey gündüz, gecə o başlar.
Bir də kəsir, beş də kəsir başları,
O yan-yan yerdə düzür başları,
Əjdahanın nərlitisi titədir
Bu dağlarda qayaları, daşları.
Od- alovda dünya aləm yananda,
Sağ qol halsız uzaqlaşır bu anda.

Anlayır ki, ölməyibdir, diridi,
Anlayır ki, bu əjdaha əbədi.
Neçə canlar yanacaqdır bu oda,
Neçə başlar yeyəcəkdir dünyada.
Bu yer, bu göy bürünəcək min oda,
Hər bələnin baskarı- əjdaha....

Yenə qalxır bu göylərin fəvqünə,
Kəsik qolun arzusu, niyyəti nə?
Göyə qalxır, yerə sinir, axtarır,
Yüyəsini, yiyəsini axtarır.
Nə düşünür, nələ salır bəs yada,
Uzaqlardan haralara boylanır.
O baş, bu baş cövlan vurur havada-
Qartal qolu bax uçmağa qoymayır.
Bəs görəsən bu qartalın qəsdı nə,
Bu göylərdə niyə kəsir o yolu?
Qıy vuraraq, şığıyaraq üstünə
Caynağına alır birdən sağ qolu.
Açgözlüklə sümürdükcə sümürür,
Dimdikləyir uca-uca gör necə.
Dişi yoxdur, dimdiyiyə gəmirir,
Təkcə sümük qalacaqdır indicə...

Nə qəribə yuxu imiş bu yuxu...
Qol uflayır, deyir : Allah, neylim mən?..
Var gücüylə çabalayıb, vurnuxub
Sağ qol çıxır bu qartalın cəngindən...

Tək qol olub əsir düşmək nə yaman,
Bu göylərin fəvqündən o bu zaman
Görür sanki, bədənini, canını,
Uçur, uçur bu dəm yaxın gəlir qol.
Axtarır öz sifətini, alnını
Şahidlərin arasında, baxın,qol.

Bu dünyada yubandı gör nə qədər,
Şahid olan o dünyaya tələsər.
Hələ bir gör halı qolun nə betər,
Haq yolunda bəs yolunu nə kəsər?
Bir can götür, sanır ki, öz canıdır,
Peşman olur, o götür ki, yamılır.
Bəs bədəni, canı görən bəs hanı,
Necə dözsün bu bəlaya, bu dərddə?
Şahidlərin yeri axı behiştədi...
Rast gəlməyir öz camına nə işdi?...

Qol bir balta götürüb
Qolunu bədəninəndən
Ayırının başını
Ayırdı bədəndən...
İndi nə başı vardır,
İndi nə üzü vardır.
Köç eyləyib vətəndən
O dünyaya köçməyə
İndi nə tüzü vardır?
Ayağı yox, başı yox,
Bu dünyada özü tək.

İki qarış yer gərək.
Gör necə dirnağıyla
Didir, didir bu yeri.
Qol dalı üstə düşür,
Çapalayır torpaqda
Bu dərddi duya-duya.

Dünyada arzu yoxdur
Ürək arzusu tək.
Sağ qola ürək gərək
Çörək tək, su tək.
Heç kəsi görməmişəm
Ürəyi bu qol kimi
Özünə gərək olsun.
Özgə yox,öz ürəyi, -
Susmuş, kirmiş olsun,
Tək qoy ürək olsun....

- Qol, sən kimin qolusan?
Ona tək bu dünyada
Verilməyir bu sual.
O dünyada da ona
Veriləcək bu sual,-
Yox başqa fikir, xəyal.
Bu dərddir bu sağ qolu
əldən ,dildən salan da.
Bir yol canı alınıb,
Bir dəfə də dübarə
Bu canını alan da...

Yenə uçur göylərdə,
Qanad açır göylərdə.
Can atır qol nə qədər,
Bu dünyada yer qalmır,
Rast gəlməyir canına.
Bu dünyada yer qalmır
Bu ümid-gümanına.
Haraya baş vurursa,
Haranı axtarırsa,
Qol bədəni tapmayıb,
Nisgil bağrını yarır.
Qovuşmayıb can-cana,
Yetişməyir əl -ələ.
Görünür ki, bu qolun
Bəxti, taleyi belə...

Fikrində, xəyalında
Gəzib belədən belə
Ürəyində həyəcan
Ana düşünür elə:
Ovcunda bu sağ əlin
Bu elin, bu obanın
Duzu, çörəyi vardır.
Üstündə bu sağ əlin
Daim mənim kölgəm var-
Ana ürəyi vardır.

Ana qəlbi alışan,
Od tutan səhralarda

Bu dərdi duya-duya,
İstəyir ki,car çəksin
Ağır oğul dərdini
Bu dəm bütün dünyaya.
Görür bu yer-göy onun
Ürək həyəcanını.
Alışır dərd gözüylə,
Danışır öz-özünüylə.
Deyir ki,oğlum indi
Tapsa da, tapmasa da
Bədənini, canını,
Çəkir, çəkir sağ qolu
O dünyaya, nə işdi?
Xalq yolunda tökübdür
Axı oğlum qanını,-
O qol şahid qoludur,-
Onun yeri BEHİŞTDİR....

Necə hövlənək durdu
Ana səhər yuxudan.
Boylandı pəncərədən
Uzaqlara o bu an.
Elə bildi qurdılar
Ürəyinin sapını.
Elə bildi ki, gəlib
Oğul döyür qapını.
Elə bu zaman ana,
Qəlbində yana-yana
Gəldi qapıya sarı,

Astanada dayandı.
Ürəyində, görəsən
Nə fikirlər oyandı?...
Əlini atdı bu dəm
Qapının dəstəyinə.
Çatmadı cəsəreti
Bu qapını açmağa,-
Nə gəldi ürəyinə?
Qorxdu qapını açar,
Görməz o öz oğlunu.
Qapının ağzındaca
Qeyb olmuş görər onu.
Qəlbində min qat artıq
Matəm olar, yas olar.
Qapının üzərində
Sağ qol, sağ qol asılar...
Düşünər ki, neyləyim,
Necə edim mən indi?
Bu əl imiş qapını
Sən demə döyən indi.

Oğulun əvəzinə
Ələmi salam verim?
Qolumu oğul kimi
Evə dəvət eləyim?..
Deyim: gəl keç içəri,
Gözləyirdim mən səni
Bir qola necə deyim
Oğul qucaqla məni.

Deyim gəl, otağa gəl,
Rahatca otur, dincəl.
Necə otura bilər
Kürstünün üstündə əl?
Deyim: acmısan, sənə
Gəl, oğul çörək verim.
Deyim: acmısan oğul,
Gəl sənə yemək verim.
Onun nəyinə gerek
Axı bu çörək, yemək?
Qol elə qoldur da,
Bu qol necə yeyəcək?
Deyim: uzan, yat bala,
Yol gəlmisən, rahatlan,
Qolun gözləri varmı
Yummağa ah, ay aman...

Ana başı dumanlı,
Qəlbi ahlı, amanlı.
Axır qara buludlar,
Köksündə yanar odlar.
Ürəyində birbəbir
Qəm muncuğu düzülür.
Ana əli qapıdan
Yavaş-yavaş üzülür.
Gör necə də diksinir,
Geri çəkilir birdən.
Az qalır ki, yıxılısın
Elə durduğu yerdə...

Anaya deyirlər ki,
Çək gözünü bu yoldan.
Qolu gördün bəsindir,
Qoy təskinliyin olsun,
Xəbər çıxmaz oğuldan.
Yoxlanıbdır bu qolun
Qanı sənin qanından,
Hər bir yanı axtarıb
Canı sənin canından.
Hər bir yanı axtarıb
Hər bir yana çapmısan,
Hələ şükür elə ki,
Dünyanın bu yerində,
Cəhənnəm məhşərində
Sən bu qolu tapmısan...
Ümid yoxdur, gözünü
Çək bu yoldan, bu izdən.
Daha oğul qayıtmaz
Fırtınalı dənizdən....
Bu dərd tək sənin deyil,
Onu yaxşı bil ana.
Bax, sən dərdli olan o
Şahid analarına.
Hamunun ürəyinə
Dərd gəlib, düyün gəlib...
Neyləyək, başımıza
Belə qara gün gəlib....

Axı ana neyləsin,
Əlacsızdı, naçardı.

- Oğlumuz var....- söyləyir,
Bu qapının açarı...
Səhər –axşam qapıda
Qalır ananın gözü.
- Qapını açıq qoyun,
Birdən yatmış olarıq,
Yusif qayıdıb gələr,
Qapını açar özü...

Yox, ana inanmayıb,
Yox, ana öz oğlunu
Heç də ölmüş sanmayıb.
İtirməyir ümidi,
Deyir: bu oğul dərdi
Ürəyimdə yaramdı.
Balam ciyər-paramdı,-
Yollarına gül düzüm,
Odur günüm, gündüzüm.
Gözümü qoymaz həsrət,
Mən ona qurban olum.
Harda olsa həl-əlbət
Mən buna inanıram-
Qapımı açar oğlum,
Evimə gələr oğlum...

Ramiz Heydər
/ Fevral 1991-ci il /

İllər qovuşsa da hər yeni ilə
Bir ata oğlunu axtarır hələ...

BİR NAĞIL YAŞAYIR YUSİF ADINDA.....

Qəmli bir aləm var hekayətində,
Nakam həsrət ağlar məhəbbətində...
Müdrək şəhidliyin qətiyyətində
Bir aqıl yaşayır- YUSİF adında!

Əcəl qəfil gəldi, vermədi macal,
O günlər bir rəya, o günlər xəyal...
Müqəddəs bir zəka, qüdrətli kamal,
Bir ağıl yaşayır -YUSİF adında!

Bir igid qeyb oldu qəza-qədərdə,
El-oba alışdı, yandı bu dərdə.
Möhkəm yaddaşlarda, xatirələrdə
Bir oğul yaşayır- YUSİF adında!

Analar qəhərli, atalar ozan,
Bacılar göynəyən, qardaşlar yozan...
O müdhiş gecəni tarixə yazan
Bir nağıl yaşayır- YUSİF adında!

Eldar İsmayıl

Əzizinəm sim bağlar
Köhnə yaram sim bağlar
YUSİF yada düşəndə
Köhnə yaram sim bağlar.

Öz şəxsi nümunəsi ilə tay-tuşlarından seçilən
gözəl övlad, elm sahəsində yüksək mövqə tu-
tan, 20 yanvar faciəsinin qurbanı olmuş əziz
YUSİF balanın xatirəsinə ithaf edirəm.

YUSİF BALA...

Zər günəşin şüasıydı
İgid Yusif, Yusif bala.
İlahinin dühasıydı,
İgid YUSİF, YUSİF bala.

Yaratmışdı qüdrətindən
İradəsi bərk dəmirdən
Yarımadı taleyindən
İgid YUSİF, YUSİF bala.

İqbal saldı qasırgaya
Mən nə deyim o Xudaya...
Pərdə çəkdi ulduz, aya
Hara getdi YUSİF balam.

Peyğəmbər adın daşydın
Bu ad ona yaraşdı.
Haqq ədalət qardaşıydı
Ümid yerim, YUSİF balam.

Nə bəd gəldi yanvar qanlı
Qəddar qatil,bəd imanlı
İtkin düşdü adlı-sanlı
Yoxa çıxdı YUSIF balam.

Dağ vüqarlı baban Əli
Ruhu sənə kömək gəli
O sevdiyin el gözəli
Gəzir səni YUSİF balam.

İntizarın döndüb dağa
Yer gəzirəm ağlamağa
Vətənə getdin sadağa
Puça çıxdı dilək, balam.

Köçkün əmin yaralıdı
Niyə sənən aralıdı
Allahınmı qərarıdı
Səni səslər YUSİF balam.

Nəbi Köçərli.

SON SÖZ

Bu kitabın son səhifəsini yazmaq istəyirəm. Yazıram, yazıb qurtarmağıma inanmıram... nə yazmışam, elə bilirəm yarımçıqdı... fikirlərim də... şəhid balaların ömtürləri kimi...

Inanmıram talelərin sonu beləcə bitə...yarımçıq... Necə yarımçıq qalıbsa, eləcə qalacaqlar... eləcə cavan...kiçik qardaşlar kimi... kiçik bacılar kimi... Bu yarımçıq ömtürlərin sızılması həmişə yandıracaq bizi! Çünkü uzun əsrlər boyu xalqımızın başına açılan ən dəhşətli faciələrdən biridir 20Yanvar. Elə günahsız qanlar axıtıldı ki,... elə dəhşətlər törətdilər ki... nə tarix, nə gələcək unutmayacaq bu vəhşilikləri! Xalqımız başımıza gətirilən müsibətləri, verdiyimiz günahsız qurbanları unutmayacaq!.Bu müsibətləri unutmaq olarmı? Evi-mizdə, elimizdə nakamları görüb unuda bilərikmi? Yazıma da nöqtə qoya bilmirəm, çünkü son cümləmə nöqtə qoysam da dərdə-kədəre nöqtə qoya bilmirəm. Hər gün o müsibətlər mənə təzədir.Yaddan çıxara bilmirəm, o qansızların tökdüyü qanları... Bakı küçələrindən axan günahsız, nakam cavanların qanlarını... Elə bilirəm bu müsibəti hamı yazır... Analar yazır... Atalar yazır... qardaşlarım yazır... hamımız yazırıq... gələcək nəsillərə çatdırmaq üçün... Bir də faciənin təkrar olunmaması üçün ... unudulmamaq üçün. Ancaq indi qələm mənim əlimdədir. Bu ağrıları mən elə-belə yaza bilmirəm, yana-yana yazıram. Yazıram ŞƏHİDLƏRİ YAŞATMAQ ÜÇÜN. Çox-

dan fikirləşirdim yazam,yaza bilmirdim... Çünki,o dəhşətləri qələm də yaza bilmir... Ürəyim qan ağladığı kimi,qələmim də qan ağlayır, necə ki, toprağımızda qərənfil-lər qan ağlayır. Necə ki...

Qərənfil-şəhid qanı
Ağla, qərənfil, ağla!
Ağla, inlət meydanı
Ağla, qərənfil, ağla!

Cavanlara qıydılar
Tanklar altda qoydular.
Qanım içib doydular
Ağla, qərənfil, ağla!

Şəhidlər dağı... Ürəklərə dağdan ağır dağ çəkən
Şəhidlər dağı... Xalqın matəmi, hüznü, dərdi... Xalqın
mütilik, köləlik, əsarət üzərində qələbə rəmzi... Bu fa-
ciəni unutmayaq, yaddaşlara həkk edək. Ona görə ki,
ŞƏHİD məzarları yurdumuzun qeyrət ünvanı, xalqımızın
baş ucalığı, müqəddəs ziyarətgahımız və and yerimizdir!

MÜNDƏRİCAT

Ön Söz.....	3
Yusifdən bir ömürlük xatirə	6
Yusif yaradıcılığından səhifələr	39
Yusif haqqında yazılanlardan seçmələr.....	57
Qeyrətinizə qurban	58
Sağ qolun faciəsi	63
İtkin	71
Kəsik qolun sahibi.....	74
Vətən igidləri ilə yaşayır	85
Şəhidlik zirvəsi.....	87
20 Yanvarın acı xatirələri	92
Ulu Göyçənin şəhid oğlu.....	100
Qayıdış	109
Yusif xatirələrdə	115
Azadlıq qəhrəmanı	125
Şəhid qolu.....	135
Bir nağıl yaşayır Yusif adında.....	192
Yusif bala	193
Son söz	195

ULDUZLAR SÖNMÜR, ŞƏHİDLƏR ÖLMÜR

Nəşriyyatın direktoru: professor Nadir Məmmədli

Kompüterdə yığanlar: Şəbnəm Həsənil, Amal Həsənil

Kompüter dizayneri: Tural Əhmədov

Texniki redaktor: Rövhana Nizamiqızı

Səhifələyici: Aygün Əsgərova

Montajçı: Rəsim Hacıyev

Operator çapçı: Elşad Hacıyev

*Yığılmağa verilmiş 11.10.2008.
Çapa imzalanmış 10.01.2009.
Şərti çap vərəqi 12,5. Sifariş № 548.
Kağız formatı 60x84 1/16. Tiraj 500.*

*Kitab «Nurlan» nəşriyyat-poliqrafiya müəssisəsində
hazır diapozitivlərdən çap olunmuşdur.
E-mail: nurlan1959@gmail.com
Tel: 497-16-32; 050-311-41-89
Ünvan: Bakı, İçərişəhər, 3-cü Maqomayev dōngəsi 8/4.*

